תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי פאה

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי פאה

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-פאה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 6
הלכה ג 7
הלכה ד 20
הלכה ה 22
פרק ב 30
הלכה ה 30
פרק ג 31
הלכה א 31
הלכה ב 32
הלכה ג 33
הלכה ה 33
הלכה ז 41
הלכה ח 53
פרק ד 58
הלכה א 58
הלכה ב 59
הלכה ו 65
הלכה ז 70
פרק ה 74
הלכה א 74
הלכה ב 75
פרק ו 77
הלכה א 77
פרק ז 80
הלכה א 80
הלכה ב 80
הלכה ג 81
הלכה ה 81
הלכה ז 82

פרק ח 83
הלכה ב 83

פרק א

הלכה א

פרק ראשון אמר ר' יוסי נילף פיאת עומרים מפיאת קמה כו'. בזה יש לתרץ מה דלכאורה קשה לקמן בספ"ב על מתניתן שדה שקצרוה לסטים כו' פטורה וגרסינן שם אר"ה בר שימי אפילו שקצרוה שלא לאבדה פטורה מאחר שהפיאה ניתנת במחובר לקרקע ואין קרקע נגזלת. ופי' הגר"א ז"ל בשנו"א דהא חיוב דפיאה הוא בקמה ואין בכח קצירת הלסטים שיתחייב בקצירתו להניח בסוף השדה קמה לפאה דהא הקמה עדיין איננה שלו דהוי עדיין מחובר לקרקע ואינה נגזלת ע"כ לא עשה קצירתו חיוב פאה על הקמה. ואפי' לאחר שקצר גם את הקמה וחזרה פאה לעומרין ג"כ פטור משום דכל שאינו בחיוב קמה אינו בחיוב דעומרין וה"ק חכם אחד מבבא מציעתא דמתניתין דגרסינן שם קצר חציה וקצרוה לסטים חציה פטורה וקשה הא כיון שהבע"ב קצר שבולת הראשונה כבר נתחייבה בפיאת קמה. וא"כ מוטל חוב פאה על כל השדה ובמה נפטרה חלק שקצרוה לסטים מפאה והניח בצ"ע. ובאמת לפי הסוגיא הזאת מתורץ מאד. דהא מאן מחזיר מקמה לעומרין היא הקצירה דשבולת הראשונה מן קמת פאה ומי הוא הקוצר הלא המה הלסטים ואנן ילפינן פיאת עומרין מפיאת קמה וכי היכי דקצירת הלסטים של שבולת הראשונה דתחלת קצירה אינו מחייב בפאה כן נמי קצירת שבולת הראשונה של הלסטים בקמת פאה אינו מחזיר מקמה לעומרין. דהא כמו דשבולת הראשונה מקמת פאה פטורה אע"פ שלא על ידה בא החיוב מ"מ פטירה משום דילפינן פיאת עומרין מפיאת קמה וכי היכי דהשבולת הראשונה פטורה בפיאת קמה כן פטורה בפיאת עומרין כמו כן נמי בקצירת לסטים כמו דבקצירת לסטים פטור מפיאת קמה כמו כן קצירת לסטים פטור מפיאת עומרין ודו"ק:

הפיאה יש לה שיעור למטן כו' אית תנא תני אין לה שיעור לא למעלן ולא למטן המל"מ ז"ל בפ"א ממ"ע הט"ו תמה על הר"ש ז"ל שכתב דלמ"ד יש לה שיעור למטן הוא מדאורייתא וכתב שזהו דבר תימא בעיני דלא מצינו בשום מקום מי שיאמר דשיעור ס' לפאה יהי' מן התורה וגם לא ידעתי היכן רמיזא בקרא שיעור זה דס' והאריך לפרש הירושלמי דיש שיעור למטן הוא ג"כ מדרבנן ודחק מאד לפרש הירושלמי ע"ש ובאמת ברור כהר"ש ז"ל והא דמתמה המל"מ ז"ל הוא מבואר מפורש בירושלמי בסוף סוגיא דידן כמבואר בדברינו בפנים דכן ס"ל לר"י דמעה כסף ושתי כסף היא ד"ת ומפרש ריבר"ב דהוא הלמ"מ (דר"י לטעמי' דס"ל דכל השיעורין הוא הלמ"מ ולא כבש"ס דילן דדוקא שיעורין של עונשין הוי הלמ"מ כגון כזית חלב וכל האיסורין אלא כל השיעורין

הוי הלמ"מ) וכן הא דתני ר"י קומי ר' יוחנן דראי' כ"ש הוא ג"כ הלמ"מ כמו שמבואר בתוס' ז"ל במס' קדושין (דף יז ע"א) ובריטב"א ז"ל שם עיי"ש. ודו"ק:
אמר רבי יוסי ב"ר בון רבי יוחנן כדעתיה כו' כמבואר בפנים ואין להק' הא דגרסינן בבבלי במס' חגיגה דף ז' ע"א א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר הראיון אין לה שיעור למעלה אבל יש שיעור למטה (ופירש"י ז"ל מה"ת) עד שבא ר' אושעיא בריבי ולימד הראיון אין לה שיעור לא למעלה ולא למטה אבל חכמים הם שאמרו מעה כסף כו' ולכאורה קשה דר"י קאמר רק כסבורין לומר אבל עכשיו מודה ג"כ לר' אושעיא בריבי דהוא מדרבנן והא ר"י ס"ל באמת דשיעורין היא הלמ"מ כדאיתא במס' יומא דף פ' ע"א ז"א דהנה נפ"מ גדולה בין בבלי וירושלמי דבבבלי גרסינן אמר ר' יוחנן שיעורין של עונשין הלל"מ ואילו בירושלמי גרסינן דר' יוחנן אמר כל השיעורין הלמ"מ ונמצא דלהבבלי לא ס"ל לר"י דהוי הלמ"מ השיעורין אלא שיעורין דעונשין לבד כגוי כזית חלב ונבילה וע"כ אין עונשין עליהן אלא בכשיעור משא"כ שיעורין אחרים לא הוי הלמ"מ משא"כ בירושלמי גרסינן דכל השיעורין הוי הלמ"מ ודו"ק:

הלכה ב

מתניתא לא אמרה כן אלא הכל לפי גודל השדה כו'. עי' בפנים מה שמבואר בשנו"א ז"ל ולפי הנראה גרס במתניתין לפי רוב העניים ולפנינו גרסינן במשנה ולפי העניים. אך בנוסחת המשניות גרסינן רוב העניים. והרמב"ם ז"ל פ"א ממ"ע כתב וז"ל כיצד שדה שהיא קטנה ביותר שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני הר"ז מוסיף על השיעור וכ' התוי"ט ז"ל דע"כ הרמב"ם ז"ל מפרש הכל לפי גודל השדה דתני במתניתין הוא לענין הוספה כלומר דמוסיף לפי גודל השדה ומפרש גודל השדה לכלול גם הקטנה וכאילו אמר התנא לפי איכות השדה אם גדולה או קטנה עכ"ל ז"ל מזה מוכרח דאינו מפרש כשנו"א ז"ל דלפי רוב השדה ולפי רוב העניים הוא לחומרא דיוסיף לפי הרוב ויהי' מוכרח ממתניתין דפליג על ר"ש ז"א אליבא דהרמב"ם ז"ל דלדידי' ז"ל מתפרש רוב עניים וגודל השדה איכות השדה והעניים אם קטנה או גדולה או עניים מועטין או מרובים לפ"ז לא משמע ממתניתין דפליג על ר"ש דדרש לקולא של בעה"ב. ועוד קשה לי מאד בגמ' דקאמרינן מתניתא ביתר מכשיעור אבל בכשיעור אומרים לו הבא גמלים וטעון מנ"ל דילמא הברייתא ר"ש היא ואף בכשיעור אין אומרים לו הבא גמלים וטעון אם עניים מועטין ושדהו מרובה דאז צריך העני לטעון על הגמלים אז אין אומרים לו הבא גמלים וטעון אלא פוחת מן השיעור אליבא דר"ש כדעת השנו"א ז"ל. ע"כ נראה לפענ"ד דלהרמב"ם ז"ל מתפרש כך דשדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי שדהו הוא

לענין הוספה דיתן ההוספה לפי ערך השדה ואם שדהו מועטת ועניים מרובים מוסיף לפי עניים. ור"ש דרש לקולא דשדהו מרובה ועניים מועטין יוסיף לפי העניים. ובהיפוך מוסיף לפי השדה. אבל על שיעור ס' לא פליג ר"ש ואפילו עני אחד על שדה גדולה יתן השיעור ס' ואז אומרים לו הבא גמלים וטעון רק דנחלקו בענין הוספה לבתר מי אזלינן וקאמר הגמ' מתניתא לא אמרה כן אלא (פליגי על ר"ש) הכל לפי גודל השדה ולפי העניים (דלא אזלינן בההוספה בשדה מרובה ובעניים מועטים) פי' לא כמר ולא כמר דהיינו בשדה מרובה ועניים מועטין דלהת"ק מוסיף לפי השדה ולא יוסיף שבולת אחת לפי עני האחד אלא לפי השדה יתן ההוספה (רק שאין אומרים לו הבא גמלים) ולר"ש מוסף רק לפי העני וכן בשדה מועטת ועניים מרובים לת"ק צריך להוסיף לפי העניים ולא די בשבולת אחת על הרבה עניים ולר"ש יוסיף רק לפי השדה ולפי ערך השדה די בשבולת אחת ע"ז קאמרינן דמתניתא לא אמרה כן לא כמר ולא כמר אלא הכל לפי רוב השדה ולפי רוב העניים ולפי הענוה פי' דאזלינן בתר תרווייהו ולא משערינן לעולם בשדה לחוד או בעניים לחוד אלא לעולם משערין בתרווייהו ותמיד אזלינן בתר תרווייהו ומסתכלין ערך השדה והעניים כגון אם שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי ריבוי השדה לפי ערך העניים ותוספת דשדה מרובה לפי ערך השדה לא שוין לעולם ההוספה של ערך שדה מרובה שבשנה הזאת מוסיף לפי השדה לפי ערך העניים שנמצא בשנה הזאת ושנה אחרת מוסיף לפי שיעור תוספות ערך של שדה מרובה לפי העניים הנמצאים כעת ולעולם לא אזלינן בתר השדה לחוד או עניים לחוד אלא תמיד אזלינן בתר תרווייהו ודוק:

הלכה ג

רבי יוסי בשם ר"י ב"ל ובקצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחד לגבוה ואחד להדיוט. רבי יודן בעי כלום מעות הקדש מתחללין אלא בתלוש כו'. הסוגיא הזאת מתבארת בע"ה יפה בפנים ולמען להבין מקור הדברים הנה הפ"מ ז"ל והנו"י ז"ל כתבו (במס' מע"ש פ"ה ה"ב) אשר הקדש אינו מתחלל במחובר ואין פודין מחובר לקרקע בהקדש כמו נטע רבעי דאינו נתחלל במחובר. וראיתי שחכם אחד תמה עליהם הא זה סותר מקומות רבות ובהדיא שנינו הקדיש קמה ופדה קמה. וכן גבי נטיעות הרי אלו קרבן אם אינן נקצצות וכן בסנהדרין (דף ט"ו) גבי שערו ובאמת דבריהם ז"ל הוא דבר פלא. אבל הכרעת הדברים הוא כך באם שהקרקע והקמה שניהם הוי של הקדש לא נפדה הקמה לחוד ודוקא גבי שערו במס' סנהדרין דלא הקדיש רק השערות אז נפדה אפילו המחובר לבד וכן גבי נטיעות דלא הקדיש רק הנטיעות אבל אם הקדיש הקרקע והנטיעות והשערות

אז אין נפדה המחובר לבד בלא הקרקע וראי' ברורה יתנו עדיהן ויצדקו ומתחלה נקדים מה דקשה לכאורה על תשו' הרשב"א ז"ל ס' תקס"ג דכתב וז"ל דבגבוה ובהקדש אי אפשר לומר גופה מהיום ופירי לאחר ל' לפי שאי אפשר שאילן של הדיוט יונק משדה הקדש אלא א"כ שייר מקום היניקה והראי' מההיא דשלהי המוכר את הבית (דף ע"ח ע"ב) ר"ש אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה ותני עלה מ"ט הואיל וינקין משדה הקדש שאי אפשר שיהא השדה להקדש ויניקתו להדיוט ואמרינן עלה בגמ' ואי אמרת שיורי משייר אמאי מדנפשייהו קינקי אלמא כל כמה דלא שייר מקום היניקה בפירוש אי אפשר משום דכל שטח האדמה היונק צריך להיות חולין] כ"ש זה שמשייר כל הפירות וא"ת מה ראית לבטל ההקדש מפני השיור אדרבה נבטל השיור מפני ההקדש ולא היא הקרקע בחזקת בעלים וכיון שאתה צריך לבטל אחד מהן אוקי ממונא בחזקת מארי' וכו' עיי"ש [והארכנו בהרשב"א ז"ל הזה במסכת גיטין בפ' מ"ש עי"ש ותמצא טעם בע"ה] ולכאורה קשה על הרשב"א ז"ל מהא דגרסינן בירושלמי במסכת קדושין (פ"ג) הר"ז עולה לאחר שלשים יום מכרה אינה מכירה ולייידא מילה אמר לאחר שלשים לשייר לו גיזה ועבודה פי' דלעולם הקדישה מעכשיו ורק שייר לו עד ל' יום יהא הגיזה שלו וקשה הא א"כ ינק הדיוט משל הקדש. אך לא רק מהירושלמי קשה אלא קשה כן משיטת הבבלי מסוגיא ערוכה במסכת חולין (דף קלה ע"א) דגרסינן שם א"ק צאנך ולא צאן הקדש טעמא דכתב רחמנא צאנך הא לא"ה כו' הב"ע בקדשי בד"ה כו' סד"א הואיל ומדאורייתא בני גיזה נינהו היכי דגזז ליה ליתב לי' והא קדיש לי' סד"א ליפרוק וליתיב לי' והא בעי' העמדה והערכה כו'. אר"מ בר פטיש משום ר' ינאי הכא במקדיש בהמתו לבד"ה חוץ מגיזותיה סד"א ליגזז וליתיב לי' א"ק צאנך ולא צאן הקדש א"ה קדשי מזבח נמי ומשני כחשי [פרש"י ז"ל דבניטל הגיזה מכחש הבשר ואסור לגוזזה עכ"ל ז"ל] קדשי בד"ה נמי כחשי דאמר חוץ מגיזה וכחישה קדשי מזבח נמי כו' אפ"ה פשטה קדושה בכולה כו' ולכאורה קשה מהאי סוגיא נמי דמפורש דמקדיש בהמתו לבד"ה חוץ מגיזותי' א"כ חל ההקדש שינק גיזת הדיוט מצאן הקדש. ואילו להרשב"א ז"ל לא חל ההקדש שיהא הקרקע הקדש והפירות חולין. אכן ז"א. דהנה לכאורה יקשה הא ר"מ ור"י ס"ל במס' תמורה (דף יא ע"ב) דהמקדיש רגלה של זו עולה אין כולה עולה רק הרגל לבד וקשה הא איתא במס' ביצה (דף לו ע"ב) דינקי תחומין מהדדי וינקי כל אברי הבהמה אחתד מחבירו כדפרש"י ז"ל שם ע"ש א"כ קשה האיך חל ההקדש על הרגל והשאר חולין א"כ חל ההקדש שיניק הדיוט מהקדש. אבל ע"כ פשוט דז"א דאימתי אי אפשר שינק הדיוט מהקדש רק דוקא גבי פירות סדן השקמה ופירות השדה כדכתב

הרשב"א ז"ל משא"כ בבהמה שינקי מהדדי א"כ כמו שיניק הדיוט מהקדש כמו כן ינק הקדש מן הדיוט משא"כ בשייר פירות השדה דרק הפירות דהדיוט יונק מן השדה אבל השדה אינה יונקת מן הפירות א"כ הכא גבי גיזה דאיתא במס' חולין דכחשי בנטילת הגיזה. א"כ כל מה שהגיזה מקבלת יניקה מן הצאן היא מגדלת ומחזקת על הצאן ומשמנת הצאן משא"כ אם לא תינק יבשי ופרכי ונפלי ונתכחש הבשר ונמצא דדמי כמו פרת הקדש אם לא יחליבה תתקלקל הדדים והחלב פשיטא דמותר לינק משא"כ בשדה ופירות דרק הפירות יונק מן השדה והשדה אינו יונק כלל שפיר אתא דינא דהרשב"א ז"ל ועפ"ז מוכח מהך סוגיא דחולין הנ"ל דמחובר אינו נפדה דכן מוכח מהסוגיא הזאת דגרסינן סד"א ליפרוק וליתיב לי' והא בעי העמדה והערכה וה"ק בתוס' ז"ל וא"ת ולימא כשהעמיד והעריך ואח"כ עבר וגזז ופדה וי"ל דבשעת פדי' בעי העמדה והערכה עכ"ל ז"ל ולכאורה קשה מאד דלימא כשהעמיד והעריך ופדה ואח"כ גזז וה"ק המהרש"א ז"ל כן ומתרץ כיון דהגיזה מחובר עדיין בבהמה לא מהני בה פדי' לבדה דהו"ל כאלו פדה אבר מבהמה שכולה קדושה דלא מהני וליכא למימר נמי שפדאה כולה דא"כ הו"ל כחולין לכל דברי' עכ"ל ז"ל וכן כתב המהר"ם ז"ל מלובלין הרי מוכח דלא מהני והא דכתב המהרש"א ז"ל דאם פדה אבר מבהמה שכולה קדושה לא מהני אין לזה מקור אבל אתא שפיר היטב ע"פ דברינו הגם דמיירי בבהמה של קדושת בד"ה ופשיטא דאם הקדיש אבן לבד"ה פשיטא דיכולין לפדות חצי אבן וכן אם הקדיש שדה יכולין לפדות חצי שדה עיין בתוס' ז"ל במסכת ב"ב (דף ק"ג ע"א) ד"ה ואמאי ובמס' קדושין (דף ס"א) תוד"ה נקדשו משא"כ בהמה וגיזה דאין פודין חצי בהמה ואין פודין הגיזה משום ההיא דהרשב"א ז"ל דלא אפשר בהקדש בשיור הפירות דאי אפשר לאילן של הדיוט שיניק משדה הקדש והא דיכול להקדיש חצי בהמה אע"פ שתניק חולין מן הקדש הוא משום דמה שמוציא יניקת הקדש להדיוט לחולין הוא מוציא לטובת הקדש דהגיזה והחצי בהמה של חלק החולין שינקי מן חלק הקדש הוא לטובת הקדש דאילו חסר היניקה הזה היה כחש ההקדש ע"כ לא נחשב שמוציא יניקה מן הקדש להדיוט דהא מעולם לא הי' הקדש לבד ולא הי' שייך היניקה להקדש לבד בלא חולין ולא הי' לו מעולם הקדש אחר אצלו שיתן היניקה בו ולא נתקדש מעולם היניקה שבו שיניק להקדש והי' לו להקדש טובה מזה שנתחבר לו חולין לינוק וזה הנ"מ בתחלת הקדש כנ"ל משא"כ כאן דכבר נתקדשה כולה עם הגיזה והי' לו להקדש התחברות עם הקדש בהיניקה והי' לו הטובה הזאת מן הקדש א"כ עכשיו מוציא היניקה מן הקדש לחולין דהא עד הנה הי' היניקה יצא להקדש וכיון דלא נפדה רק חלק הב' וחלק הא' נשאר בקדושה ואתה מוציא כח היניקה מחלק הקדש

שלא נפדה לחולין ואין לומר שיפדה כח היניקה מן חלק הב' ז"א דהא הוי דשלב"ל דלא חל הפדיון ולא דמי לחוץ מגיזה וכחישה דהתם הוי שיור ויכול לשייר בדשלב"ל כדאיתא בכמה דוכתי משא"כ לפדות דשלב"ל אינו יכול ול"ל דיפדה גוף הצאן ליניקתה ז"א דא"כ צאנך הוא ועוד כבר כתב הרשב"א ז"ל מובא בשטמ"ק ז"ל ב"ב (דף עח ע"ב) דלא מהני בהקדש לשייר הגוף להיניקה ע"ש א"כ כשפודה חצי השני מוציא היניקה מהקדש לחולין והגם דצריך לטובתו להניק הא הי' לו הקדש אצלו שהניק לו א"כ ע"י הפדי' עושה שנוטל ההקדש המחובר אצלו ועושה שיניק הקדש לחולין וזה מובן מאד לפ"ז בהקדש בע"ח הגיזה המחובר לבע"ח והפירות המחוברין להשדה הקדש אינו יכול לפדות בלא השדה ובלא הצאן משא"כ בשהקדיש קמה ופדה קמה דהתם הקדיש רק הקמה ולא השדה וכן נטיעות אלו קרבן במס' נדרים (כט ע"א) יכול לפדות דהא לא הקדיש רק הנטיעות וכן במס' סנהדרין בשערות דמיירי שהקדיש והעריך השערות לבד אבל בשהקדיש השדה ופירות והצאן עם הגיזה אינו יכול לפדות הגיזה והפירות בלא השדה ועכ"פ מבואר ע"כ מסוגית הש"ס דמס' חולין הנ"ל דע"כ אינו יכול לפדות הגיזה במחובר ואינו יכול לפדות הפירות במחובר מן השדה בלא השדה וע"ז מבואר היטב הירושלמי הזה ר"י בשם ריב"ל ובקוצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחד לגבוה ואחד להדיוט פי' דמרבה קרא כמו בראשית הגז דהצאן הוי הקדש והגיזה חולין דע"ז קאי קרא צאנך ולא של הקדש לפטור כמו כן הכא דמרבה לחיוב מלקצור אפילו לגבוה לא דהקציר הוא של גבוה דזה ממעט בפירוש קרא כדאיתא בת"כ אלא דהשדה הוא של גבוה והקציר הוא של הדיוט והיכי משכחת לה אם בשהקדיש שדה ושייר הקציר בזה לא חל ההקדש כלל כתשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל והוי דהדיוט ואלא היכי משכחת לה דהוי של הקדש כשהקדיש שדה וקמה ופדה הקמה והוי כמו גבי צאן ע"ז פריך ר"י כלום מעות הקדש פי' הקדש דמים מתחללין אלא בתלוש שמא במחובר בתמי' הא במחובר אין מתחלל ההקדש דמים שיש בהקציר [כמו שאינו מתחלל בראשית הגז במחובר כנ"ל] וא"כ הוי בשעת מחובר עדיין הקדש ואינו חל החילול רק בתלוש דלאחר הקצירה דלאחר שיקצור אז חל הפדיון שלו וכיון דהחילול שלו הוא בתלוש א"כ האיך יתחייב בפאה הא עיקר החיוב עושה הקצירה ואפילו כשקצר ונעשה ע"י הקצירה פיאת עומרין של הדיוט מכל מקום אין עליו חיוב בפאה כמו דאמרינן לקמן בספ"ב גבי קצירת לסטים דפטורין אפי' לסטים ישראל כדאיתא שם שחובת הקציר בקמה ואין קרקע נגזלת וכדפי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל דהאיך יהי' החיוב על הפאה בקמה דהא הקמה עדיין שלא נקצר הוי אינו שלו וע"כ אפילו לאחר שקצר הקמת פאה ג"כ לא חזרה לעומרין דאימתי חוזרת פאה

לעומרין דוקא שהי' החיוב בקמה משא"כ כשלא הי' החיוב בקמה אינו חל אח"כ אפילו על העומרין. וה"נ כיון שבשעת קצירה הקמה פאה דמחובר הוי של הקדש וא"כ לא חלה חיוב פאה על קמת הקדש ואפילו לאחר שנקצר נמי. ע"ז א"ל ר"ח שלא תאמר פי' למה לא תאמר [כדאיתא לשון זה בירושלמי עיין לקמן ספ"ב] יעשה קציר הקדש כקציר הדיוט דגזה"כ היא ומרבה קציר הקדש כקציר הדיוט דאפילו דהוי דהקדש בשעת קציר ונתחלל רק בתלוש גזה"כ הוא דמרבה הקרא דחייב בפאה אפילו דהי' בשעת קציר דהקדש רק דנפדה על תלוש. ובזה ניחא מאי דגרסינן לקמן (ספ"ב) ר"פ בעי קצירת חו"ל מהו שתהא חייבת בפאה שלא תימר [פי' למה לא תאמר הקדש פטור וחו"ל פטור] אי מה הקדש חייב אף חו"ל חייב אשכח תני קציר ארצכם ולא קציר חו"ל והמפרשים ז"ל פי' כמו הקדש בשפדאו קמה חייב אף פאה כן ויש מפרשים שהכניס הפאה לארץ. וקשה להבין. ועפ"ז יובן מאד דהא ארצכם דכתיב גבי פאה מרבינן (בה"ד) לרבות קטטות ע"כ מיבעיא לי' שפיר הא כמו בהקדש דפטור מ"מ מצינו ריבוי הכתוב לחייב הקדש ויש הקדש דחייב כשפדאו אפילו דהפדיון חל רק אלאחר קצירה מ"מ חייב אפילו כשהי' בשעת קצירה דהקדש מ"מ מרבה הכתוב ולמה לא נאמר כמו דלקצור מרבה דבר הפטור כגון הקדש כמו כן מרבה חו"ל ואי דכתיב בארצכם ההוא לאו למעט חו"ל אלא לרבות קטניות אבל חו"ל נתרבו לחיוב ע"ז מסיק אשכח תני קציר ארצכם ולא קציר חו"ל פי' דמצינו בברייתא דממעט בפירוש מארצכם חו"ל. ועי' תשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל נראה לפענ"ד לתרץ מה דקשה לי לשיטת רש"י ז"ל בדין דהקדש מפקיע מידי שיעבוד ששיטת התוס' ז"ל בכמה דוכתי הא דמחלקינן בין קדושת הגוף לקדושת דמים הוא משום דבע"ח מכאן ולהבא גובה וכיון שחל ההקדש דהא השתא הוי שלו ממילא אין יכול הבע"ח לגבות דהא כיון שחל שעה אחת תו לא פקע דהא קדוה"ג אינו יוצא ע"י פדיון וכ"ש שאינו יוצא ע"י שיעבוד אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש מכח מקדיש ומוציא הבע"ח מן ההקדש גופא כמו שמוציא מן המקדיש דהא בהקדיש שדה מקנה חוזרת לבעלים ביובל כן היא שיטת התוס' ז"ל עי' במס' גיטין (דף מ' ע"ב) אבל שיטת רש"י ז"ל אינו כן דז"ל רש"י ז"ל במסכת פסחים (דף ל ע"ב) דאפילו לרבא דאמר עד עכשיו הי' ברשות הלוה מודה דאין מכירתו לאחרים כלום ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנים הן למלוה ואע"ג שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר ואיש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו עכ"ל ז"ל ונמצא דרש"י ז"ל מחלק בין קדוה"ג לקדושת דמים מטעם אחר דקדושת דמים לאו דהבע"ח מוציא מן הקדש ז"א אלא דלא חל כלל הקדושת דמים משום דהוי שלו ואינו ברשותו של הלוה ע"כ לא מצי להקדיש ולא חל ההקדש

כלל. ומבאר הקצוה"ח ז"ל סי' קי"ז בשיטת רש"י ז"ל דלמה חל הקדוה"ג ומביא בשם הריב"ש ז"ל דהוא משום דקדוה"ג חייל אפילו על אינו ברשותו כמו דחייל על דשלב"ל דקרא כי יקדיש את ביתו דבעינן ברשותו מיירי הקרא בקדושת דמים אבל קדוה"ג חייל אפילו על דבר שא"ב כמו דחייל על דשלב"ל ומסיק הקצוה"ח ז"ל דהא דמהני ההקדש והמכירה באם שסילק את המלוה אע"ג דבשעה שמכר והקדיש לא הי' ברשותו הוא משום דדמי לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תוקדש עיי"ש ולכאורה קשה על השיטת רש"י ז"ל מסוגיא מפורשת בירושלמי במסכת כתובות (פ"ח) הקדיש תשעים מנה והי' חובו מאה מנה מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו ולא סוף דבר דינר אלא אפילו כ"ש כדי שלא יהא הקדש נראה יוצא בלא פדיון. ר"א בשם ר"י מועלין בו מעילה גמורה וקשיא אם מועלין בו מעילה גמירה יהא נפדה בשויו ואם אינו נפדה בשויו לא ימעלו בו מעילה גמורה וקשיא מה אנן קיימין אם בקרקע ויש מעילה בקרקע אלא כן אנן קיימין בקמה מאחר שאילו עבר הגזבר ותפס אין מוציאין מידו ע"כ ובשלמא לשיטת התוס' ז"ל ניחא דהא ההקדש חל ורק המלוה גובה מן ההקדש גופא כמו מהלוה והנה בהקדש שעומד לצאת לחולין אם יש בו מעילה בעודו הקדש גרסינן בירושלמי (פ"ג במס' קדושין) ר"א בשם ר"י שור זה עולה ל' יום לאחר ל' יום חולין כל ל' יום עולה לאחר ל' יום יוצאת לחולין מאלי' מעילתה מה ר"י אמר מעילתה ברורה ר"ז ור"ה תרויהון אמרין מעילתה ספק ופי' פשוט כפי' הפ"מ ז"ל דיש בו ספק שמא לא יקריבנה ההקדש בתוך ל' יום ותצא לחולין מאלי' ע"כ לא שייך מעילה בהקדש שיוצא לחולין מאילי' ורק הכא הוי ספק שמא יקריבנה הקדש בתוך ל' יום ולא תצא לחולין ע"כ מביא ספק מעילה אבל ר"י ס"ל כיון דיש כח ביד הקדש לעשות שלא תצא לחולין דיקריבנה בתוך ל' ע"כ מביא מעילה ברורה. ולפ"ז שפיר ניחא הירושלמי במס' כתובות הנ"ל דמקשה כיון דאינו נפדה בשויו א"כ עתיד ההקדש הזה לצאת לחולין בודאי א"כ לא די דלא מביא אפילו מעילת ספק והאיך קאמר ר"י דמועלין בו מעילה גמורה ומשני דה"נ אילו עבר הגזבר ותפס אין מוציאין מידו וע"כ הרשות וכח ביד הקדש לעשות שלא תצא לחולין ואזיל ר"י לטעמי' דס"ל שם במסכת קדושין דמעילתה ברורה בשביל כח התפיסה שיש להקדש שלא תצא לחולין וע"כ ס"ל הכא ג"כ מועלין בו מעילה גמורה וכ"ז ניחא לשיטת התוס' ז"ל אבל לשיטת רש"י ז"ל דלא חל כלל ההקדש במקום שיעבוד א"כ קשה מאד דהיכי שייך מעילה הא לע"ע קודם שתפס הגיזבר לא חל כלל הקדש ולא קרינן ביה קדשי ד' ואימתי יהי' קדשי ד' רק לאחר שיתפס הגזבר והיכי שייך השתא מעילה [וכההיא דאיתא בירושלמי במס' נדרים פ"ג אין תימר מכאן ולבא קדשי לא מעל]

וזהו קושיא עצומה לשיטת רש"י ז"ל וע"כ נראה לפענ"ד בשיטת רש"י ז"ל דלא כדברי הקצוה"ח ז"ל דלא חל ההקדש והמכירה כלל והא דבסילק להמלוה חל הוא משום דהוי כשדה שאפדנה ממך תיקדש ז"א. דהא מפורש במס' ב"ק דף ל"ג ע"ב כיון דמשועבד לניזק לאו כל כמיני' והתניא מכרה מכור ומשני חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור ומשני לרדיא הלא מפורש דבמכר מכור לרדיא במקום שיעבוד. וא"כ האיך כתב הקצוה"ח ז"ל דהא דמכור בשסילקו להמלוה הוא משום דשדה זו שמשכנת' לך לכשאפדנה. ועוד דל' רש"י ז"ל מורה דלא כהקצוה"ח ז"ל דהא כתב בתחלת דבריו ז"ל אפילו לרבא דאמר עד עכשיו הי' ברשות הלוה א"כ מפורש דלרבא הוי ברשות הלוה. והא דמסיק שהרי שממושכנים הן למלוה אע"ג דהוי שלו אינן ברשותו וצ"ב מתחלת דבריו לסוף דבריו וגם גוף הסברא צ"ב דהאיך הוי דבר שאינו ברשותו ע"י המשכון אך יתבאר ע"פ הירושלמי במס' שביעית (פ"ט) ומובא בפוסקים ז"ל המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה ר' אחא אמר מכורין לשעה ר' יוסי אמר אינן מכורין לשעה חיילי' דר"י מן הדא העושה עבדו אפותקאי ומכרו אינו מכור עבד מצוי להבריחו שדה אינו מצוי להבריחה הגע עצמך שהיתה מכורה לבע"ז אר"י אבוי דר' מתני' עתידין בע"ז לנפול עכ"ל הירושלמי בגי' הגר"א ז"ל וה"פ דמביא ראי' לר' יוסי דאינו מכור לשעה מהא דתני העושה עבדו אפותקאי ומכרו אינו מכור ומדקתני אינו מכור משמע דלא מכור כלל ודחי הגמ' דאין ראי' מעבד לשדה דבעבד אם יהי' מכור לשעה א"כ יבריחו ולא יהי' לו ממה לגבות אבל שדה אפילו יהי' מכור לשעה לא איכפית לן דהא אינו יכול להבריחו ע"כ מכור לשעה ופריך הגע עצמך אם היתה מכורה לבע"ז אם תימר דמכור לשעה א"כ יבריחו ולא יכול לגבות ע"ז משני דבע"ז לא שייך הברחה משום דמצוין הן ליפול אבל שיטת הש"ס בבלי דלא חיישינן להברחה בהא דמכור לשעה כדאיתא במס ב"ק (דף לג) דמכרו מכור וחוזר וגובה אפילו בשור דאפילו מכור לשעה לא חיישינן להברחה דחוזר וגובה וא"כ לפ"ז שפיר ניחא שיטת רש"י ז"ל דס"ל לרש"י ז"ל כשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל דאפי' קדושת דמים מפקיע מן שיעבוד דס"ל דאין הקדש יוצא בלא פדיון אפילו קדושת דמים כיון דלא אמר בפירוש דהקדיש רק על שעה אחת [ולא דמי להא דשדה מקנה דחוזרת לבעלים ביובל שמביאן התוס' ז"ל ראי' דהא שאני התם דלא הי' כח בידו להקדיש יותר מעד היובל ומתחלה לא נתקדש רק עד היובל וזה הסברא מובא בש"ק ז"ל פ' האומר ד"ה תיפתר] וס"ל לרש"י ז"ל ג"כ האי סברא אך דחילק בדינא עם הרמב"ם ז"ל וס"ל כשיטת התוס' ז"ל כדמוכח מסוגיית הגמ' ע"כ מבאר טעמו דלא משום דהבעל השיעבוד מוציא מן ההקדש גופי' בלא פדיון ז"א אלא רק משום דאינו

קדוש כלל מזמן גבי' ואילך משום דאינו ברשותו להקדיש הקדש עולם דהא אם יהי' מוקדש לא יהי' בכח המלו' להוצי' מן ההקדש בלא פדיון כשיטת הרמב"ם ז"ל ע"כ אם יקדיש אותו הקדש עולם יבריחו להמלוה ע"כ אינו ברשותו להקדישו הקדש עולם וע"כ לפ"ז הא דכתב רש"י ז"ל דאין הקדישו הקדש היא הקדש לעולם דעל זה אינו ברשותו אבל פשיטא דעד זמן הגבי' חל ההקדש שלו. וראי' גמורה לזה מהירושלמי (דפ"ח) במס' כתובות הנ"ל דמבואר בהדיא דמעל משום דעד עכשיו ברשות הלוה הן כדכתב רש"י ז"ל בתחלת דבריו כלומר דעד הגבי' ברשות הלוה הן וזה נראה לפענ"ד ברור ומדוקדק לשון רש"י ז"ל. ואולי יש לדחוק ולומר דאפילו לפי הבנת הקצוה"ח ז"ל בשיטת רש"י ז"ל ניחא ג"כ ואולי בדוחק אפשר לתרץ קושיתן מהירושלמי דכתובות הנ"ל ע"פ תשובת הרשב"א ז"ל הנ"ל דהנה סברת הקצוה"ח ז"ל דלא הוי הקדש כלל אפילו לשעה משום דכיון דהקדיש הקדש עולם ולא חל אלעולם לא חל נמי אשעה וזהו דוקא כשהקדיש בפירוש א"כ כיון שהקדיש סתם ולא חל אלעולם אין קדוש אפילו על השעה שברשותו [וצ"ע מההיא דהקדיש שדה מקנה דחוזר לבעלים ביובל אבל עד היובל חל] משא"כ בירושלמי הנ"ל יש לאוקמי שהקדיש שדה וקמה ועשה לו אפותקאי מפורש על הקמה או שהי' משועבד השדה לבע"ח ראשון ואח"כ כשהתחיל להיות קמה לוה מבע"ח זה ונמצא דאין שיעבודו על השדה ואח"כ סילק לבע"ח ראשון ועכ"ז אין שיעבודו של השני על השדה משום דהוי דאיקני כדאיתא בירושלמי במס' כתובות (פרק י') עי"ש והקדיש השדה לבד ורק דלר"ש הוקדש ע"כ הקמה משום שלא ינק מן הקדש וע"כ נכנס הקמה בההקדש משום שלא יבטל הקדש השדה דאל"כ לא נקדש השדה כדכתב הרשב"א ז"ל וא"כ הרי חל ההקדש עד שעת הגבי' עד שעת הקציר ואע"ג דלא אמר הקדש שעה הא עכ"פ לא אמר גם הקדש על קמה אלא דכונתו להקדישו כדי לקיים הקדש השדה וא"כ חל ההקדש מה שברשותו להקדיש לקיים הקדש השדה ואפילו דלא אמר דמקדיש על שעה דברשותו הא לא איכפת לן כיון דכל עיקר כונתו להקדיש הוא רק לקיים הקדש השדה ולא אמר שהקדיש סתם דיהא משמע אלעולם אלא השדה הקדש סתם אלעולם וכונתו ממילא שיוקדש הקמה על השעה דברשותו לקיים הקדש השדה ועד הקציר די בזה כשיהי' הקדש ויתקיים בזה הקדש סתם לעולם על השדה כיון דלא אמר הקדש עולם על הקמה בפני עצמה. ודוק:

מה מתכוין לפטור את שדהו או לא. עיי' בפנים מה שמבואר בשם השנו"א ז"ל ולכאורה קשה מאד על פירושו ז"ל דהאיך מצינו דר' יוחנן יחליק על ר' יהודה האיך מצינו למימר כן ולכאורה זה פלא. ועוד הא לכאורה הי' יכול לפרש בפשיטות בסגנון הזה ממש ובאופן

דלא יחליק ר"י על ר' יהודה ויש לפרש כך מה במתכוין לפטור את שדהו או בשאינו מתכוין וקאי אלא שייר קלח אחד דס"ל לר"י דלא הוי שוב פאה אם דוקא במתכוין לפטור אבל בשאינו מתכוין לפטור אפילו לא שייר קלח יכול להוסיף או אפילו בשאינו מתכוין לפטור נמי אינו יכול ליתן עוד משום פאה כיון דלא שייר ופשוט מהא דאר"י בשם ר"י לעולם הוא מוסף אפילו בלא שייר וא"כ ע"כ בשאינו מתכוין אבל במתכוין לפטור אי אפשר למיסבר לר' יוחנן הכי וע"כ מיירי בשאינו מתכוין וא"כ ע"כ נפשוט דבאינו מתכוין אפילו לא שייר נמי יכול להוסיף וע"כ ר' יהודה מיירי במתכוין אבל בשאינו מתכוין יכול להוסיף אפילו בלא שייר כדאמר ר' יוחנן. ונראה לפענ"ד לברר בע"ה דדברי רבינו ז"ל היא קילורין לעינים ודבריו הקדושים ז"ל תורת אמת היא ודברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר ויתברר עי"ז שיטת הש"ס בכמה מקומות. ונקדים מה דגרסינן במס' סוכה (פ"ב ה"ז) בירושלמי גבי הפלוגתא דר"א וחכמים בי"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וחכמים ילפי חמשה עשר מחג המצות דלילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות גרסינן שם ר' הושעיא אמר כל שבעה חובה ר' ברכי' אמר פליגין ר' אבינא אמר לא פליגין מה דאמר ר"ה בשלא נתן דעתו מה דאמר ר"י בשנתן דעתו והוא צ"ע להבין עומק הענין. ונראה לפענ"ד דמבואר היטב היטב עפ"מ דגרסינן במס' תרומות (פ"ד ה"ב) על המתניתין תרם ועלה בידו אחד משש תרומה וא"צ לתרום חזר והוסיף חייב במעשרות עלה בידו משש ואחד תרומה ויחזור ויתרום כמו שהוא למוד במדה במשקל ובמנין ר' יהודה אומר אף לא מן המוקף ר' יונה אמר רשב"ל בעי קומי ר' יוחנן תוספות תרומה מה היא א"ל משום יחיד אני שונה אותה. ושאל הגמ' מה לחיוב או לפטור. אין תימר לחיוב ניחא אין תימר לפטור מה אין ר' יהודה דאית לי' שלא מן המוקף פטור רבנן דל"ל שלא מן המוקף לא כ"ש כו' והירושלמי הזה הוא חמור מאד מי יאמר לן דהיחיד הוא ר"י ולעשות ק"ו מר"י אחכמים אולי הוא תנא אחר דשנה ר' יוחנן משמו ואמר משום יחיד אני שונה אותה. וקשה להבין מאד אבל ע"פ הגר"א ז"ל ניחא דהוא ר' יהודה דמתניתין דידן דא"ל אם שייר קלח אחד שלא נתן בתחלה כל השיעור מה שמוסיף הוי תרומה ואם לא שייר קלח אחד מה שמוסיף לא הוי עליו שם פאה וחייב במעשרות ע"ז הי' לקבלה בידי ר' יוחנן דתנא יחידאה הוא וחכמים פליגין על ר' יהודה ולא בירר לנו ר' יוחנן על מה פליגין חכמים אר' יהודה דהא בדברי ר' יהודה מצינו תרתי חיוב ופטור באם שייר הוי פטור ואם לא שייר הוי חיוב ע"כ שאל הגמ' על מה פליגין חכמים אר' יהודה אם על הפטור דשייר בזה פליגי חכמים וס"ל דחייב או דפליגי על החיוב דלא שייר בזה פליגי חכמים וס"ל דפטור וזהו

דשאל מה לחיוב אי לפטור כלומר על מה שנה משום יחיד על החיוב או על הפטור אם דפליגי לחיוב או דפליגי לפטור וע"ז פשוט אין תימר לחיוב ניחא. כלומר אין תימר דמשום יחיד הוא לחיוב וע"ז פליגי חכמים ניחא אבל אין תימר לפטור דמשום יחיד הוא שונה לפטור בששייר וע"ז פליגי חכמים קשיא ממתניתין הזה (דפ"ד דתרומות ה"ב) דהא פליגי במתניתין הזה חכמים ור"י בששייר בנתינה של תרומה מוסיף ר' יהודה עוד קולא על חכמים וס"ל דהתרומה שנותן אח"כ אין עליה תורת תרומה גמור ומותר שלא מן המוקף וע"כ לדידי' קלש שם תרומה הנותן אח"כ יותר מחכמים דלחכמים חשובה יותר לתרומה התרומה המוסיף אח"כ דצריך מן המוקף וא"כ מה ר' יהודה דלא חשובה לדידי' לתרומה. כ"כ כמו לחכמים דאית לי' שלא מן המוקף מ"מ ס"ל דפטור ממעשרות. חכמים דל"ל שלא מן המוקף וחשובה יותר לתרומה לא כ"ש דפטור ממעשרות אלא ודאי דמשום יחיד הוא שונה לחיוב בלא שייר וע"ז פליגי חכמים וס"ל דפטור והיינו הא דקאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך ופטור ממעשרות ופליג על ר' יהודה דהא ע"ז קאמר דמשום יחיד אני שונה אותה וחכמים פליגין על ר' יהודה וז"ב. ואין להקשות א"כ כיון דר' יוחנן ס"ל דר"י יחידאה הוא על חיוב בלא שייר ולרבנן לעולם מוסיף ופטור א"כ קשה מדוע לא פסק הרמב"ם ז"ל כן להלכה. ונראה לפענ"ד לתרץ ע"פ שיטת הבבלי במס' חגיגה (דף ח' ע"ב) יתבאר בע"ה שהבבלי והירושלמי אזלי לטעמם ואתא שפיר פיסקא דהרמב"ם ז"ל דגרסינן במס' חגיגה (דף ח' ע"ב) אמר עולא ארשב"ל הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ביו"ט ראשון חוזר ומקריב חמש ביו"ט אחרון ור"י אמר כיון שפסק שוב אינו מקריב א"ר אבא ולא פליגי כאן בסתם כאן במפרש כו' דיש לו שהות ויש לו אוכלין מדבקמא לא אקרבינהו ש"מ שיורי שייר כו' ע"כ ופרש"י ז"ל דהוא משום בל תוסיף דרחמנא אמר וחגותם אותו חג חד יומא. ור"ת ז"ל בתוס' ז"ל מפרש דהוא משום דחיית יו"ט דכיון שהקריב חמש ביו"ט ראשון הוי השאר כנדרים וכנדבות דאין דוחין יו"ט ומייתי התוס' ז"ל ראי' מירושלמי (דפ"ק דחגיגה) ובמכלתין הי' לפניו עשר בהמות הקריב חמש ביו"ט הראשון המותר מהו שידחה יו"ט האחרון ר' קרוספא אמר איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר דוחה כו' אר"ז נפרש מילהון דרבנן מן מילהון דר' יוחנן אמר אדם טופל מעות למעות די אמר דוחה רשב"ל די אמר אדם טופל בהמה לבהמה אבל לא מעות למעות די אמר אינו דוחה שמעון בר בא בשם ר"י לעולם הוא מוסיף והולך ודוחה יו"ט עד דו אמר אין בדעתי להוסיף עוד עכ"ל הירושלמי אלמא דלענין דחיית יו"ט איירי עכ"ל התוס' ז"ל אבל רש"י ז"ל מפרש להש"ס דילן דלאו משום דחיית יו"ט איירי אלא משום בל תוסיף ולא קשה

מן ירושלמי הנ"ל דע"כ שיטת הש"ס דילן לא מיירי מדחיית יו"ט וכבר כתב הגאון בעל טו"א ז"ל דע"כ הש"ס דילן לא מיירי מדחיית יו"ט מחמת נדונ"ד דא"כ מאי נפ"מ בין הי' לו שהות ביום ללא הי' לו שהות ואוכלין דממ"נ אי דנקראים כולן חגיגה מאי איכפת לן בדהוי לו שהות ואוכלין הא לא הוי נדרים ונדבות ואי דלא נקראין כולן חגיגה אמאי מותר בדלא הי' לו שהות ואוכלין ואלא ע"כ דהש"ס דילן ס"ל דכולן נקראים חגיגה ולא נדונ"ד אך משום ב"ת נגע בה דרחמנא אמר וחגותם חד יומא וכיון דנפיק בראשון עובר על בל תוסיף. ואבל הירושלמי דתלי בפלוגתא דר"י ורב"ל דלר"י הוי כולן חגיגה ודוחה יו"ט אחרון ולרשב"ל לא הוי כולן חגיגה ע"כ אינו דוחה יו"ט אחרון ואתא שפיר אבל זאת הקשה הטו"א ז"ל והניח בקושיא על שיטת הירושלמי אמאי לא עבר על בל תוסיף ובירושלמי ס"ל לר"י דמוסיף והולך ומוסיף והולך ודוחה יו"ט דכולן הוי חגיגה לו יהא דכולן הוי וחגיגה ודוחה יו"ט אבל הא עובר על בל תוסיף והניח בצ"ע. ונראה לפענ"ד לתרץ דהבבלי והירושלמי לטעמם אזלי דשיטת הבבלי בחגיגה דאין לה שיעור למעלה ויכול להביא כמה בהמות לקרבן חגיגה אבל עכ"פ יצא ידי חובתו בהראשונה אבל התורה נתנה רשות להביא כמה שירצה לשם חגיגה וכולן הוי חגיגה וכן פרש"י ז"ל (דף ח' ע"א) חזקי' אמר בהמה לבהמה אם יש להן אוכלין הרבה ואין להם סיפוק בבהמה אחת יבוא אחת לחגיגה מן החולין והשאר מן המעשר ואע"פ שכולן הבאות ביום ראשון שם חגיגה עליהן כבר יצא ידי חובה בראשונה מן החולין עכ"ל וכן פי' לקמן למר אתחזי לי' שפיר טפי יציאת ידי חובתו מן החולין כשמביא בהמה שלימה מן החולין ולמר אתחזי לי' שפיר טפי כשחולין מעורבין עם כל אכילותיו עכ"ל עיי"ש ונמצא דבין לר"י ובין לרשב"ל יצא ידי חובתו בראשונה וכולן הוי חגיגה ע"כ לר"י שפיר טפי שבכולן יהא מעורב חולין כיון דכולן שם חגיגה עליהן וצריך להיות מן החולין ולחזקי' שפיר טפי להיות הראשונה דנפיק בה ידי חובתו כולה מן החולין ולפיכך לא תלי בגמ' דילן דחיית יו"ט אליבא דחזקי' ור"י דהא לכולהו הוי שם חגיגה על כולן ונפיק בראשונה אלא דבהא פליגי דלחזקי' אע"ג דכולן שם חגיגה עליהן עדיף הראשונה דנפיק בה שתהא כולה מן החולין ולאליבא דר"י אע"ג דנפיק ויצא י"ח בראשונה מ"מ כיון דשם חגיגה חל על כולן עדיף טפי שהחולין יהא מעורב בכל אכילותיו ולא תלי דחיית יו"ט בפלוגתא דחזקי' ור"י אבל שיטת הירושלמי אינו כן אלא דתלי בפלוגתא דחזקי' ור"י דאליבא דחזקי' דס"ל דבהמה הראשונה צריכה להיות כולה מן החולין משום דס"ל דיצא בראשונה ורק התורה נתנה רשות להוסיף עוד חגיגות אבל לר"י לא יצא ידי חובתו בראשונה כיון דהתורה לא נתנה שיעור לקרבן חגיגה תלי בדעת האדם אם הסכים להביא עשר בהמות

לא נפיק ידי חובתו עד שיקריב כולן דזה הוי השיעור של חגיגה לפי הסכמת דעתו שהסכים ע"כ ס"ל דטופלין מעות למעות ולא בהמה לבהמה משום דהראשונה לא עדיף מן השאר וע"כ לר"י דוחה יום טוב אחרון ולא הוי כנדונ"ד ולחזקי' אינה דוחה יו"ט אחרון משום דהוי כנדונ"ד ומיירי הירושלמי בשלא הפריש עשר בהמות לחגיגתו דלא גרסינן הפריש אלא היו לפניו וכן כתב הגאון בעל טו"א ז"ל והא דדחי ביו"ט הראשון כיון דלא הוי עליהן שם חגיגה אליבא דחזקי'. ז"א דמיירי בהקריב ביו"ט הראשון בב"א זא"ז. וכיון שהקריב בב"א כ"ז שעוסק בהקרבה כולן הוי חגיגה ודוחה יו"ט כמו בנותן כל השדה פאה בב"א ונתן כל שיעור תרומה בב"א אחד מארבעים דכל התרומה פטור ממעשרות [וכן איתא דוגמא הזה במס' שבת (דף קלג ע"ב) המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה ובין על ציצין שאין מעכבין את המילה פירש על ציצין המעכבין את המילה חוזר שאינן מעכבין את המילה אינו חוזר ע"כ ופרש"י ז"ל דכ"ז שהוא עוסק כולה חדא מלתא היא והרי נתנה שבת לדחות עכ"ל] אבל ביו"ט אחרון כיון דפירש ואינו עוסק שוב בהקרבה לא הוי עוד שם חגיגה על התוס' ולא דחי יו"ט אבל לר"י דס"ל כיון דהתורה לא נתנה שיעור לקרבן חגיגה למעלה תלי בהסכמת דעתו באם יסכים להביא עשר בהמות לחגיגה לא נפיק ידי חובתו עד שיקריב כולן דזה הוי השיעור של חגיגה לפי הסכמת דעתו שהסכים ע"כ דוחה יו"ט אחרון דכולן הוי שם חגיגה עליהן דהא לא נפיק בראשונה עד שיקריב כולן וע"כ שפיר ניחא קושית הטו"א ז"ל דהא עבר על בל תוסיף ז"א דאימתי עובר על בל תוסיף דוקא בשיצא ביום הראשון בראשונה א"כ עבר על בל תוסיף אבל אם לא יצא עדיין ידי חובתו ביום הראשון עד שישלים השאר שהסכים לא שייך בל תוסיף. וע"כ שפיר ס"ל להירושלמי דלא עבר על בל תוסיף וכן מוכח בירושלמי כדברינו דלשיטת הירושלמי אינו כשיטת הש"ס דילן דיצא בראשונה אלא דלא נפיק בראשונה עד שיקריב כולן דגרסינן בירושלמי (בפ"ק דמס' חגיגה ה"ה) על מתניתין דאוכלין מרובים ונכסים מועטים מביא שלמים מרובים ר' ירמי' בעי אמר הרי עלי חגיגה בחמש סלעים והביא בשתים יצא או כבר נקבע ע"כ והקשה בגליון הש"ס דמאי מיבעיא לי' הא משנה מפורשת היא במס' מנחות (דף ק"ז ע"ב) שור במנה והביא בחמשים לא יצא ע"כ ובאמת לא קשה מידי דהתם מדין נדר בודאי לא יצא אבל הכא קמיבעיא לי' לענין חגיגה דהגם דלא יצא מדין נדר אבל מדין חגיגה יצא דשיעור חגיגה שתי כסף או דלמא דאף ידי חגיגה לא יצא כיון דאין שיעור למעלה וכיון דהסכים להביא בחמש סלעים לא יצא בשתים דשיעור שלו הוי לפי הסכמתו [והגם דתלי בפלוגתא דחזקי' ור"י א"ל דמבעיא אליבא דר"י דס"ל דלא נפיק

בראשונה הנ"מ כשיש בידו להשלים כגון שהי' בדעתו עלעשר בהמות והביא חמש לא יצא עד שישלים אבל הכא אין בידו להשלים עד שיביא קרבן חדש מחמש סלעים. א"נ דזה גופא מיבעיא לי' או כחזקי' או כר"י. יש להאריך בזה ואכמ"ל]. וע"כ לפי הנ"ל עולה שפיר פסקי הרמב"ם ז"ל דסתם וכתב גבי תרומה בשעלה בידו אחד מששים וחזר והוסיף חייב במעשרות ולא מחלק כמו שמחלק ר"י דזה דוקא כשנתכוין לפטור הכרי משום דאליבא דהש"ס דילן לא ס"ל הכי דר"י לטעמיה בירושלמי דס"ל גבי חגיגה דלעולם הוא מוסיף והולך ודוחה יו"ט עד שיאמר אין בדעתו להוסיף עוד וע"כ דס"ל דלא יצא בראשונה דאל"כ עובר על בל תוסיף ואלא ע"כ דלא נפיק בראשונה עד שיקריב כולן ולפיכך דוחה יו"ט דכולן הוי חגיגה. אבל אי הוי ס"ל דיצא בראשונה מלבד שעובר על בל תוסיף האיך דחי יו"ט הא גבי פאה גרסינן בפ"ק מה נפיק מביניהון והן חד מן ששים מן דמר הפאה יש לה שיעור מלמטן מה שנתן נתן חזר והוסיף חייב במעשרות עד שישלים [וכשמשלים לשיעור אז פטור הכל מן המעשרות דהא לא נפטר בראשונה] ומן דמר הפאה אין לה שיעור למטן מה שנתן כבר נפטר חזר והוסיף חייב במעשרות ע"כ [ומיירי שלא הי' בדעתו להפריש עוד] אלמא כיון דכבר נפטר מה שחזר והוסיף חייב במעשרות אם לא שנתן כולן בב"א א"כ האיך דוחה יו"ט א"ו דלא נפטר בראשונה עד שיקריב כל הסכמת דעתו. ע"כ ר"י שפיר לטעמי' בש"ס ירושלמי דדוקא בשנתכוין לפטור הכרי אבל לא נתכוין לפטור הכרי אפילו אחד על אחד כיון דלא נפטר במה שנתן כבר. אבל לשיטת הש"ס דילן גבי חגיגה דס"ל בשהפריש עשר בהמות לחגיגתו דבהי' לו שהות ואוכלין אינו מקריב ביו"ט שני משום בל תוסיף אלמא דנפיק בראשונה כדפרש"י ז"ל. ולפיכך שייך בל תוסיף ורק בשלא הי' לו שהות ואוכלין דאז לא שייך בל תוסיף ודוחה יו"ט משום דכולן שם חגיגה עליהן דהא הפרישן בב"א ובב"א שפיר הוי כולן חגיגה אף דנפיק בראשונה וע"כ לשיטת הש"ס דילן בשלא הפרישן בב"א ערב יו"ט אינו דוחה יו"ט שני רק ביו"ט הראשון כ"ז שעוסק בהקרבה כנ"ל א"כ ממילא גבי תרומה ופאה חזר והוסיף חייב במעשרות אף בשלא נתכוין לפטור הכרי ובזה יתבאר הירושלמי במס' סוכה הנ"ל דהנה ר"י בשם ר' ישמעאל דיליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן לילה הראשונה חובה ושאר כל הימים רשות ולכאוראה צ"ב למה נקט רשות לא הול"ל אלא לילה הראשין חובה ושאר כל הימים פטור א"ו ברור דה"פ דהיא כמו דגרסינן במס' פסחים (דף צא ע"ב) גבי פסח שני בראשון חובה ובשני רשות פי' דיש לנשים רשות להביא פסח שני דאם לא נתנה לה התורה רשות אז הי' אסורה לעשות פ"ש דהוי חולין בעזרה ושלא למנויו אלא התורה נתנה רשות וה"נ דכותי'

דהתורה נתנה רשות לאכול כל שבעת הימים מצה לשם מצוה ובלא הרשות הי' אסור לאכול מצה לשם מצוה רק לתיאבון משום בל תוסיף אך התורה נתנה רשות לישראל לאכול מצה כל שבעת הימים לשם מצוה. [וראיתי בס' מעשה רב שהגר"א ז"ל אכל מצה כל ז' ימים לשם מצוה] וא"כ דהתורה נתנה רשות לאכול מצה כל שבעה לשם מצוה והוי כמו דהתורה נתנה רשות ליתן פאה כמה שירצה ותרומה כמה שירצה וחטה אחת חובה ושאר רשות א"כ לשיטת הירושלמי אם נתכוין שלא לצאת בראשונה לא נפיק י"ח עד שיאכל כל מה שהסכים בדעתו ע"כ שפיר קאמרינן מה דאמר ר' הושעיא בשלא נתן דעתו לפטור בהראשונה. וזהו דוקא לשיטת הירושלמי אבל לשיטת הבבלי אף דלא נתכוין לפטור בראשונה מ"מ יצא ודו"ק:

הלכה ד

אמר רבי אבון דבר השוה בשניהם מלמד ושאינו שוה בשניהם אינו מלמד. פי' המפרשים ז"ל דבר קאי על ההלכה דהוא פאה ששוה בזית וכרם מלמד על כל אילנות. ובאמת לפ"ז דחוק לשון מלמד האם הלכות פאה מלמד הלא הזית וכרם מלמד על כל אילנות והכי הול"ל דבר השוה בשניהם נלמד והי' הפי' עולה יפה דנלמד הלכות פאה על כל אילנות והי' זית וכרם מלמד על כל אילנות ונקרא זית וכרם המלמד ודבר הלמד הוא דין פאה ומלבד שהלשון דחוק קשה ג"כ מאד דמאי משני דאין ללמוד רק פאה דשוה בשניהם דהוא בזית וכרם ודבר שאינו שוה בשניהם דהוא פרט אינו מלמד ז"א דזה גופא יקשה דנלמוד זית מכרם על פרט ג"כ דיצא כרם ולימד על כל אילנות פרט וזית נמי בכלל כל אילנות. וקושיא הזאת הק' בתוס' ז"ל במס' חולין (דף קל"א ע"א) עיי"ש ולכאורה יש לתרץ דדוקא לפי שיטת הבבלי שפיר הק' בתוס' ז"ל דנילף זית מכרם לענין פרט ונשארו בקושיא משום דבבבלי לא גמרינן פאה בכרם אלא מזית בג"ש דאחריך אחריך וע"כ שפיר הק' בתוס' ז"ל דכמו כן נילף זית מכרם לענין פרט בג"ש זו משא"כ לשיטת הירושלמי דבכרם נמי כתיב פאה דכי תבצור הוא לא תדקדק א"כ אי ס"ד דזית נמי גמר מכרם לפרט א"כ ישאר הקושיא דיאמר כרם ואל יאמר זית והי' גמרינן פרט ופאה מכרם. וע"כ הוא כדמשני בגמ' שהייתי אומר כרם שחייב בפרט חייב בפאה זית שפטור מן הפרט פטור מן הפאה וכן אילו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר זית שהוא פטור מן הפרט חייב בפאה כרם כו' כדאיתא בסוגיא וא"כ מוכח ע"כ דזית פטור מן הפרט דלפיכך צריך למכתב גבי' פאה אבל ז"א דא"כ יקשה מאי דפריך בסמוך ע"ד דרבנן לאיזה דבר נאמר פאה בכרם ז"א דאם לא יאמר פאה בכרם הוי אמינא דזית חייב בפרט דנילף מן כרם והא דכתב פאה גבי זית ולא גמר מכרם הוא משום דלא כתב גבי כרם. ועוד

קשה מה דגרסינן בת"כ ומובא בתוס' ז"ל במס' פסחים (דף נ"ו) ובמס' שבת (דף סח) אילנות מנין ת"ל שדך יכול הירק והקישואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות הכל בכלל ת"ל קציר מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום יצאו ירקות אע"פ שלקיטתן כאחת אין מכניסן לקיום יצאו התאנים אע"פ שמכניסין לקיום אבל אין לקיטתן כאחת ע"כ וקשה דא"כ כיון דממעטינן לקיטתו כאחת ומכניסו לקיום מן קציר א"כ מאי האי דפסק התנא ותני הדין הזה בפאה כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה ולמה פרט פאה יותר הא בלקו"ש נמי כתיב קציר כמו גבי פאה וכדפירש הר"ש ז"ל דסתם קציר היא לקכ"א ומל"ק. ע"כ נראה לפענ"ד בהאי סוגיא ע"פ שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מ"ע דלשיטתו ז"ל כל אילנות חייבות בפאה מדאורייתא והא דילפינן משדך לרבות אילנות היא מדאוריתא ואצטריך זית וכרם למילף על לקיטתי' כאחת ומכניסו לקיום דזה לא ילפינן מקציר והא דילפינן בת"כ מקציר הוא אסמכתא בעלמא כמו שכ התוס' ז"ל הנ"ל דדרשת דת"כ אסמכתא בעלמא כי היכי מעשר בירק עי"ש רק דלהתוס' ז"ל גם אילנות הוי אסמכתא ולהרמב"ם ז"ל כיון דאילנות מובא בירושלמי הוא מדאוריתא וכן הדרשא כי תבצור כרמך כי תחבוט זיתך הוא ג"כ מדאוריתא ופריך יאמר כרם ואל יאמר זית ומשני דה"א דזיתים פטורין דאין ללמוד מכרם דהא יש לפרוך מה לכרם שכן חייב בפרט ואע"ג דעוללות נמי חשיבא פירכא כדאיתא בתוס' ז"ל במס' חולין (דף קלא) דעוללות לא שייך גבי זיתים משום דאיזהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף עי"ש ומ"מ חשיבא פירכא כדאיתא בתוס' במס' ב"ק (דף פ"ח) גבי שכן אשה אינה במילה דחשוב פירכא אף בדבר שאינו שייך וכמבואר בפנים בדברינו ולמה רק חד מינייהו נקט ז"א דפרט שפיר הוי פירכא משום דבזה ל"ל כמו גבי ביכורים קצירך אפילו קציר דוחן ואורז ז"א דקציר דוחן ואורז נמי חייב בלקט דהוא בתבואה כמו פרט בכרם כידוע משא"כ עוללות דליתנהו בדוחן ואורז ג"כ ע"כ לא נקט הפירכא דעוללות ג"כ דהא בכרם איכא ד' מתנות וב' מתנות יותר מכל אילנות דהוא פרט ועוללות ז"א דלענין עוללות מרבינן מקצירך אפילו קציר דוחן ואורז דליתנהו בעוללות כמו בביכורים ואי דתנא זיתים הו"א משום דפטור מפרט כו' וע"ז פריך ויצא כרם ולימד על כל אילנות פרט והכונה על זית ג"כ ולמה אמרינן ד' מתנות בכרם במס' חולין (דף קלא) עי"ש וב' מתנות יותר מכל אילנות דהוא פרט ועוללות ולמה לא ילמוד על כל אילנות פרט בשלמא עוללות לא משכח"ל באילנות כדאיתא בתוס' ז"ל הנ"ל אבל פרט איכא בכל אילנות ג"כ וע"ז משני ר' אבון הפירכא שכן כרם איכא בעוללות וחשיבא פירכא כנ"ל יאמר דבר שהוא שוה

בשניהם מלמד דבר שאינו שוה בשניהם אינו מלמד ופי' דבר הוא דבר שרוצה ללמד עליו ההלכה אם שוה דבר הלמד מן דבר המלמד בשניהם בב' הדינים מלמד משא"כ בשאינו שוה בשניהם אינו מלמד משום דהלכה השני' הוי פירכא על הלכה זו שאתה רוצה ללמוד וכזה איתא בירושלמי במס' פסחים (פרק תמיד נשחט) דפריך שם דנילף מקטיר אימורין על חמץ ומקבל ומהלך על חמץ מזבח ומשני דמה לזבח שכן חייבין עליו מבחוץ יצא מקבל ומהלך מה זבח שמעכב הכפרה יצא הקטר אימורין ופריך ר"י בר"ז קומי ר' יוסה עד דאת דינה לפטור דינה לחיוב דיכול המקבל והמהלך פטור ת"ל דם דמעכב הכפרה אף אני ארבה המקבל והמהלך דמעכב הכפרה יכול המקטיר אימורין יהי' פטור ת"ל זבח מה זבח מיוחד שחייבין עליו בחוץ אף אני ארבה המקטיר אימורין שחייבין עלי' בחוץ א"ל דבר שוה בשניהם מלמד שאינו שוה בשניהם אינו מלמד מה זבח מיוחד שמעכב הכפרה וחייבין עליו בחוץ יצא המקטיר שאין מעכב הכפרה יצא המקבל שאין חייבין עלי' בחוץ ועי"ש והפי' פשוט דכיון דדבר זה שאתה רוצה ללמוד עליו ההלכה אינו שוה בשני הדינים אי אפשר ללמד עליו הלכה זו משום דהלכה שני' הוי פירכא מה לזבח שכן חייבין עליו בחוץ ע"כ אין ללמד על המקבל והמהלך אע"פ ששוה לענין עיכוב כפרה אבל אינו שוה לענין בחוץ ודבר נקרא המקבל ובשניהם הוי ההלכתות שיש בפסח שאתה רוצה ללמוד ממנו כיון שאינו שוה בשני ההלכתות אינו מלמד פי' דהפסח אינו מלמד על הדבר דהוא המקבל כיון שאינו שוה בשני ההלכתות דפסח וה"נ דכוותי' דהדבר דהוא אילנות וזית דאתה רוצה ללמד עליו אינו שוה לכרם בשני הלכתות אינו מלמד והא דלא נקט הכא' בפירוש עוללות משום דכן דרך הירושלמי לנקוט הלשון דאיתא בעלמא ותפסה לשון הגמ' דמס' פסחים וכן בבבלי איכא ג"כ כן דנקט הכא לישנא דאיתא בעלמא וכמבואר בפנים בדברינו ודוק:

הלכה ה

לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח. רבי יוסי ב"ר יעקב ב"ר זבדי בשם ר' אבוה ר' נחמי' בר עקיבא ומטי בה בשם ר' יוחנן הפריש בכורים מכרי ממורח פטור מתרומה גדולה ר' חיי בשם ר"י מתניתא אמרה כן לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח הא אם מירח חייב משא"כ בתרומה ולימא אף בביכורים יהא חייב אע"פ שלא מירח ויידא אמרה דא ולמה נקראו שמן בכורים שהן בכורים לכל וכל הקודם את חבירו חבירו חייב בו ע"כ. והסוגיא הזאת חמורה מאד דמאי הוא החילוק שבין תרומה למעשרות דתרומה פטור אף לאחר מירוח ורק מעשרות חייב לאחר מירוח ואין לנו שום הבנה לפי פירוש המפרשים זי"ע וגם הקשו המפרשים

ז"ל מתוס' ב"ק (דף ל) וסנהדרין (פ"ח) וכן קשה לי לקמן בסוגיא דגרסינן מתניתא דב"ש היא דב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר ע"כ ופירש הר"ש ז"ל דהגמ' מפרש להמתניתין דלעולם הוא נותן משום פאה משמע אע"פ שנתן פאה פעם אחת ונתן עוד יכול לחזור וליתן ופטור ממעשרות עד שימרח והא כיון שנפטר פעם אחת שוב אין תורת פאה על מה שחזר ונתן ולמה פטור ממעשרות אלא דאתיא כב"ש דס"ל דהפקר לעניים הוי הפקר ולפיכך פטור ממעשרות ע"כ וג"ז קשה לי ע"פ מ"ש התוס' ז"ל במס' פסחים (דף נו ע"א) גבי בן בוהין דכתבו שם אף לב"ש אם נתן בתורת פאה ובאמת אינו פאה לירק חייב במעשרות משום דהפקר בטעות הוא דהוא נתן בתורת פאה ואינו פאה עי"ש ותמהני על הר"ש ז"ל דגם הוא ז"ל כ"כ (בפ"ו) דפאה עי"ש גם קשה לי הא גרסינן כן לעיל ר"י בשם ר"י לעולם הוא מוסיף והולך ופי' בשנו"א ז"ל דר"י ס"ל אף שנתן כבר השיעור מ"מ יש לו להוסיף ופטור ממעשר כשלא נתכוין לפטור שדהו כדאויתא שם לעיל בסוגיא וא"כ מאי דוחקי' לאוקמי כב"ש אבל משום זה לא אריא דא"ל מדנקט לעולם הוא נותן ולא נקט לעולם הוא מוסיף משמע דאף בשנתכוין לפטור שדהו אבל הקושי א הראשונה קשה לי מאד דהא בנותן בתורת פאה ואינו פאה אף לב"ש אינו הפקר ונראה לפענ"ד לפרש הסוגיא כעין חומר בע"ה. דהנה התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף צד) מקשין על הברייתא דגרסינן מצות פאה להפריש מן הקמה וכו' מירחו מעשר ונותן לו. למה לא תני אף תורם ונותן לו וא"ל דתרומה בלא"ה יפרוש העני דכל פאה חייב בתרומה חדא דא"כ מקדים מעשר לתרומה ועוד בהדיא גרסינן במס' תרומות פ"א אין תורמין מן לקט שו"פ וכו' וכו' ונראה לפענ"ד לפרש דברי התוס' ז"ל דהא דרצו לאמר דפאה חייב בתרומה ורק דפטור ממעשר וצ"ב מ"ש מעשר מתרומה ונראה לפענ"ד דהוא משום דפאה אינו הפקר דהפקר צריך להיות אף לעשירים והא דהפקר פטור ממעשרות לאו דילפינן לי' כל עיקר מן ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצא הפקר שידך וידו שוים בו דאיתא בירושלמי בפ"ק דתרומות ובפ"ק דמעשרות ובפ"ק דחלה ז"א אלא דהפקר פטור ממעשרות אף בלא הקרא דובא הלוי אלא משום דכתיב זרעך זרעך המיוחד לך כדאיתא בפ' המשניות בריש מס' מעשרות וכן גם פאה דקיימא לן כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר למעוטי הפקר דפטור מן הפאה ילפינן בת"כ מן קציר דסתם קציר אינו הפקר וכן פי' הר"ש ז"ל (בפ"ק דמסכת פאה) והת"כ הזה מובא בתוס' ז"ל מס' פסחים (דף נו) ובמס' שבת (דף ס"ח) עי"ש וכ"כ הר"ש ז"ל דידעינן דהפקר פטור מפאה דהא שדך כתיב וכמו כן בתרו"מ ידעינן דהפקר פטור ממעשרות אף בלא קרא דבא הלוי וכן איתא ברש"י ז"ל במס' ב"ק (דף צד) ד"ה חייב בפרט עי"ש

דממעטינן הפקר מדכתיב שדך כרמך דגנך והעיקר דצריכין למילף מבא הלוי הוא לענין לקט שו"פ ע"ז ילפינן בספרי יכול יהא לקט שו"פ חייבין במעשרות ת"ל ובא הלוי כו' שידך וידו שוין ופי' התו' ז"ל במס' פסחים (דף נו) ובמס' ב"ק (דף כח) דידך וידו שוין דאם הלוי הוא עני יכול נמי ליקח פאה עי"ש וע"כ על פאה ולקט ע"כ דלא ילפינן רק מקרא דבא הלוי דהא אינו הפקר עד שיפקיר אף לעשירים ופאה אינו פטור ממעשרות מתורת הפקר רק מקרא דבא הלוי וזה מפורש בתוס' ז"ל במס' ב"ק וכאשר נבין דעת התוס' ז"ל אז נבין הסוגיא בע"ה ומתחלה נפרש דברי התוס' ז"ל ואח"כ נפרש הסוגיא דידן בע"ה וז"ל התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף כח ע"א) ד"ה זה ופאה דמיפטרה מן המעשר לא מטעם הפקר דהא תנן במס' פאה (פ"ו משנה א) בש"א הפקר לעניים הפקר ובה"א אין הפקר עד שיפקיר אף לעשיר' כשמיטה אלא היינו טעמא דמיפטרה כדדרשינן בספרי מובא הלוי כי אין לי חו"נ עמך יצא זה שיש ללוי חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים וב"ה ילפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולעשירים עכ"ל התוס' ז"ל וצריך הבנה דברי התוס' ז"ל הנ"ל למה להו להאריך ולפרש טעמא דב"ש וטעמא דב"ה דב"ש ילפי מפאה וב"ה ילפי משמיטה למאי נפ"מ מהיכן דילפי אמנם ביאור הענין הוא כך דשם בירושלמי יליף ר"י טעמא דב"ה דילפי ג"כ מפאה משום דכתיב גבי פאה תעזוב אותם מיעוט זו לעניים ולא לעשירים אבל במקום אחר לעניים ולעשירים ונפ"מ בזה דלפי הדרש הזה ס"ל לב"ה נמי דפאה חשוב הפקר אך דמיעט רחמנא אותם דהפקר זה הוא לעניים ולא לעשירים אבל הפקר אחר בין לעניים ובין לעשירים וא"כ ע"כ דפאה נמי חשוב הפקר דאל"כ אלא דפאה לא חשיב כלל הפקר א"כ מנ"ל למילף הפקר דעלמא דבין לעניים ובין לעשירים מדמעט רחמנא אותם גבי פאה הא פאה לא הוי הפקר והאיך נילף הפקר דעלמא מדמצינו מיעט בדבר שאינו הפקר הא לא הוי ממין הטענה בשלמא אם פאה הוי הפקר ניחא מדמיעט רחמנא גבי הפקר זה ש"מ דהפקר בעלמא אינו כן אבל האיך ילפינן הפקר מדמעט גבי פאה כמו דלא נוכל לילף הפקר מדכתב רחמנא גבי תרו"מ דנותן לכהן מכלל דהפקר צריך להיות לכל ישראל הא בודאי אין זה לימוד כלל והאיך נלמוד מדכתב רחמנא מיעט גבי פאה מכלל דכל הפקר בעלמא אינו כן מאי שייכות למעט הפקר דעלמא מן פאה הא פאה לא הוי הפקר א"ו דפאה נמי מתורת הפקר ע"כ שפ ר ממעטינן הפקר דעלמא מהפקר דפאה דזה הוי דומה בדומה כמו כל המיעוטין דילפינן בעלמא לדוגמא מדאמר רחמנא גבי יחזקאל

פארך חבוש עלך מכלל דכל אבל אסור וממעטינן אבלים מאבילות דיחזקאל אבל לא ממעטינן חתנים מאבילות דיחזקאל וה"נ האיך ממעטינן הפקר דעלמא מפאה אם לא דפאה נמי הוי הפקר לזאת מסיים בתוס' ז"ל אחר שכתבו דפאה לא הוי הפקר דטעמא דב"ה דילפי משמיטה ורק ב"ש ילפי מפאה דלדידהו פאה הוי הפקר אבל לב"ה לא הוי פאה הפקר דילפינן הפקר בכל התורה משמיטה דזה הוי הפקר משא"כ בפאה דלאו הפקר הוא זאת כונת התוס' ז"ל והשתא לפ"ז דפאה אינה מתורת הפקר ואינה פטורה מן המעשר מטעם הפקר רק מקרא דובא הלוי שידך וידו שוין דאם הוא עני נוטל ג"כ בפאה א"כ לא ממעטינן רק מעשרות אבל לא תרומה דקרא ובא הלוי מירי במעשר לחוד אבל לא בתרומה וזה נפ"מ גדולה בין אם נימא דפאה פטורה ממעשרות מטעם הפקר ובין אם נימא דפאה אינה פטורה מטעם הפקר רק מקרא דובא הלוי דאם הוא מטעם הפקר ע"כ דפטורה מתרומה ומעשרות כמו הפקר דעלמא אבל אם אינה פטורה רק מטעם דובא הלוי אינה פטורה רק ממעשרות לחוד אבל מנ"ל לפוטרו אף מתרומה ע"כ רצו התוס' ז"ל לאמר במס' ב"ק (דף צד ע"א) דפאה חייבת בתרומה ופטורה ממעשרות ולפיכך רצו לאמר דלפיכך תני מירח מעשר ונותן לו ולא תרומה דתרומה בלא"ה יפרוש העני ומה שדחו זאת דאי אפשר לאמר כן דא"כ נמצא מקדים מעשר לתרומה גדולה נראה לפענ"ד שע"פ הירושלמי במס' תרומות (פ"ג) לא חשיב מקדים מעשר לתרומה דגרסינן שם אימתי הוא עובר ר"ח בר בא אמר מתחלה ר"ש בר"י אמר לבסוף מה נפיק מביניהון לשירוף הכרי ע"ד דר"ח ב"ב עובר ע"ד דרשב"י אינו עובר ומסיים שם באם נשרף הכרי ולא הפריש כלל תרומה אינו עובר רק כשמפריש תרומה לאחר מעשר אבל אם לא הפריש תרומה כלל אינו עובר בל"ת דהמקדים נמצא דלדעתי' דרשב"י אינו עובר כלל בל"ת דהמקדים דהבע"ב שמפריש מעשרות ואינו מפריש תרומה אינו עובר כלל והעני שמפריש תרומה אח"כ ג"כ אינו עובר דהא הוא לא הפריש המעשרות תחלה והרי אתה מחייבו להפריש והאיך יעבור [עי' בירושלמי יומא (פ"ד) אומריים לו הכנס ואת אמר הכין דעובר בתמי' עי"ש גבי הכנסה יתירה] בשלמא כשהוא בעצמו הקדים עובר באחרונה אע"פ שמחויב ליתן בע"כ התרומה אבל משום דהוא בעצמו הביא לזה לעשות תרומה באחרונה משא"כ העני שאינו בעל חיוב בזה ונמצא דלדעתי' דרשב"י לא קשה כלל דהא מקדים מעשר לתרומה ומה דמקשים התוס' ז"ל ממתניתין דפ"ק דמס' תרומות אין תורמין מן הלקט שו"פ וההפקר דמשמע משם דפאה פטורה מתרומה י"ל דאף דלקט ופאה חייבין בתרומה מ"מ לא מוכח כלל ממתניתן הנ"ל ע"פ פי' המשניות להרמב"ם ז"ל דכתב על ההיא משנה ז"ל ידוע כי הלקט ופאה שהוא לעניים ואין לבעל השדה להם

זכות ולפיכך לא יתרום התרומה החייבת לשום דבר מנכסיו משום דבר מאלו הדברים הנזכרים שהם חוקי העניים אבל ההפקר אולי תהי' הסברא שיהי' מותר לו להוציא ממנו התרומה החייבת לממונו כיון שיש לו זכות בהפקר כי ההפקר מופקר לכל העולם אבל כו' יצא הפקר כו' עכ"ל ז"ל הרי דלא מוכח מהך מתניתן דלקט ופאה פטורין מתרומה דלא תנינן שם רק דאין הבעה"ב תורם מלקט ופאה דאין אדם תורם מדבר שאינו שלו וע"פ פי' המשניות הנ"ל אין הוכחה מהך מתניתן דפאה פטורה מן התרומה וא"כ א"ל דאי פאה לאו מטעם הפקר ופטורה מן המעשר רק מקרא דובא הלוי ע"כ לא נוכל למעט רק מעשר אבל לא תרומה [והא דגרסינן בירושלמי לבתר מתניתן דאין תורמין מלקט שו"פ והפקר בפ"ק דמס' תרומות ר"י בשם ר"י ובא הלוי וגו' היינו כדרך הש"ס ירושלמי דנקט אגב דוכתי אחריתי דגרסינן שם בפ"ק דמס' חלה הך ר"י בשם ר"י והתם תנן דלקט שו"פ פטורין מן המעשרות וחוזר ושונה גם הכא] ועפ"ז יתבאר הסוגיא דידן כעין חומר בע"ה יתברך. דר"י בר"י בר"ז בשם ר"א רנב"ע ומטי בה בשם ר"י הפריש בכורים מכרי ממורח פטור מת"ג וקמ"ל דלא תימא דאימתי בכורים פטור מתרומה דוקא כשמפרישו קודם מירוח בזמנו אבל כשמפרישו לאחר מירוח דחל עליו חובת תרו"מ ע"כ לא מצינו בזה דפטור בכורים מתרומה ע"ז קמ"ל דל"ש דלעולם הוא פטור מתרומה וע"ז קאמר ר"ח קומי ר"י מתניתא אמרה כן לעולם הוא נותן משום פאה ופטור ממעשרות עד שימרח הא אם מירח חייב משא"כ בתרומה דס"ל להירושלמי דאינו חייב רק במעשרות משא"כ בתרומה כמו דרצו התוס' ז"ל למימר דתרומה בלא"ה יפרוש העני דכל פאה חייבת בתרומה רק דפאה פטורה ממעשר ע"כ מחויב בעה"ב להפריש מעשרות כדי שלא יפסיד לעני כמו שפרש"י ז"ל במס' ב"ק (דף צד ע"א) דאם הי' נותן לו קודם מירוח בזמנו הי' העני פטור לעשר אבל לאחר מירוח אפי' הפקר לאחר מירוח חייב במעשרות ע"כ צריך בעה"ב לפרוש המעשר אבל תרומה לא הפסיד לעני דבלא"ה החיוב על עני להפריש תרומה אף אם הי' נותן לו קודם המירוח ונתמרח ביד העני דפאה לא הוי הפקר ואינו פטור העני רק ממעשרות משום דקרא דובא הלוי יצא זה דידך וידו שוין ובא הלוי לא מיירי רק במעשרות כנ"ל וא"כ לפ"ז כל עיקר דחייב הבעה"ב לפרוש מעשרות על הפאה לאחר מירוח הוא רק משום פסידא דעני משא"כ בתרומה כיון דליכא פסידא לעני אין חיוב על הבעה"ב להפריש תרומה והגם דבכל מקום צריך בעה"ב להפריש חיוב הראשון כמו תרומה ונותן המעשר אח"כ וחיוב התרומה שיש במעשר חל על הבעה"ב ולא על הלוי או על הכהן וא"כ למה לא חל החיוב של תרומה ג"כ על הבעה"ב ולא על העני כמו בחיוב דתרומה שיש במעשר חל על בעה"ב ז"א דהתם חל חיוב התרומה קודם ע"כ צריך

ליתן להלוי מעשר שלם בלא שום ניכוי תרומה משא"כ בפאה דחיוב פאה חל עליו קודם חיוב תרומה ואילו הי' נותן לעני קודם מירוח הי' חייב העני להפריש תרומה השתא נמי דנותן לאחר מירוח חייב העני. ואי נימא דכשנותן ביכורים לאחר מירוח חייב בתרומה משום דהחיוב שחל עכשיו הוא קודם להחיוב שלפני המירוח א"כ ה"נ בשנותן פאה ממורחת הי' צריך הבעה"ב להפריש תרומה כיון דעכשיו נתחייב בתרומה היא קודמת לפאה שחלה לפני מירוח וחייב ליתן לעני פאה מותרמת. א"ו דהחיוב שלפני מירוח לעולם הוא קודם אפי' אם כבר מירח וע"כ לא חל חיוב תרומה על הפאה וא"כ בביכורים נמי אף שהפרישן מכרי ממורח פטור מת"ג [וה"ה ממעשרות ות"ג לרבותא נקט עיין במה"פ ז"ל] כיון דחיוב ביכורים כבר הי' לפני מירוח גם אחר מירוח הוא קודם והוא פטור מתרומה [והירושלמי קאי בשיטת רשב"י דמס' תרומות הנ"ל דבשירוף הכרי אינו עובר]. וכ"ת מנ"ל למידק משא"כ בתרומה דילמא תרומה בכלל מעשרות הוא כדאשכחן בסיפא דהך מתניתין דידן מאכיל לבהמה כו' ונוטל מן הגורן וזורע פטור מן המעשרות ופשיטא דגם תרומה בכלל וכן בכ"מ דנקט מעשרות לא מפקינן תרומה מכללא [זולת במקום דתני מעשר בלשון יחיד ולא מעשרות עיין במס' דמאי (רפ"ו) תורם ונותן לו מעשר ונותן לו] ז"א דדוקא במקום דתרומה ומעשר חד טעמא אית להו וליכא למיטעי אז תרומה בכלל מעשרות משא"כ הכא דאיכא טעמא במעשר משום הפסד העני דלא שייך בתרומה אי ס"ד דתרומה בכלל מעשרות הו"ל למיתני בהדיא תרומה כי היכי דלא נטעה א"ו דאה"נ דתרומה לא הוה בכלל מעשר. ומדחה ר' יוסי דז"א דא"כ לימא אף בביכורים יהא חייב אע"פ שלא מירח ר"ל דהו"ל לתנא לפרש דיהא בעה"ב חייב להפריש בכורים על חלק הפאה אע"פ שלא מירח ויידא אמרה דא ר"ל ומנין לנו זאת [כדרך הש"ס הזה] דביכורים קודמים לפאה דהא למה נקראו שמן ביכורים שהן ביכורים לכל וכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו ונמצא דפאה חייבת בביכורים וא"כ יתחייב בעה"ב להפריש ביכורים על פאה אלא ע"כ מתניתא דבית שמאי היא דבש"א הפקר לעניים הפקר ולדידהו פטור פאה מטעם הפקר וע"כ פטורה אף מתרומה ומביכורים ותרומה ומעשר הוו בחד טעמא והוה תרומה בכלל מעשרות ולא תידוק מיניה מה שאין כן בתרומה כמבואר בפנים בע"ה. והרמב"ם ז"ל פסק פרק ד' מהלכות תרומות דנקט ופאה פטורין מן התרומה משום דס"ל דפאה פטורה ממעשרות מטעם הפקר כמו שכ' בשיטה מקובצת במסכת ב"ק (דף כח) דמוכח מהך סוגיא דב"ק דפאה פטורה מטעם הפקר כדגרסינן שם זה וזה פאה לפוטרן מן המעשרות כדתניא המפקיר את כרמו וכו' ורק התוס' ז"ל מדאין הראי' מהך סוגיא אבל להרמב"ם ז"ל י"ל דס"ל דלקט ושו"פ פטורין

ממעשרות מטעם הפקר דאף לב"ה חשוב הפקר ופסק כר"י בירושלמי פ"ו דפאה דס"ל דטעם דב"ה דיליף ממיעוטא דאותם הפקר זו לעניים ולא לעשירים אבל במקום אחר לעניים ולעשירים א"כ ע"כ דאף לב"ה פאה פטורה מטעם הפקר והירושלמי בסוגיא דידן אזיל בשיטת רשב"ל דלדידי' לב"ה פאה אינה פטורה ממעשרות מטעם הפקר ע"כ דחי שפיר דאף א"ת דלב"ה פאה אינה מטעם הפקר עכ"ז לא נוכל לדייק ממתניתא דמשא"כ בתרומה דאימא מתניתא ב"ש היא אבל אליבא דר"י דאף לב"ה פאה הוא מצד הפקר ופאה פטורה אף מתרומה ולפי הנראה דהלכה כר"י לגבי רשב"ל דהרי התם בירושלמי (פ"ו) במס' פאה גרסינן בהפקיר לישראל ולא לנכרים פלוגתא דר"י ורשב"ל ע"ד דר"י הוי הפקר ולכאורה משמע מש"ך ז"ל בחו"מ (ס' ס"ו ס"ט) דהוי הפקר וע"כ דהלכה כר"י וא"כ פאה הוי הפקר ופטורה מתרומה אליבא דכו"ע ועוד נראה דהרמב"ם ז"ל אפילו יסבור דלב"ה פאה אינה מטעם הפקר אלא מובא הלוי מ"מ פטור מתרומה ג"כ דוקא ר"ח מדייק כן ממתניתין דידן אבל הסתמא דגמ' פליג עלי' וס"ל כמסקנת התוס' ז"ל דאפילו דמטעם ובא הלוי נמי פאה פטורה מתרומה כמסקנת התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף צד) דאל"כ מקדים וכר"ח ב"ב רק ר"ח ס"ל כרשב"י כנ"ל וגם ממה דגרסינן בתר המשנה אין תורמין מן הלקט כו' הא דובא הלוי אלמא דס"ל להגמ' דאפילו ממיעוט דובא הלוי נמי נתמעט תרומה ג"כ ורק ר"ח ס"ל כהא"מ בתוס' ז"ל אבל לפי הסתמא דגמ' ממעטינן מובא הלוי כל המעשרות ונמצא לענין חיוב דתרומה ומעשרות אין נפ"מ בין הוא מטעם הפקר או מטעם ובא הלוי דהא מובא הלוי נתמעט כל המעשרות אבל עכ"פ בזה נפ"מ באם פאה הוי מטעם הפקר או מטעם ובא הלוי לענין חיוב של פאה בלקט כשהעני קוצר קמת פאה שהשאיר בעה"ב לשם עניים ונפל מידו לקט אם חייב העני ליתן לקט או לא תלי בזה אם פאה הוי הפקר פטור מלקט דהפקר פטור מכל משא"כ אם הוא מובא הלוי חייב העני בלקט דהא פשיטא דמובא הלוי לא נתמעט מתנות עניים דאין בכלל ובא הלוי רק כל המעשרות אבל מאי שייך מתנות עניים לובא הלוי ע"כ בלא שום ספק דחייב העני בקוצר הפאה בלקט ועי"ז יתבאר היטב דבר נחמד מה דגרסינן לקמן במס' תרומות (פ"ו ה"ב) סוגיא חמורה אשר נלאו המפרשים ז"ל לבררה ולפי דברינו הוא קילורין לעינים בע"ה דגרסינן שם במתניתין גבי תשלומי תרומה אין משלמין מן הלקט והש"פ ולא ממע"ר שנטלה תרומתו ולא ממע"ש והקדש שנפדו שאין הקדש פודה את הקדש וחכמים מתירין באלו וגרסינן שם בגמ' רשב"ל אמר על תרתי אחרייתא פי' דרבנן מתירין באלו רק בתרתי אחרייתא דהוא מע"ש והקדש שנפדו למה מפני שיש בהם זיקת תרו"מ ולקט וכו' אין בהם זיקת תרו"מ אלא בנשיכת פאה ובקמת פאה אנן קיימין לית

הדא פשטא שאילתא דחולפי שאל לקט בנשיכה מהו שיקדש א"ל ר"י והא תנינן לקט אית לך מימר פאה בלקט ר"י א"ל על כולהון ע"כ הסוגיא אמורה והמפרשים ז"ל הגיהו כל אחד ע"פ פירושו ולפענ"ד שאין כאן שום גירסא אחרת רק כמו שהיא לפנינו וע"פ היסודות החזקים שבארנו בע"ה דנ"מ בין אם פאה הוי מטעם הפקר או מטעם ובא הלוי אף לפי המסקנות התוס' ז"ל דפטורה מתרומה ג"כ אף מטעם ובא הלוי מ"מ נ"מ לענין לקט וע"פ הכלל שבארנו בפי' התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף כח) הנ"ל דבארנו ההתקשרות סיום דברי התוס' ז"ל בטעמא דב"ש וב"ה לדבריהן הקודמין דשייך לדבריהן הקודמין משום הפלוגתא דר"י ורשב"ל בטעמא דב"ה דלר"י דס"ל בטעמא דב"ה משום דילפי נמי מפאה מדכתב רחמנא אותם אותם לעניים ולא לעשירים הא הפקר דעלמא הוי לעניים ולעשירים א"כ הוי ע"כ פאה מטעם הפקר ושייך המיעוט הפקר דעלמא מההפקר זה משא"כ לרשב"ל דילפי ב"ה משביעית א"כ לא הוי פאה הפקר משום דבעינן לעניים ולעשירים כנ"ל. וע"פ כללים האלה נתבאר סוגיא דידן כעין חומר דר"י ורשב"ל אזלי לטעמם דלרשב"ל פאה לא הוי הפקר ומיפטרי פאה ממעשר או אפילו מתרומה מקרא דובא הלוי ונמצא דלא מיפטרי פאה מן מתנות עניים וכל פאה חייבת בלקט כמו הא"מ בתוס' ז"ל דכל פאה חייבת בתרומה כן לפי המסקנא לענין מתנות עניים דאין לו שייכות לקרא דובא הלוי בודאי חייבת אבל לר"י דפאה מפטרי מטעם הפקר והפקר פטור מכל [עי' בסוגיא שם השקלא וטריא אם פאה חייבת בבכורים עי"ש] ע"כ קאמר רשב"ל דהא דחכמים מתירין הוא דוקא בתרתי אחרייתא אבל בלקשו"פ דרישא אין מתירין למה מפני שתרתי אחרייתא יש בהן זיקת תרו"מ משא"כ לקשו"פ ופריך ולקט אין בהם זיקת תרו"מ דהא איבעיא דלא איפשיטא היא דחולפוי שאל לקט בנשירה מהו שיקדש וא"כ לפ"ז יש לך לפשוט האיבעיא הנ"ל דאי ס"ד דלא נתקדש הלקט הקדש לעניים עד שיפול לארץ א"כ משכח"ל זיקת תרו"מ מהנשירה עד נפילה ראוי הוא לקרות אותו שם תרו"מ אלא ע"כ דנתקדש בנשירה א"כ אין בהם זיקת תרו"מ דעד שהוא מחובר אינו ראוי לתרו"מ ואין בו זיקת תרו"מ עד לאחר שנעשה תלוש ותיכף מנשירה הוא לקט ופטור מתרו"מ מקרא דובא הלוי וע"ז קאמר אלא בנשיכת פאה ובקמת פאה אנן קיימין ולית הדא פשטא שאילתא דחילפי בנחותא דלא מצינן למיפשט האיבעיא דחולפי דלעולם לקט לא נתקדש בנשירה והכא אנן קיימין בנשיכת פאה [בנשיכה הוא כמו נשירה וכמו דקאמר בלישני' דחולפי לקט בנשיכה מהו שיקדש ועי' בבבלי בר"פ משילין מאן דתני משירין ומאן דתני משחילין עי"ש] ובקמת פאה דפאה דעומרין שייך שפיר זיקת תרו"מ קודם שנתהוה פאה קודם הפרשה אבל בקמת פאה לא הוי לי' זיקת תרו"מ דקודם

שנתלש הו"ל דין פאה במחובר וכן בלקט דפאה קיימינן דלשיטת רשב"ל פאה חייבת בלקט כשהעני קוצר הפיאת קמה הנושר הוי לקט דפאה לא הוי הפקר אלא דפטור מתרו"מ מקרא דובא הלוי ע"כ לא נפטרה רק מתרו"מ דמיירי קרא משא"כ ממתנות עניים וע"כ לית לן למיפשט שאילתא דחולפי דלעולם לקט לא נתקדש בנשירה ויש להם זיקת תרו"מ אבל הכא במתניתין אנן קיימין בלקשו"פ כלומר לקט ושכחה מן הפאה דהפאה גופי' בקמה דאין להם זיקת תרו"מ דפאה גופי' במחובר אין לה זיקת תרו"מ וכן הלקט והש' ממנה אין להם זיקת תרו"מ דאפי' דלא נתקדש הלקט בנשירה עד שנפלה לארץ וקודם הנפילה אין עליו דין לקט א"כ היא פאה וע"כ אין עליו זיקת תרו"מ וזהו דוקא לשיטת רשב"ל אבל לר' יוחנן דפאה נמי הוי הפקר ופטורה מטעם הפקר א"כ לא משכחת לה לקו"ש מפאה אלא דבפאה גופי' יש אופן דאין עליו זיקת תרו"מ כגון פיאת קמה ואילו אני במתניתין פאה לבד יש לומר דלא הי' עליו זיקת תרו"מ הגם דפיאת עומרין יש להן זיקת תרו"מ הרי מצינן לאוקמי בפיאת קמה אבל מכיון דתני במתניתין גם לקט והאיך משכח"ל גבי לקט דאין עליו זיקת תרו"מ כיון דלא נתקדש בנשירה ומה תימר דבנשיכת פאה אנן קיימין אית לך מימר פאה בלקט בתמי' פי' אית לך מימר דפאה חייבת בלקט דלר"י פאה פטורה מלקט דפאה פטורה מטעם הפקר והפקר פטור מכל וא"כ לא משכח"ל אוקימתא דידך א"ל דניפשוט בעיא דחולפי והוא בעיא דלא איפשיטא לחכמים ע"כ ר"י א"ל על כולהון דלא נחלק מתרתי אחרייתא להנך דרישא מפני שיש עליהם זיקת תרו"מ דהא ברישאגם כן יש זיקת תרו"מ א"ו דלא קפדינן בזה דהי' לו זיקת תרומת מעשר ודוק:

הדרן עלך אלו דברים

פרק ב

הלכה ה

פרק שני שדה שקצרוה כותים. פי' השנו"א ז"ל שנתן להם במתנה וקצרו לעצמן ואח"כ נתנו במתנה לישראל פטור. וקשה לי הא דגרסינן במס' גיטין (דף מז) ת"ש הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייבת במעשר אלא א"כ הפקיר ה"ד אילימא דישראל ולקטינהו נכרים אלא א"כ הפקר הא מפקרי וקיימי אלא לאו דנכרים ולקטינהו ישראל ומדקתני חייב במעשר אלמא דאין קנין לכותי בא"י להפקיע מיד מעשר. וקשה לכאורה קושיא עצומה מהאי משנה דידן דמאי פריך הגמ' לישני דלעולם הלקט והשכחה והפאה של נכרים אך מיירי בשהיתה קמה של ישראל ונתן במתנה לנכרי רק הקמה וקצר הנכרי

והניח לקשו"פ חייבין במעשר משום דלא הוי עליהם דין לקשו"פ כדאיתא במשנה דידן וע"כ חייב במעשר משום דהוי שדה של ישראל ונגמרה ביד ישראל ורק דקצירת הנכרי פוטר מלקשו"פ. אבל עכ"פ חייב במעשר וזהו קושיא עצומה ולקמן בפ"ד בס"פ נתבאר בע"ה ודו"ק:

אמר רבי בון בר חייא הדא אמרה שהמוכר זכה בפאה שהיא מתרת את העומרין עי' בפרק ה' הלכה ב' שהארכנו בזה בעזרת השם עי"ש ודו"ק:

הדרן עלך ואלו מפסיקין

פרק ג

הלכה א

פרק שלישי לא אמרנו אלא של בין האילנות דבר שהוא פיטור פאה ויש לעיין בזה לפי' הרמב"ם ז"ל דסבירא ליה דבכל האילנות הוי חיוב פאה מה"ת ומסוגיא זו משמע כדעת התוס' ז"ל במסכת שבת (דף סח) ובמס' פסחים (דף נו) דבשאר אילנות הוי חיוב פאה מדרבנן ואילו מסוגיא דפ"ק בהל' ד' משמע כדעת הרמב"ם ז"ל ויש לתרץ סוגיא הזאת ע"פ דעת הרמב"ם ז"ל ודוק:

עד כדון שהי' יבש מכאן ומכאן ולח באמצע הי' לח מכאן ומכאן ויבש באמצע עי' בפנים דמבואר היטב הפי' בשנו"א ז"ל דמיבעיא לי' אליבא דר"ע אם היבש שבאמצע מפסיק לאחר קצירתן את הלחים שיהי' נותן מכל לח ולח. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ג ממ"ע הלכה י"ב אליבא דרבנן וז"ל ז"ל בד"א כשהי' יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע אבל לח מכאן ומכאן ויבש באמצע מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו עכ"ל ז"ל וצ"ב מנין הוציא הדין הזה וצ"ל דס"ל דאע"פ שלא חשוב הפסק להפסיק בין הלחים וב' הלחים חשוב חד קצירה לרבנן אבל הלחים והיבש שבאמצע חשובים ב' קצירות דאין דרך להתחיל לקצור באמצע ולא חשוב האמצע להתחלת הקצירה מן השדה כולה אלא חשוב קצירה בפני עצמה והוי הלח והיבש ב' קצירות כיון שהיבש התחיל הקצירה באמצע ומפרש להמתניתין המנמר שדהו ושייר קלחים לחים לשון המשנה משמע דמנמר היבשים מב' הצדדים ומשייר קלחים לחים באמצע ע"כ מבעיא לי' אליבא דר"ע עד כדון ביבש מכאן ומכאן ולחים באמצע משום דלשון המשנה מורה כן וע"כ אף לרבנן דס"ל דנותן פאה מאחת על הכל לשון על הכל משמע על הב' יבשים ועל הלח הנ"מ כשהלח באמצע משא"כ בשיבש באמצע אף דלרבנן אינו מפסיק ונותן פאה מלח שבצד זה על הלח שבצד הב' מ"מ היבש חייב בפ"ע וחזינן מהכא דאינו מפסיק ונותן פאה

אחת על הכל ב' ענינים הם. וע"פ דעת הרמב"ם ז"ל שפיר ניחא להבין דקדוקי המשנה לעיל (בפ"ב ה"ג) דגרסינן שם הכל מפסיקין לזרעין ואין מפסיקין לאילן אלא גדר ואם הי' שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה א' על הכל ולכאורה יש לדקדק למה נקט כך לישנא יתירה אלא נותן פאה א' על הכל כיון דתנא שער כותש אינו מפסיק ממילא ידעינן דנותן פאה אחת על הכל וכמו במשנה (א') גרסינן גבי קוצר לשחת וחכ"א אינו מפסיק ולא מסיים אלא נותן פאה א' אבל לפי הרמב"ם ז"ל ניחא דהנה שער כותש פי' הרא"ש ז"ל דהוא ענפים דקין יער שאילנותיו דקין ודבוקין זב"ז ואדם נחבא בהם כמו וימלט השעירתה דאהוד עכ"ל ז"ל עי"ש והנה לפי מה דגרסינן גבי מלבנות הי' שם אילן כמו דהוא גדר כגי' הגר"א ז"ל ופי' דאם אילן רחב ד' מפסיק בין הזרעים הוי כמו גדר וא"כ השער כותש גופי' הוי בזרעים כגדר ומפסיק אבל באילנות לא חשוב בעצמו כגדר להפסיק בין אילנות אלא אדרבה מבטל הגדר של הבנין ולפי פסקי הרמב"ם ז"ל הוי אינו מפסיק ונותן פאה לכל ב' ענינים דהא אפילו דאינו מפסיק בין ב' הלחים מ"מ אינו נותן פאה על הכל ורק נותן על הב' לחים בפני עצמן ועל היבש בפ"ע וא"כ שפיר קמ"ל דאינו מפסיק הגדר בשביל השער כותש והשער כותש גופי' אינו חשוב כגדר לגבי אילנות להפסיק וגם נותן פאה על הכל על כל הכרם על אילנות ועל השער כותש דלא תימא אע"פ שהשער כותש גופי' אינו מפסיק באילנות מ"מ אינו נותן פאה על הכל משום דהוי דבר המפסיק בעלמא בזרעים אלא נותן על ב' צדדין של האילנות שמכאן ומכאן פאה אחת ועל שער כותש פאה אחת ע"כ קמ"ל דתרתי איתא דאינו מפסיק ונותן פאה על הכל ולפיכך במשנה א' גבי קוצר לשחת גרסינן וחכ"א אינו מפסיק ולא מסיים אלא נותן פאה אחת על הכל משום דקוצר לשחת הוי כיבש באמצע כדכתב הגר"א ז"ל ולפ"ז להרמב"ם ז"ל אינו מפסיק בין ב' הלחים אבל נותן על היבש בפני עצמו וע"כ נותן על השחת בפני עצמו ומדויקין המשניות לפי פסקי דהרמב"ם ז"ל ודו"ק:

והתנינן מודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בג' מקומות. הבעמ"ג בשנו"א ז"ל יגע לפרש האי והתנינן להעמידה ע"פ פירוש הגר"א ז"ל ודחק שם מאד ובאמת בירושלמי שת"י נמחק תיבת והתנינן בכ"י קדשו של הגר"א ז"ל והוי התחלה על הסיפא דמתניתין כמבואר בפנים:

הלכה ב

תניא א"ר יהודה בד"א במידל לשוק אבל במידל לבית כו' מכאן מוכח דר"י א"ל ג"כ דדוקא חיוב פאה מפסיק אבל לא פיטור פאה דאל"כ כיון דמתניתין מיירי במידל לשוק א"כ אמאי קתני במתניתין נותן מן המשויר על מה ששייר ולא נקט דצריך ליתן מן כל

קלח וקלח דהא מידל נוטל אחד מן שנים וכיון דנוטלו לשוק א"כ הוי זרע אחר דמפסיק בכ"ש דהא לכ"ע שוק וגורן ב' מינים הן אלא ע"כ משום דהאי זרע אחר הוא של פיטור פאה דהא הזרע שמידלו גופי' פטור מן פאה דהא עיקרו משום תקנת הנשארים הוא כדפירש הרע"ב ז"ל ע"כ הוי פיטור פאה ואינו מפסיק והוי ראי' להא דגרסינן לעיל בפ"ב ה"א דר"י אמר חיוב בפאה מפסיק ודוק:

הלכה ג

הוי לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום. עיי' בפנים שנתבאר בע"ה דברי הגר"א ז"ל בשנו"א לאמיתה וראיתי בס' מעיני יהושע הנדפס מחדש מהמגיה השנו"א שכתב לבאר דברי הגאון ז"ל סיוע הוי דלית טעמן אלא כו' עכ"ל ר"ל דלא כר"י בר"ב בשם ר"ח דטעמן משום הפקר דפליגי בנדרים במפקיר כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב לחכמים ור"י ס"ל דאפילו בעה"ב שחזר וזכה בהפקר שלו פטור דלית פליגתתן כאן מחמת טעם זה אלא טעם פליגתתן מחמת מכניסו לקיום עכ"ל ודבריו נפלאו האיך מפרש סיוע למי הוי סיוע אם לר"מ ז"א דהא ר"מ לא קמפרש כלל בטעם פליגתתן דפליגי במכניסו לקיום ועוד היכן מצינו דפליגי רבנן ור"י בדין דהמפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו דלר' יוסי פטור מן הפאה אדרבה הלא במס' נדרים (דף מד ע"ב) מבואר להיפך דלר"י חייב אף במעשר עי' בר"נ ז"ל שם ד"ה אלא עי"ש והרא"ש ז"ל ג"כ כתב כן וכן כתב רש"י ז"ל מפורש כן וזה פלא גדול ובפרט שלשיטת הירושלמי במס' נדרים (פ"ד) איכא פלוגתא אליבא דר' יוסי אם הפקר פטור כלל ממעשר או לא דלחד מ"ד הפקר חייב במעשר דהוי כמו מתנה ולחד מ"ד פטור מן המעשר רק מקרא דובא הלוי אבל לא ממיעוט דגנך שדך וקצירך דממעט הפקר עי"ש בדברינו א"כ לפ"ז לענין פאה פשיטא דחייב אליבא דר' יוסי דהא פאה לא נתמעט מן ובא הלוי עי' בדברינו בתוס' (בפ"ק בה"ה) בד"ה לעולם ומה גם שסגנון הלשון של הגר"א ז"ל אינו מורה כן דכתב שם וז"ל א"ל בזכה אחת אחת פי' טעמא משום הפקר בהא פליגי כו' מאי בעי בזה וע"כ דהא דקאמר בזכה אחת אחת הוא לפרש במה תלוי פליגתתן בהפקר וכן הא דכתב הגר"א ז"ל לפרש והתני הוא סיוע מאי בעי כלל בזה לפי פירושו של המעיני יהושע ז"ל ולמה לא מפרש והתני הוא קושי' והפי' האמיתי הוא בע"ה כמו שמבואר בפנים ודוק:

הלכה ה

מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או משום דמוכר לו חוץ מחובתו. מכאן יש לדון באחד שמכר מקצת מקרקעו לאחר וע"פ החוק חובת המס חל על המוכר והמוכר מחויב ע"פ החוק לשלם המס בשלימות מכל הקרקע אף מהחלק שמכר להלוקח ועתה

תובע המוכר מהלוקח את חלק הערך שמגיע על חלקו וטען הלוקח כי לקחתי ממך סתם ולא התנית עמי לשלם לך עבור המס שתשלם עבור חלקי מסתמא קבלת עליך את חובת המס והמוכר טוען האיך יעלה על הדעת שאני אשלם מס עבורך ולא תחזיר לי התשלומין לכאורה יש לפשוט הדין הזה מהאי סוגיא דפטור הלוקח מן חיוב המס דגרסינן במתניתין המוכר קלחי אילן בתוך שדהו הלוקח נותן פאה מכל או"א אר"י אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר שדהו הוא נותן פאה לכל ע"כ. וגרסינן בירושלמי עד כדון שהתחיל לקצור אפי' כשלא התחיל לקצור נשמעינה מן הדא הלוקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב ר' ירמיה בשם ר"י דר"י היא שנייא היא תמן בין שהתחיל לגזוז צאנו בין שלא התחיל לגזוז וכא לא שניא בין שהתחיל לקצור בין שלא התחיל לקצור מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או משום דמוכר לו חוץ מחובתו נשמעינה מן הדא לקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב וא"ר ירמיה בשם ר' יוחנן דר"י הוא אית לך מימר תמן שחובת קציר בקמה לא משום דמכרו לו חוץ מחובתו וכא במכרו לו חוץ מחובתו ע"כ. ולכאורה משמע מכאן דאמרינן בששייר לעצמו דמכרו לו חוץ מחובתו הגם דחיוב פאה דמחויב הוא אחד מששים אעפ"כ הלוקח פטור מתשלומין על ערך חלקו כיון דמכר לו המוכר סתם ושייר לעצמו אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו. ולכאורה בנ"ד נמי דכוותיה כיון דמכר לו סתם ושייר לעצמו הרוב אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו. ול"ל דל"ד דהתם חיובא דפאה וראשית הגז הי' חל על המוכר לכן לא אמרינן דכיון דמכרו לו קיבל הלוקח על עצמו חיובא דמוכר ואמרינן דמכרו לו חוץ מחובתו אלא דבלא שייר ע"כ דקיבל עליו אבל בששייר לא קיבל עליו את החוב שנתחייב בו המוכר אבל בנ"ד אדרבה החוב מוטל על הלוקח דהא בשנים הבאים לאחר זמן המכירה והלאה הרי הלוקח נתחייב דהא לא חל כעת על המוכר חיוב דמס משנה הבאה ועל שנים הבאים לא נתחייב עדיין אלא בכל שנה בא החיוב ונמצא כיון דהחיוב נתחדש בכל שנה וחלקו של לוקח עומד ברשות הלוקח ואז הוי חיובא דלוקח נמצא לפ"ז דנימא איפכא דלא קיבל עליו המוכר חיובא דלוקח כמו דאמרינן התם דלא קיבל הלוקח עליו חיובא דמוכר כן ה"נ לא קיבל המוכר עליו חיובא דלוקח וע"כ לא מצינו בירושלמי הנ"ל רק דלא קיבל עליו הלוקח חיובא של מוכר ומכרו חוץ מחובתו אבל מה"ת נימא דמכרו חוץ מחובתו של לוקח אבל ז"א דלכאורה נראה לפענ"ד דגבי מס המוטל בכל שנה לא אמרינן דנתחדש החיוב בכל שנה אלא דבשעה הראשונה שלקח הקרקע מן שר העיר על מס נתחייב תיכף ומיד פרעון של כל השנים וכל שנה ושנה מחויב לשלם בשיעבוד

דמעיקרא דבכל שנה בא זמן הפרעון ולא דבכל שנה נתחדש החיוב אלא דהחיוב הוא משעה הראשונה ונמצא דהחיוב על שנים הבאים הוא ג"כ חיובא דמוכר ע"כ שפיר שייך ג"כ דמכר לו חוץ מחובתו דהלוקח לא קיבל עליו חיובא דמוכר שמוטל על המוכר חיובא דמס על שנים הבאים אם כי לכאורה יש לומר דהחיוב נתחדש בכל שנה ולא חל עליו החיוב השתא על שנים הבאים דהא ביד המוכר למסור הקרקע שלו לשר העיר ולא יזרע ולא ידור בביתו ולא יהיה עליו שום חוב וא"כ היכי שייך לומר דהחיוב עליו עכשיו על שנים הבאים דהא בידו לסלק עצמו מן הקרקע טרם שיבואו שנים הבאים ולא יחול עליו החיוב ונמצא דהחיוב מתחדש בכל שנה אבל ז"א דהגם דהרשות בידו לסלק עצמו מן הקרקע טרם שיבואו השנים הבאים עכ"ז כ"ז דלא סילק א"ע מוטל עליו החוב אף על שנים הבאים. וראיה לזה מתשובת הרשב"א ז"ל וז"ל שאלת שנים שהלוו לאחד בזה אח"ז ואין בנכסי הלוה לפרוע לזה ולזה וכשבא ראובן המוקדם לגבות בשטרו קרן והרבית טען שמעון קרן והרבית שהרוחת קודם אתה נוטל ומן המותר אגבה קרן חובי לפי שלא חל חוב הרבית מזמן השטר אלא בכל יום הוא מתרבה והוא יכול לפורעו בכל עת ולסלק שיעבודו. תשובה אין בדברי שמעון כלום לפי שמשעת זמן חיוב הקרן חייב עצמו בכל הרבית שיעלה מעותיו ובהדיא שנינו (בפרק הנושא) גבי פסק לזון את בת אשתו שניזונת מנכסים משועבדים אף על פי שהמזונות דבר יום ביומו נתחייב בהם אלא שה שיעבוד חל עליו משעה שקיבל עליו המזונות והטענה ג"כ שאמרת כיון דאי בעי מצי לפורעו ולסלוקי' נמצא שלא חל אלא בו ביום מההוא נמי שמעינן דליתא כלל דהתם נמי הא מצי לסלוקי שיעבודה אי כתב לה כ"ז שאת עמי שהרי אם גרש אשתו נמחל השיעבוד עכ"ל. ומובא בש"ך ז"ל (בחו"מ סי' ע"ב ס"ק קסא) עי"ש הרי לפנינו מפורש דאע"ג דבידו לפרוע ולסלק משיעבודו מ"מ לא אמרינן דהשיעבוד נתחדש בכל יום ואמרינן דהשיעבוד חל עליו השתא וכ"ז שלא סילק השעבוד מעליו הרי השיעבוד מוטל עליו על מזונות של שנים הבאים וה"נ דכותי' אם שבידו לסלק א"ע מן הקרקע מ"מ כ"ז שלא סילק א"ע חל עליו החוב משנים הבאים ונמצא דהחוב הוא מוטל על המוכר ודמי ממש להירושלמי הנ"ל משום דמכרו חוץ מחובתו וכיון ששייר המוכר רוב הקרקעות בידו המוכר חייב במס של הלוקח כיון דמכרו סתם. אבל יש לחקור בשיטת הבבלי אם ס"ל נמי כשיטת הירושלמי דמכרו חוץ מחובתו או לא דגרסינן במס' חולין (דף קלח ע"א) מאן תנא דהיכא דאיכא שיורא גבי מוכר בתר מוכר אזלינן אר"ח ר"י הוא דתנן המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פאה לכל אחד ואחד אר"י אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר בעל השדה נותן פאה על הכל א"ל רבא והא מר הוא

דאמר והוא משהתחיל בעל השדה לקצור. וכ"ת ה"נ והוא שהתחיל לגזוז בשלמא התם ובקוצרכם קציר ארצכם כתיב מעידנא דאתחיל לקצור מחייב בכולה שדה אלא הכא מעידנא דאתחיל למיגז לא מחייב בכולי' עדריה אלא אמר רבא האי תנא הוא דתנן מכר לו בני מעיה של פרה והיו שם מתנות נותן לכהן וכו' אלמא מתנות דכהן לא מזבין אינש וכו' וכו' ופירש"י ז"ל דאין אדם רשאי להפקיע ממונו מיד מצוה ולמכור גיזו כדי שיהא גז של אחד וצאן של אחר לפוטרן דלא קרינא בי' גז צאנך אלא כי קמזבין לא קמזבין מתנה דכהן הלכך כי שייר מידי א"ל מדלא פריש מוכר ללוקח חוץ ממתנותיו של כהן ודאי הכל מכר לו ושייר אצלו את מתן הכהן וא"ל לוקח למוכר מתנה דכהן גבך הוא וכו' עכ"ל. הרי לפנינו דבבבלי לא מוקי בקמה עד שלא התחיל לקצור דז"א אלא דוקא בשהתחיל לקצור דנתחייב המוכר קודם המכירה אבל גבי ראשית הגז לא בעינן שיתחיל לגזוז דזה לא מהני אלא התם היינו טעמא דע"כ לא מכר לו באופן שיפקיע מצוה דראשית הגז דהא הלוקח יפטר מראשית הגז והאיך ימכור להפקיע מצוה אלא ע"כ דשייר המצוה אצלו ומה דחייב הלוקח בשלא שייר לאו דחיובא מוטל על הלוקח דז"א דהא הלוקח פטור דלא הוי צאנו אלא דאמרינן דהמוכר לא מכר לו מתחלה הראשית הגז ומתנתא דכהן לא זבין ליה לפיכך אין נפ"מ גבי ראשית הגז בשהתחיל לגזוז או לא דהתם ששייר חייב המוכר משום דאין אדם רשאי למכור להפקיע המצוה וע"כ שייר המצוה אצלו אבל גבי פאה ל"ל דאין אדם רשאי למכור חובו להפקיע המצוה דז"א דהא לא נפקע המצוה במכירה דהא החיוב מוטל על הלוקח כמו על המוכר ואלא ע"כ דהא דחייב בששייר הוא משום דהתחיל לקצור כן הוא ע"פ שיטת הבבלי א"כ לפנינו דהבבלי לא ס"ל כשיטת הירושלמי דמכר לו חוץ מחובתו דא"כ ל"ל בשהתחיל לקצור גבי קמה והרי לפנינו דלהבבלי לא ס"ל דמכר לו חוץ מחובתו נמצא דבנ"ד אם החיוב על הלוקח לפרוע המס בערך חלקו להמוכר או לא תלי בחילוקא זו שבין שיטת הבבלי והירושלמי אמנם לאחר העיון נראה לפענ"ד דליכא כלל פלוגתא בענין דידן דנראה לפענ"ד ברור דהירושלמי ס"ל כהך שיטת הבבלי דמתנה דכהן לא זבין ליה משום דאסור למכור להפקיע המצוה אחרי דהלוקח יפטר מזה המצוה והיינו טעמא דראשית הגז והיינו טעמא דפאה כאשר אבאר בע"ה לאמיתה. והוא דלכאורה קשה לי לבתר דמסיק הירושלמי אפילו בשלא התחיל לקצור קבעי מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או דמכרו לו חוץ מחובתי ופשוט נשמעינה מן הדא לקח גז צאנו וכו' א"ל למימר משום דחובת הקציר בקמה ולא משום דמכרו לו חוץ מחובתו וכא נמי במכרו לו חוץ מחובתו מה נפיק מביניהון עבר הלוקח והפריש א"ת שחובת הקצר וכו' הפריש הפריש וא"ת דמכרו חוץ מחובתו הפריש ונוטל

ממנו דמים נשרף חלקו של מוכר אין תימר משום שחובת הקציר בקמה נשרף נשרף אין תימר משום דמכרו לו חוץ מחובתו נשרף נוטל ממנו דמים ע"כ ולכאורה קשה לי מאד בהא דקאמר עבר הלוקח והפריש אין תימר משום דמכרו לו חוץ מחובתו הפריש ונוטל ממנו דמים אמאי נוטל דמים מן המוכר הא הוי פורע חובו של חבירו ושיטת הירושלמי אפי' בבע"ח דוחק ג"כ פטור כמו דגרסינן בירושלמי כתובות (פי"ג ה"ב) ובירושלמי נדרים (פ"ד ה"ב) עד כדון בבע"ח שאינו דוחק ואפי' בבע"ח דוחק נישמעינה מן הדא שוקל את שקלו ולא שקל אין ממשכנין אותו הדא אמרה אפי' בבע"ח דוחק תדע לך שהוא כן דתנינן ומקריב עליו קני זבין וקני זבות חטאות ואשמות לא בשלא נכנס לידו כלום וכא בשלא נכנס לידו כלום ע"כ והירושלמי הזה מובא בתוס' ז"ל במס' כתובות (דף קח) ובמס' ב"ק (דף נח ע"א) עי"ש דדעת התוס' ז"ל דלהירושלמי אפילו בבע"ח דוחק פטור וכן דעת כל הראשונים ז"ל אליבא דהירוש' דפטור אפי' בבע"ח דוחק ולמדו בירושלמי מן שוקל את שקלו אע"ג דממשכנין אותו אם לא ישקול עכ"ז פטור פורע חובו של חבירו וא"כ הכא למה בשעבר הלוקח והפריש א"ת דמכרו לו חוץ מחובתו נוטל ממנו דמים הא הוי פורע חובו של חבירו ולמה גרע משוקל את שקלו דפטור ולכאורה צ"ב [הן אמת דהש"ך ז"ל בחו"מ (סי' קכ"ח) כתב דגם הירושלמי ס"ל דבבע"ח דוחק חייב ומפרש הירושלמי לא בשלא נכנס בידיו כלום וכא בשלא נכנס לידיו כלום דהוא דיחוי דמדחה בגמרא מה דרצה להוכיח משוקל את שקלו וקאמר לא בשלא נכנס לידו כלום כלומר מי סברת דמיירי בשלא נכנס בידיו של כהן כלום גבי קני זבים וזבות ז"א אלא דמיירי בנכנס לתוך ידיו שכבר הפריש קרבנותיו ונאבדו מיד כהן דתו לא מחויב בעה"ב והיינו כדמוקי בש"ס דילן באבוד וגבוי וכו' וכא שלא נכנס לידיו כלום כלומר וכאן הרי לא נתן להפורע כבר מעות לשלם עכ"ל וכבר כתב השירי קרבן ז"ל בכתובות (שם) דהפירוש בירושלמי הוא כדעת הראשונים ז"ל דס"ל אליבא דהירושלמי דאפילו בבע"ח דוחק נמי פטור ומפרשין לא בשלא נכנס תיבת לא כמו אלא ועי"ש דמאריך הרבה מאד לסתור דברי הש"ך ז"ל. ותורה היא וללמוד אני צריך דנראה לפענ"ד ראיה עצומה לפירוש הראשונים ז"ל דבבע"ח דוחק נמי פטור לשיטת הירושלמי והא דקאמר לא בשלא נכנס לתוך ידו כלום הוא סיומא דפשיטות ולא דחי' על הפשיטות דגרסינן בירושלמי במס' פסחים (פ"ח ה"ג) תמן תנינן נתן לה כספים הרי אלו מותרין יינות שמנים וסלתות כל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור רשב"ל אמר בממנה זונה על פסחו ועל חגיגתו וכו' אין תימר יוצא לחולין וחוזר ומקדש יהא אסור משום אתנן פתר לה בשלא נכנס לתוך ידו כלום תדע לך דתנינן מקריב עליו קיני זבים קיני יולדות לא בשלא נכנס לתוך ידו

כלום אוף הכא בשלא נכנס לידו כלום עכ"ל הרי לפנינו מפורש דתיבת לא בשלא נכנס לידו כלום לאו דיחוי הוא אלא שייך לדעיל ותיבת לא הוא כמו אלא עי"ש היטב ותמצא כן] בשלמא מסיפא לא קשה גבי נשרף דנוטל ממנו דמים דמיירי קודם שהפריש הלוקח ופירושו הכי דנוטל הלוקח דמים ואח"כ מפריש דלא קתני מפריש ונוטל ממנו דמים ואיכא למימר דנוטל דמים מן המוכר כדי שיפריש הוא ובאמת דגם ע"ז קשה דלכאורה נדחה דאם נשרף הקמה אף הלוקח פטור דאז אין חוזר על העומרין כיון שהניח קמה בעד חובת פאה ואמאי נוטל ממנו דמים אך ביותר קשה מרישא דקאמר עבר הלוקח והפריש דנוטל ממנו דמים ע"ז קשה כנ"ל ונראה לפענ"ד דהאמת יורה דרכו דכל עיקר העומק של הסברא דמכרו לו חוץ מחובתו הוא משום זאת הסברא שבבבלי (דף קלח במס' חולין) גבי ראשית הגז דאין אדם רשאי למכור גיזו ולהפקיע מראשית הגז אחר דהלוקח יפטר ע"כ בשייר החוב של המצוה על המוכר אבל בלא שייר הלוקח חייב משום דלא מכר לו ראשית הגז כלל כנ"ל רק הבבלי ס"ל דבפאה לא שייך זאת דהא החיוב מוטל על הלוקח ג"כ וע"כ מוקי לה בשהתחיל לקצור אבל הירושלמי מוקי אף שלא התחיל לקצור וע"כ בעי מ"ט דר"י אי משום דחובת הקציר בקמה ומיירי שהקמה נשארת לבסוף ביד המוכר דמכר לו קלחים ע"מ שיתלוש אותן תומ"י בעת שעדיין חלק המוכר ישאר או דמוכר לו חוץ מחובתו והוא נמי מיירי בנשאר הקמה ביד מוכר וע"כ חייב המוכר דאמרינן נמי דלא מכר לו להפקיע חובת המצוה דמצות פאה להפריש מן הקמה אלא דאם עבר והפריש מן העומרין יצא ג"כ אבל לכתחלה מצות פאה להפריש מן הקמה שחובת הקציר בקמה כדאיתא במתניתין (ספ"ב דפאה) וא"כ אמרינן שפיר דלא מכר לו להפקיע המצוה של קמה וע"כ בששייר קמה לעצמו אמרינן דשייר מצות פאה כד"ת אצלו. וע"ז בעי בירושלמי משום דחובת הקציר בקמה או משום דמכרו לו חוץ מחובתו כלומר או דממילא בלא שום תנאי פטור הלוקח דכיון דהקמה נשארת ביד המוכר ממילא חיוב של הפאה מוטל בקמה וע"כ פטור הלוקח או דהוי כתנאי דמכרו לו לכתחלה חוץ מחובתו כיון דהקמה נשארת בידו אמרינן דהמוכר לא מכרו לו להפקיע עיקר מצות פאה כד"ת שהוא מן הקמה וע"כ דמכרו לו חוץ מחובתו ונמצא דלפיכך פטור הלוקח דבעת מכירה נתן לו ממון בעד כל המקח בשביל שהמוכר יפריש עליו ודמי למאי דגרסינן (במס' חולין קלב) מכר לו בני מעי' של פרה והיו שם מתנות נותן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים לקח ממנו במשקל נותן לכהן ומנכה לו מן הדמים דכיון דנטל דמים בעד חלק המתנות ולא מכר לו המתנות ע"כ מנכה לו מן הדמים דהא חסר מן המשקל כמו כן הכא בשייר המוכר קמה של פאה אצלו ע"כ דלקח דמים מן

הלוקח בעד המכירה שמכר לו שיהא כולם לפניו ועליו מוטל להפריש בעדו כי אין אדם מוכר להפקיע המצוה ונמצא כמו דגבי ראשית הגז בשלא שייר אצלו אמרינן דלא מכר המתנות ואמרינן דלקח ממנו דמים בפחות מן המקח וניכה בזה המתנות שלא מכר לו אבל בששייר אמרינן דלקח ממנו דמים בכל שווי המקח ה"נ גבי פאה בששייר אצלו אמרינן דלקח ממנו דמים כפי שווי של כל הקלחין בלא הוצאות פאה דהחיוב של פאה קבל על עצמו. וע"כ שפיר קאמר הירושלמי מה נפק ביניהון ע"ז קאמר נשרף חלקו של מוכר אין תימר שחובת הקציר בקמה ולא חשבינן דקבל המוכר על עצמו בשעת המכירה התשלומין דפאה ולא אמרינן דמכרו חוץ מחובתו אלא דהלוקח ממילא פטור משום דחובת הקציר בקמה כ"ז הוא כשהקמה קיים הרי חובת הקציר בקמה אבל כשנשרף הקמה בודאי דאין החיוב חוזר עליו אינו נוטל דמים מן המוכר דהמוכר לא קבל על עצמו בעת המכירה תשלומין של פאה מהקלחין שמכר לו רק דממילא נפטר משום דחובת הקציר בקמה ועכשיו דנשרפה ונפטר מפאה אינו חייב ללוקח כלום דהא לא קבל מאתו דמים בעד ההפרשה אבל אם נימא דמכר לו חוץ מחובתו ולקח ממנו דמים בעד כל הקלחין שיהא כל הקלחין נשאר ביד הלוקח בלא שום הוצאות תשלומין של פאה דהמוכר קבל על עצמו התשלומין של פאה משום דלא מכר לו להפקיע המצוה ומצות פאה לכתחלה הוא בקמה וע"כ מכר לו כל הקלחין ושייר חובת פאה אצלו וכיון שנטל ממנו דמים בעד כל הקלחין בלא תשלומין דפאה הגם שהוא משום דהקמה היתה אצלו ועכשיו נשרפה מ"מ הא קיבל אצלו ממון בשביל תשלומין דפאה ועכשיו דלא שלם פאה בעדו ע"כ מחויב להחזיר דמים ללוקח. וכן ברישא נמי דכוותי' כשעבר הלוקח והפריש א"ת משום דחובת הקציר בקמה ופטור הלוקח ממילא הפריש הפריש ואינו נוטל דמים מן המוכר דהא התשלומין מוטל על הלוקח כמו על המוכר דהא המוכר לא קבל התשלומין עליו רק דמצוה מן המובחר להפריש מן הקמה לפיכך חייב המוכר אבל כשהפריש הלוקח הוו תשלומין מעליא לגבוה ואינו יכול לגבות מן המוכר מה ששלם בעדו לגבוה משום דהוי פורע חובו של חבירו וא"ת משום דמוכר לו חוץ מחובתו נמצא דקבל המוכר על עצמו התשלומין דפאה מהקלחין וא"כ כשהפריש הלוקח נוטל ממנו דמים ולא קשה מפורע חובו של חבירו ז"א דכיון דקבל המוכר על עצמו התשלומין מהקלחין ונמצא שקבל דמים מן הלוקח בעד כל הקלחין והתשלומין של פאה חל עליו ע"כ כשהפריש הלוקח חייב המוכר להחזיר לו הדמים ודמי לאחד שנתן לחבירו ממון שיפרע למלוה שלו ואח"כ פרע בעצמו בודאי דיגבה מעותיו ממנו כיון דלא שילם עבורו וצריך להחזיר לו הדמים וה"נ דכותי' דבעת מכירה נתן הלוקח דמים בעד כל הקלחין

שישארו בידו והתשלומין קבל המוכר על עצמו ונמצא דנתן הלוקח דמים בעד תשלומי הפאה וכיון דפרע בעצמו חוזר וגובה ממנו ולא דמי יפורע חובו של חבירו דהתם לא נכנס לתוך ידיו כלום כדאי' בירושלמי הנ"ל אבל הכא הרי נכנס לתוך ידו. נמצא לפי דברינו דחובת קציר בקמה ומוכרו חוץ מחובתו הוא הכל אחד משום דחובת הקציר בקמה ורק הנפ"מ היא מה שהסברנו לעיל דאם חובת הקציר בקמה אז ממילא פטור הלוקח אבל אם מכרו לו חוץ מחובתו הוא שהמוכר קבל על עצמו חיוב התשלומין ומתחלה לקח דמים בעד כל הקלחין שיהיו לפני הלוקח והתשלומין קבל על עצמו. ונמצא לפי זה דהבבלי והירושלמי מחולקין בזה דהבבלי ס"ל דבעינן שיתחיל לקצור אבל לא התחיל לקצור פטור המוכר ולא אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו דלמה יתחייב המוכר בשביל הלוקח ולמה יקבל התשלומין על עצמו ואי משום דחובת הקציר בקמה זה לא ס"ל להבבלי דמיירי בנשאר קמה לבסוף ביד המוכר וע"כ מוקי לה בשהתחיל לקצור דאז אפי' נשאר קמה ביד הלוקח חייב המוכר ולא דמי למתניתין (דסוף פ"ב דפאה) דקצר חציה ומכר חצי' הלוקח נותן פאה לכל דהתם דוקא דבשעת המכירה לא היה כלל קמה ביד המוכר ע"כ חל מתחלה על הלוקח אבל הכא שהי' בעת המכירה קמה גם ביד המוכר וגם התחיל לקצור אפילו קדם המוכר וקצר לגמרי חלק שלו הרי חייב הוא להלוקח בעד הפאה אבל הירושלמי מוקי שמכר לו קלחים ע"מ שיתלוש אותן תיכף וחלק של המוכר ישאר עדיין בשדה [א"נ דשיטת הירושלמי נמי לא מיירי כשנשאר קמה לבסוף ביד המוכר אלא דקלחין שמכר הוא ע"מ לעקור כדאיתא בהרע"ב והר"ש ז"ל ע"כ חשוב חלק המוכר כמו קמה לגבי חלק הלוקח וכן ראיתי בס' אחד דמפרש כן שיטת הירושלמי והבבלי לא ס"ל כן] וס"ל להירושלמי דאף בשלא התחיל לקצור נמי חייב המוכר או משום דחובת הקציר בקמה וממילא החיוב חל על המוכר או משום דלא מכר לו להפקיע מצוה מן המובחר וע"כ קבל התשלומין על עצמו. וניחא נמי בזה הא דאמרינן מכר לו חוץ מחובתו דוקא בשייר לו המוכר אבל בלא שייר לא אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו והוא משום דבשייר לו קמה וחובת הקציר בקמה בודאי לא רצה להפקיע מצוה מן המובחר. וע"כ ניחא שפיר דקאמר נפ"מ בעבר הלוקח והפריש אין תימר דמכר לו חוץ מחובתו דנוטל ממנו דמים דהא כיון דחובת הקציר בקמה וממילא מוטל החוב על המוכר מן הדין מוסיף עליו הטעם דמכר לו חוץ מחובתו דקבל על עצמו התשלומין דהטעם השני דמכר לו חוץ מחובתו הוא נמי מטעם הראשון דחובת הקציר בקמה ומוסיף עליו דהו"ל כאלו התנה עמו שמקבל על עצמו התשלומין א"כ לא שייך פורע חובו של חבירו דהא דמיא ללוקח ממנו במשקל דמנכה לו מן הדמים כשנותן לכהן

וה"נ דכוותי' דהוא דומה כמו שנתן מעות לאחד שיפרע למלוה שלו וקדם היא ופרעו דגובה ממנו וה"נ הרי מתחלה נתן לו ממונו על דעתיה דהכי שיפריש המוכר ויהא כל הקלחין לפניו אבל אי מטעם הראשון לחוד דחובת הקציר בקמה וממילא חל על המוכר החיוב אם הפריש הלוקח אינו נוטל ממנו דמים דהוי פורע חובו של חבירו. ע"כ לפי מה דמסקינן דמכר לו חוץ מחובתו הוא לאו דין מיוחד גבי פאה אלא דהוא נמי מטעם הראשון דחובת הקציר בקמה נמצא לפ"ז בכל דבר היכא דהחיוב על המוכר משורת הדין אמרינן דקבל דמי המכירה חוץ מחובתו ויהא הדבר הנמכר נקי לפני הלוקח בלא שום תשלומין והכא בנ"ד דהחיוב של התשלומי מס מקרקע הנמכר ללוקח היא על המוכר לפי החוק אינו יכול המוכר לתבוע להלוקח שיפרע לו מה שמשלם עבורו כיון דבעת המכירה ידע מזה המוכר שחוב המס מוטל עליו לפרוע בעד חלק הלוקח ע"כ דמכר לו חוץ מחובתו וקבל על עצמו התשלומין ואינו יכול לגבות מהלוקח ואפי' אם יפרע הלוקח נפרע מן המוכר ולא הוי פורע חובו של חבירו כההוא דירושלמי הנ"ל נוטל ממנו דמים. [ועוד מוכח מהאי ירושלמי הנ"ל מדלא קאמר נפ"מ אם המוכר חוזר וגובה מן הלוקח דמים דלטעם דחובת הקציר בקמה גובה ולטעם דמכר לו חוץ מחובתו אינו גובה ע"כ מוכח דאף לטעם דחובת הקציר בקמה אינו גובה מן הלוקח בעד הפרשתו כיון דהחיוב מוטל על המוכר אלמא כל היכי דהחיוב מוטל על המוכר לשלם גם בעד חלק הלוקח אינו חוזר וגובה מן הלוקח. אכן יש לדחות דאולי מצוה שאני א"נ ה"ה דהוי מצי למימר האי נפ"מ אלא דקאמר שפיר טפי דאפי' אם כבר הפריש נוטל ממנו דמים לפי הטעם דמכר לו חוץ מחובתו. אבל ממה דאמרינן דבמכרו חוץ מחובתו כשפרע הלוקח נוטל דמים מן המוכר מוכח שפיר דבמקום דהחוב מוטל על המוכר מכרו חוץ מחובתו ואינו גובה מן הלוקח כלום] ולזה אין סתירה מבבלי הנלפענ"ד כתבתי:

הלכה ז

עד כדון כשהי' קרקעות עם המטלטלין במקום א' וכו' ארבב"ח נשמעינה וכו' אמר להן ר"א מעשה וכו' וכו' א"ר חנניא קומי ר' מנא ולא שכ"מ הוא לפי שבכ"מ וכו' א"ל לא ר"א היא שניא היא שכיב מרע דר"א כבריא דרבנן כך הגירסא כאן. ובירוש' דקדושין (פ"א ה"ה) ודב"ב (פ"ט ה"ז) גרסינן עוד א"ל שכ"מ דר"א הוא בריא דרבנן. ופי' הק"ע ז"ל דל"ג כבריא דרבנן אלא כצ"ל שכ"מ דר"א כשכ"מ דרבנן ופי' דהוא דברי ר"ת שניא הוא שכ"מ דר"א כשכ"מ דרבנן בתמי' מאי בין ר"א לרבנן בשכ"מ וכי ר"א לא ס"ל בשכ"מ דדבריו ככתובין וכמסורין דמי כמו אליבא דרבנן ע"ז א"ל שכ"מ דר"א הוא בריא דרבנן והיא תשובת ר"מ. ומלבד שמגיה שכ"מ במקום בריא פירושו דחוק דהיאך מסתבר לומר

דר"ח ישאל מה בין ר"א לרבנן בשכ"מ הא משנה מפורשת היא ועלה גופא אמר ר"א הך מעשה במדוני א' דהביא ראי' שצריך קנין בשכ"מ ול"א דדבריו ככתובין וכמסורין ואיך ישאל ר"ח מה בין ר"א לרבנן בשכ"מ. והפ"מ ז"ל אינו מגיה ומפרש ג"כ בלשון בתמי' וכי שניא היא שכ"מ דר"א מבריא דרבנן והוא הכל מדברי ר"מ ע"ז הודה לו ר"ח וא"ל שכ"מ דר"א כבריא דרבנן. וגם פירושו דחוק לומר דר"ח הודה לר"מ ע"כ נראה כמו שפרשתי בפנים באר היטב בע"ה בלא שום הגהה. וע"פ הירושלמי הזה יש לתרץ קושית התוס' ז"ל בב"ק (נב ע"א) ובב"ב (נג ע"א) במה שהקשו על פירשב"ם ז"ל דפי בהא דנעל גדר פרץ כ"ש הוי חזקה דהאי נעל היינו שקבע מנעול בדלת אבל בנעילת הדלת לחוד לא הוי קנין והקשו ע"ז מסוגיא מפורשת בגיטין (עז ע"ב) ההוא שכ"מ דכתב ויטא לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתבי' לה למחר תקיף לי' עלמא אתו לקמי' דרבא א"ל ליקניה ניהלה ההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא ותיזול איהי ותיחוד ותפתח דתנן נעל גדר פרץ כ"ש הוי חזקה. אלמא דבנעילת הדלת לחוד הוי קנין דהא לא היתה יכולה לקבוע מנעול דבשבת הי'. וע"פ הירושלמי הזה יתורץ כמין חומר בע"ה ונקדים לדקדק בדברי רש"י ז"ל בסוגיא דגיטין שם שכתב וז"ל נעל גדר כו' הרי זו חזקה לקנות שאין המוכר יכול לחזור בו עכ"ל ולכאורה שפת יתר הוא דמאי קמ"ל בזה פשיטא דא"י לחזור בו אכן נראה בכונת רש"י ז"ל ע"פ מה דהוה קשה לי לכאורה למה לן להקנות לה האי דוכתא דיתיב בי' גיטא בקנין חזקה הא קיי"ל דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ולא בעי קנין כלל ואין לומר משום דמתנת שכ"מ במקצת היא הלכך בעי קנין ז"א דהא כאן הי' מצוה מחמת מיתה דהא תקיף לי' עלמא ואמאי בעי קנין כלל על ההוא דוכתא. ומצאתי להרשב"א ז"ל שהקשה קושיא זו בשם ר"ת ז"ל ותירץ בשם ר"ת ז"ל דהכא היינו טעמא דאיצטריך להקנאת מקומו משום דקיי"ל דמתנת שכ"מ לא קני' אלא לאחר מיתה ואנן בעינן שיגיע הגט לידה או לרשותה מחיים לפיכך אמר דתחזיק מחיים עכ"ל הרשב"א ז"ל. ולכאורה קשה לי לדעת התוס' ז"ל בגיטין (יד ע"ב) ד"ה הא דכיון דישנו למקבל בשעת מתן מעות זוכה המקבל אחר מיתת הנותן או הוא או יורשיו ואפילו לא נולדו יורשי מקבל עד אחר מיתת נותן קנו אפי' למ"ד המזכה לעובר ל"ק דדברי שכ"מ כשמת כמסורים למקבל משעת נתינת שכ"מ או אמירתו עכ"ל ז"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל שם דדברי שכ"מ לענין לקנות אחר מיתתו חשובין ככתובין וכמסורין למפרע משעת נתינתו. א"כ לשיטתם הדרא קושית ר"ת ז"ל לדוכתא דלמה הצריכו את האשה שתזכה בקנין חזקה בשבת ליחוד ולפתח הא במצוה מחמת מיתה לא בעי קנין כלל ואי דלא קנה רק לאחר מיתה ז"א לשיטתם ז"ל דקנה לאחר מיתה למפרע משעת

אמירה א"כ תתגרש למפרע מחיים ולא גרע ממעכשיו ולאחר מיתה דמגורשת למפרע. ונלפע"ד לתרץ אף לפי שיטתם ז"ל דבמתנת שכ"מ קנה למפרע אפילו הכי בעינן הכא דוקא שתזכה בקנין חזקה מחיים דהנה בתוס' ד"ה ותיזיל הקשו דהא הוי כמו טלי גיטך מע"ג קרקע דהא לא הויא נתינה מהבעל כיון דהי' מונח בחצר שלו ומתרצין דכיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה עכ"ל ז"ל וביאור דבריהם כבר כתב בס' אבני מלואים ז"ל דאימתי הוה ט"ג מעג"ק דוקא שלא הקנה לה הקרקע ורק הוא הניח ע"ג קרקע והיא הגביהה מן הקרקע אבל אם הקנה לה הקרקע נמצא דמתחילה הי' הגט בחצירו וחצירו כשלוחו ואח"כ נעשה חצירה וחצירה כשלוחה או כידה ודמי כמו שמוסר חצירו לחצירה דבשעה שנעשה מחצירו חצירה הויא נתינה כאילו נתן חצירו לחצירה עי"ש היטב באב"מ סי' קל"ח. והרא"ש ז"ל בפ' הזורק (סי' ז) גבי הא דאר"ח גט בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת כתב וז"ל וכענין זה פי' ה"ר יוסף ז"ל בשם רשב"ם כגון דמיהדק הקשר יפה ולא מיפסק כשיביאנו אצלו אבל אם קפצה ידה ומחמת זה יפסיק החוט כשהוא מושך לא מיקרי נתינה ור"י אומר דמיקרי שפיר נתינה כיון שהוא התחיל הנתינה קרינן בי' שפיר ונתן אע"פ שהיא גמרה הנתינה וכן לעיל בפ"ב (כד ע"א) אל תתגרשי אלא בב"ד פלוני ואמר מכי מטא התם איגרשא לה ומסתברא אפילו הוציאה הגט מרשותה בינתיים ושוב נטלתו ובאה לאותו ב"ד אע"פ שבנטילה האחרונה לא בא הגט לידה מיד הבעל כיון דתחלת נתינתו להתגרש נתנו בידה ונתן קרינא בי' ולא ט"ג מעג"ק הוא כו' ונראה לי דלא דמי דהתם מעיקרא נתינה מעלייתא היא אע"פ שיש הפסק בינתיים מ"מ כשיגיע הזמן והגט בידה מגורשת ע"י נתינה הראשונה אבל הכא מעיקרא לא הויא נתינה דכל זמן שידה פתוחה יכול לנתקו ולהביאו אצלו וכשקפצה ידה הרי היא עושה כל הנתינה עכ"ל ז"ל. ולפ"ז כיון דהכא כל עיקר הנתינה הוא הקנין מה שנעשה מחצירו חצירה וזהו כל הנתינה א"כ לא דמי לנותן גט לאשתו מענשיו ולאחר מיתה דהתם הא הוי נתינה מעלייתא דנתן הגט לידה או לחצירה שהיא כידה ואינו יכול לחזור ממעשה הנתינה דכשחוזר הוא חוזר רק מחלות הגירושין דהגירושין אינם חלים אבל הנתינה הויא שפיר נתינה דפשיטא דהחזרה לא תוכל לעקור את הנתינה דמעיקרא ואין החזרה רק על חלות הגירושין ע"כ בשלא חזר נמצא דמתגרשת שפיר למפרע משעת נתינה אבל הכא בשכ"מ אם הי' נותן לה הגט ע"י מה שהי' מקנה לה חצירו במתנת שכ"מ אף דלאחר מיתה הי' נקנה לה החצר למפרע משעת אמירתו אבל הא ודאי דכ"ז שעוד נשמה באפו הי' יכול לחזור מקנין החצר והמיתה פועלת שאינו יכול לחזור בו עוד אבל אינה מבררת שלא הי' הרשות

בידו לחזור דבודאי כל ימי חייו עד הרגע האחרון הי' יכול לחזור בו מקנין החצר והרי בארנו דכאן עיקר נתינת הגט הוא הקנאת החצר וכיון דיכול לחזור בו מהקנאת החצר הוי לענין הגט ממש הך דינא דיכול לנתקו ולהביאו אצלו וכ"ז שהוא בחיים אין כאן נתינה דהא יכול לחזור בו ואימתי הויא נתינה שלא יוכל לחזור בו הוא לאחר מיתה ולאח"מ אינה מגורשת. ואפי' לדעת הר"י ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל דכיון דהוא התחיל הנתינה קרינן בי' שפיר ונתן מ"מ מודה הוא דאינה מגורשת אלא עד לאחר קפיצת ידה עיין במהר"ם שיף ז"ל שם (דע"ח ע"ב תוס' ד"ה אם) שכתב להדיא כן וכאן יהי' זה לאחר מיתה לפיכך הצריכו כאן להקנות לה ההוא דוכתא דיהיב בי' גיטא בקנין חזקה בכדי שתיכף מחיים לא יוכל לחזור בו. ובזה מדויקים מאד דברי רש"י ז"ל שכתב הר"ז חזקה לקנות שאין המוכר יכול לחזור בו עכ"ל משום דכל עיקר דבעי הכא קנין חזקה הוא רק לענין דלא יוכל לחזור בו אבל לעיקר הקנין א"צ לזה דהא דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי וכנ"ל. [ועיין בקצוה"ח ז"ל סי' ר"נ דמתרץ לשיטת התוס' והרא"ש ז"ל דזוכה למפרע הא דאמרינן בב"ב (דף קל"ז) דמתנת שכ"מ לא קני רק לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך יעו"ש דהוא משום דכיון דעד שימות הנותן יכול לחזור בו ולא נסתלק עדיין כח הנותן שיורא הוי וקנה שני עיי"ש דהוא סייעתא לדברינו] והשתא לפי מה שבארנו דעיקר קנין חזקה כאן הוא רק שלא יוכל לחזור בו ולבטל הקנין אבל לעיקר הקנין א"צ כלל למעשה החזקה מתורצת קושית התוס' ז"ל על הרשב"ם ז"ל דס"ל דנעילת דלת לחוד לא קני עד שיקבע מנעול מהך סוגיא דמשמע דסגי בנעילה לחוד דע"פ הירושלמי הזה ניחא. דלכאורה קשה בהא דאמר ר"ח קומי ר"מ ולא שכ"מ הוא לפי שבכ"מ כו' הא בבבלי במס' ב"ב (דף קנ"ו) גרסינן בהאי ברייתא דמרוני אמרו לו משם ראי' מרוני בריא הי' ע"כ הרי דרבנן פליגי על ר"א וס"ל דמרוני בריא הי' אך באמת לא קשה כי בגוף התוספתא (פ"י דב"ב) ליתא הך סיומא דא"ל מרוני בריא הי' ורק בבבלי מובא גרסא זו אולם הירושלמי לא ס"ל דאליבא דרבנן בריא הי'. וכבר בארנו בפנים דסברת ר"ח היא דהגם דלר"א אין דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין ובעי קנין מכל מקום אינו דומה ממש לבריא דלכל הפחות הקנין שלו קלוש קצת מקנין בריא דבבריא צריך קנין גמור ובשכיב מרע אף דצריך קנין ל"צ קנין גמור כל כך ולפיכך בבריא בעינן צבורין ובשכיב מרע לא בעינן צבורין דהא מצינו לרבנן דמקילין בשכ"מ דמזכה אפילו בדברים ולא בעי קנין כלל הלכך לר"א נמי אף דבעי קנין מ"מ לא בעי קנין גמור כ"כ זו היא סברת ר"ח ור"מ פליג עלי' כמבואר היטב בפנים בע"ה. אך הא מיהו בין לפירושנו בין לפי' המפרשים ז"ל ר"ח ס"ל אליבא דר"א דאף דבעי קנין בשכ"מ מ"מ לא בעי קנין גמור כל כך דהא לא

בעינן צבורין א"כ ניחא שפיר הא דמהני הכא נעילת דלת לחוד אף דבכל מקום בעינן שיקבע מנעול דהכא בשכ"מ אף דבעי קנין חזקה משום הגט מ"מ סגי בנעיצת דלת לחוד ול"צ קנין גמור של קביעת מנעול אף דבבריא בעי דוקא קביעת מנעול דכמו לענין צבורין אף דבבריא בעינן צבורין מ"מ בשכ"מ אפילו לר"א דמצריך קנין לא בעי צבורין הכי נמי לענין מנעול אף דבבריא בעינן דוקא קביעת מנעול מ"מ בשכ"מ אף דבעי קנין הכא משום הגט מ"מ סגי בנעילת דלת לחוד. וכ"ת הא סוגית הבבלי ע"כ לית ליה הא דר"ח דהא בקידושין (דכ"ו ע"ב) פשיט ממעשה דמרוני דלא בעינן צבורין ואילו לר"ח אין פשיטות מזה ז"א דהא הבבלי לשיטתו (ב"ב שם) מסיק דא"ל רבנן בריא הי' א"כ איכא למיפשט האיבעי' דצבורין אליבא דרבנן ואה"נ דמדר"א ליכא למיפשט כדר"ח. ועוד נראה לומר דאפילו אי נימא דהבבלי ס"ל כר' מנא ולא כר"ח מ"מ איכא לתרוצי כמו שכתבנו דיי"ל דעד כאן לא ס"ל לר"מ דלר"א בעינן קנין גמור בשכיב מרע כמו בבריא לרבנן אלא לר"א משום דאיהו לא ס"ל כלל דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ואין יתרון לשכ"מ כלל וליכא למימר לפי שבכ"מ אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים דלר"א אף כאן אינו מזכה בדברים ומדרבנן לא נשמע לר"א. אבל לרבנן דס"ל דשכ"מ מזכה בדברים מודה ר' מנא נמי דהיכא דבעי קנין משום איזה דבר לא בעי קנין גמור כ"כ כמו בבריא ממש ונהי נמי דבמתנת שכ"מ במקצת בעלמא בעי קנין גמור כמו בבריא ממש היינו משום דמתנת שכ"מ במקצת אינו מזכה בדברים אבל הכא בסוגיא דגיטין הנ"ל דהי' מצוה מחמת מיתה דבאמת מזכה בדברים ולא בעי קנין כלל רק דעיקר הקנין הוא שלא יוכל לחזור וכדברינו הנ"ל דמעשה החזקה אינו עיקר הקנין אלא עיקר הקנין הוא בדברי שכ"מ רק דהחזקה הוא שלא יחזור ויבטל הקנין אף ר"מ מודה לסברת ר"ח לפי שבכ"מ אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים ולא בעינן צבורין לרבנן בשכ"מ וכמו כן סגי בנעילת דלת לחוד ולא בעינן קביעות מנעול ודוק:

כתב לזה וחזר וכתב לזה רב אמר אינו יכול לחזור בו ראב"ח ור"י יכול לחזור בו היאך עבידא היה רבו ראשון והשני כהן והשלישי ישראל ע"ד דרב יכול לאכול בתרומה ע"ד דראב"ח ור"י אינו יכול לאכול בתרומה הכל מודים שאם היה רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא. מכאן קשה לי לדעת הפוסקים ז"ל דסבירא להו דמתנת שכ"מ לא קני אלא לאחר מיתה דלא כהתוספת והרא"ש ז"ל סוף פ"ק דגיטין שהבאנו לעיל דסברי דמתנת שכיב מרע קני למפרע משעת אמירה] אם כן למה לי' למימר דלפיכך אינו אוכל בתרומה אם היה רבו הראשון ישראל משום דחיישינן שמא יבריא הא בלאו הכי אינו יכול לאכול בתרומה אפי' בלא חששא דשמא יבריא דכל זמן דרבו הראשון חי

הוא שלו ולא נקנה להשני אלא לאחר מיתת הראשון ואיך יאכל בתרומה והיא קושיא עצומה לכאורה. וכמו כן קשה גם מרישא דקאמר דלראב"ח ור"י אינו אוכל בתרומה משום דקנוי להשלישי וקשה הא לא יהי' קנוי להשלישי אלא לאחר גמר מיתה אבל כל זמן שרבו הראשון קיים הרי הוא עבד כהן ואמאי לא יאכל בתרומה. ולכאורה היינו יכולים לתרץ דס"ל להנך פוסקים ז"ל דהך ירושלמי אתיא כאביי בפ"ק דב"מ (י"ג ע"א) דעדיו בחתומיו זכין לו ועד כאן לא ס"ל להנך פוסקים ז"ל דמחמת שכ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה אלא בשהקנה בדברים בלבד אבל בשכתב אמרינן דעדיו בחתומיו זכין לו ונמצא דלאחר מיתה קנה למפרע. אך יש לשדות בה נרגא דלכאורה הא תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים בגיטין (י"ב ע"ב) אם זכות היא לעבד שיצא מת"י רבו והתינח לחכמים אבל לר"מ הא הוי חוב לעבד שמפסידו מן התרומה א"כ איך נימא עדיו בחתומיו זכין לרבו הישראל הא מחייבין הם להעבד בזה והוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא קנה [ועיין בב"מ (י"ט ע"א) דלר"מ ליכא למימר בשחרורי עבדים עדיו בחתומיו זכין לו]. ואפילו לחכמים נמי יש לדקדק אם שייך כאן עדיו בחתומיו זכין לו דה"ה בסוגי' דגיטין (שם) אמרי' הכי קאמר להו השבתוני על המזונות מה תשיבוני על התרומה וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא ופסיל לי' שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא ומה אילו עב"כ שברח ואשת כהן שמרדה על בעלה הלא אוכלים בתרומה וזה אינו אוכל שפיר קאמר להו אמר רבא היינו דקא מהדרי לי' במתני' מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל ארבעה זוזי מישראל ופסיל לי' כל היכא דאיתי' ע"כ לשון הסוגיא והקשו התוס' ז"ל בד"ה וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא וא"ת מה בכך מ"מ חוב הוא לו זה השחרור שפוסלו מתרומה ותירצו בתירוצם השני דה"פ אי בעי זריק לי' גיטא ספק הרוב לו ס' קרוב לעבד ויאסר בתרומה ובשפחה ובב"ח וטוב לו להיות משוחרר וכן אי בעי שקיל ד' זוזי מישראל ופסיל לי' מתרומה ועדיין הוא עבד עכ"ל. ומבואר מזה דעיקר סברת חכמים דהשחרור הוה זכות לעבד הוא משום דיש כח ביד רבו לחוב לו יותר היינו דשקיל ד' זוזי מישראל ויפסל מתרומה ועדיין יהי' עבד [דעל הטעם דאי בעי זריק לי' גיטא ס' קרוב לו הא שפיר קאמר ר"מ שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא] ורק מטעם זה הוה השחרור זכות וא"כ התינח היכא דמשחררו אבל בסוגיא דידן דהשכ"מ נותן את העבד במתנה לישראל אין כאן זכות כלל להעבד אפי לחכמים דבמה יוכל רבו לחוב לו יותר ואי דשקיל ד' זוזי מישראל וכו' הא גם עתה יהי' עבד ישראל ופוסלו מתרומה וא"כ אפילו לחכמים ליכא למימר הכא עדיו בחתומיו זכין לרבו הישראל דהא מחייבין הם להעבד. וכן לתירוץ הריטב"א ז"ל בגיטין שם דמתרץ קושית התוס' ז"ל הנ"ל משום דעיקר השחרור זכות הוא לעבד אלא דבפרט

אחד דתרומה חוב הוא לו וכיון דאי בעי זריק לי' גיטא ואי בעי שקיל ד' זוזי ויכול הרב בלא"ה לחוב לו בפרט זה לא חשיב עוד קבלתם הג"ש חוב להעבד כיון דעיקר השחרור הוא זכות ולפי תירוץ זה נמי ל"ל הכא עבז"ל דבשלמא התם דמשחררו ובכל הפרטים זכות הוא לו ורק בפרט דתרומה חוב הוא לו שייך שפיר טעמא דרבנן דאי בעי שקיל ד' זוזי דבפרט זה יכול לחוב לו בלא"ה אבל הכא דאין כאן זכות כלל דהא השכ"מ נותנו לישראל שיהי' גם אצלו עבד הוה חוב גמור אפי' לחכמים דמפסידו מתרומה וליכא למימר עדיו בחתומיו זכין לו. וע"כ אנו צריכים לומר דהפוסקים ז"ל דסברי דמתנת שכ"מ לא קניא אלא לאחר מיתה אינהו ס"ל כתירוץ הראשון שבתוס' ז"ל הנ"ל דלפיכך לא חשיב חוב מה שמקבלו זה כיון דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענין אחר. וכן ניחא נמי סוגית הירושלמי ע"פ שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל בסוגיא דגיטין שם כי לפע"ד נראה דלרש"י ולהרמב"ם ז"ל שיטה אחרת בהך סוגיא דגיטין דלא כשיטת התוס' והריטב"א ז"ל דהנה רש"י ז"ל שם בד"ה מפני שהוא קנינו כתב וז"ל טעמא מאי עבד כהן שברת אוכל בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן הלכך אי בעי ההוא כהן כשיברח עבדו שקיל ד' זוזי מישראל ומקני לי' ניהלי' כל היכא דאיתי' ושוב אינו קנינו ומיפסיל עכ"ל. ולכאורה צ"ב מדוע לא מפרש רש"י ז"ל כפשוטו דמפני שהוא קנינו הלכך מצי למוכרו ומי בקש מאתנו הטעם למה עבד כהן אוכל בתרומה והלא בגמ' אמרו מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל ד' זוזי וכו' ומשמע דלפיכך מצי למוכרו מפני שהוא קנינו. אך באמת הא גופא קשיא למה נקיט מתני' לשון מפני שהוא קנינו על הוראת אי בעי שקיל ד' זוזי. ועוד יש לדקדק דהגמ' פריך שפיר קאמר להו (ר"מ לחכמים) ואמר רבא היינו דקא מהדרי לי' במתני' מפני שהוא קנינו דאי בעיא שקיל ד' זוזי וכו' ואמאי לא פריך השתא על ר"מ שפיר קאמרי חכמים. והרמב"ם ז"ל בפי' המשניות כתב וז"ל ומה שהשיבו חכמים לו מפני שהוא כקנינו ר"ל שזה העבד באכילת התרומה וכו' לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה הוא לו כשיוצא לחירות ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן תרומה מפני שהיא קנין כספו לפיכך אינו אצלו מעלה שיפסידנה עכ"ל והוא תמוה לכאורה דמפרש המשנה דלא כרבא וצ"ב וראיתי שעמד בזה התוי"ט ז"ל. ומה שנראה לפע"ד בפירושא דהך סוגיא הוא עפ"מ שכתבו התוס' ז"ל בגיטין שם בד"ה שביק וז"ל משמע דאי עריק אוכל בתרומה וא"ת ליחוש שמא מכרו לישראל ומיתסר בתרומה וי"ל דלא שכיח שיקנהו ישראל מאחר שברח עכ"ל. ויש לחקור עבד זה שברח מקבלת ג"ש כדי לאכול בתרומה אם כדין הוא עושה או לא די"ל דעושה כדין דהא אינו גוזל את רבו כיון דאינו ברח מן השעבוד ואדרבה רוצה להיות עבד וברח מקבלת ג"ש אך י"ל גם לאידך

גיסא דעושה שלא כדין דהא דאוכל בתרומה הוא רק מכח רבו ורבו רוצה ליטול ממנו הכח הזה והוא בורח כדי לאכול בתרומה בודאי עושה שלא כדין לתפוס כח רבו בעל כרחו. והנה בין אי נימא דעושה שלא כדין ובין אי נימא דעושה כדין יהי' קשה מסוגיות מפורשות. דאם נימא דעושה שלא כדין קשה מהא דגרסינן בב"ק (דף מ) ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין ח"נ ושואל משלם ח"נ וכו' ופריך הגמ' ונימא לי' אי תם הוה הוי מעריקנא לי' לאגמא אלא הב"ע כגון דאקדים ב"ד ותפסי' א"ה בעלים אמאי משלמין ת"נ נימא לי' אתפסתי' לתוראי בידי מאן דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדי' משום דא"ל אי אהדרתי' נהלך לאו מינך הוו שקלי לי' ונימא לי' אי אהדרתי' נהלי הוי מעריקנא לי' לאגמא. והקשו התוס' ז"ל מה טענה היא זו דהי' מעריק לי' לאגמא א"כ הי' עושה שלא כדין ותירצו דבשביל כך הי' עושה עמו פשרה ופי' התומים ז"ל דבריהם דיש לו ספק מלוה ישנה יעוי"ש. וא"כ בסוגיא דידן דהיא דומה ממש לדהתם דאחרים תפסו ג"ש בעד העבד [כההיא דאקדים בי דינא ותפסי'] וטוען העבד דחוב עשיתם לי [כההיא אתפסתי' לתוראי בידי מאן דל"מ לאשתעויי דינא בהדי'] וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא ופסיל לי' [כההיא אי אהדרתי' ניהלך לאו מינך הוו שקלי לי'] וקאמר שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא [כההיא הוה מעריקנא לי' לאגמא] יקשה קושית התוס' ז"ל דב"ק הנ"ל מה טענה היא זו דשביק לי' ועריק ואזיל לעלמא דא"כ היה עושה שלא כדין ותירוץ התוס' ז"ל לא שייך הכא כמובן וא"כ אמאי חשיב חוב להעבד מה דקבלו הג"ש בעדו הא כמו דלא חשיב חוב והפסד מה שהשומר התפיס את השור לב"ד משום דהשומר טוען גם ממך היו ב"ד תופסים אותו וטענת הבעלים שהי' יכול להבריח את השור לא חשיבא טענה משום דהי' עושה שלא כדין הכי נמי גבי עבד אין כאן חוב מה שפסלוהו מתרומה דהא רבו הי' יכול בלא"ה לפוסלו מתרומה ומה שהי' יכול לברוח אין זה טענה משום דהי' עושה שלא כדין. אלא ודאי דהעבד עושה כדין במה דשביק לי' ועריק לעלמא לאכול בתרומה כיון דאינו בורח משעבוד ורשאי לאכול בתרומה מכח רבו בע"כ של רבו. וכיון שכן יקשה לן במאי דמסקינן עבד כהן שברח אוכל בתרומה וכתבו התוס' ז"ל בד"ה שביק דלפיכך לא חיישינן שמא מכרו לישראל משום דלא שכיח שיקנהו ישראל מאחר שברח דהא גרסינן בב"מ (לח ע"א) ארבב"ח אר"י מחלוקת בכדי חסרונן אבל יותר מכדי חסרונן ד"ה מוכרן בב"ד וכו' מיתיבי לפיכך בע"ה עושה אותן תרו"מ על מקום אחר וליחוש דילמא הוו להו יותר מכד"ח וזבנינהו וקאכיל טבלים ומשני יותר מכד"ח לא שכיח ופריך ואי משתכחי מאי מזבנינן להו וליחוש שמא עשאן בע"ה תרו"מ על מקום אחר ומשני דאה"נ דמזבין להו לכהנים בדמי תרומה. ולפ"ז קשה מאי קמהדרו לי'

חכמים לר"מ אי בעי שקיל ד' זוזי מישראל הא כיון דהעבד רשאי לאכול בתרומה משום דלא שכיח שיקנוהו אף אי משתכח מאן דרוצה לקנותו אסור לי' לרבו למכרו לישראל דע"י מכירתו יאכל העבד כשהוא זר בתרומה כההיא דב"מ הנ"ל. בשלמא אי אמרינן דהעבד עושה שלא כדין במה שבורח לאכול בתרומה בע"כ של רבו ניחא שפיר דכיון דאכילתו בתרומה בע"כ של הרב הוא שלא כדין מותר למכרו אף דע"י זה יאכל תרומה בזרות דקיי"ל כרשב"ג במס' מעשר שני (פ"ה מ"א) גבי כרם רבעי דמציינין אותו דאמר בד"א בשביעית אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות דכיון דאוכל בגזילה מותר לגרום לו איסור עיין בב"ק (סט ע"א) וכן במס' דמאי (פ"ג ה"ה) גבי פונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה א"ר יוסי אין אנו אחראין לרמאין ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד ואמרו ע"ז בירושלמי ר"י ורשב"ג אמרו ד"א [ועיין בתוס' ז"ל חולין (ו ע"ב) ובתוי"ט שם] וא"כ ה"נ כיון שאכילת העבד בתרומה הוא בגזילה דגוזל הכח של רבו בע"כ לא איכפת לן אם ימכרהו לישראל ויאכל זר בתרומה דהלעיטהו לרשע וימות. אבל אי נימא דאכילתו בתרומה היא כדין ולא חשיבא כגזילה קשה איך מותר לרבו למכרו לישראל הא יאכיל לזר בתרומה וכסוגיא דב"מ הנ"ל. ע"כ נראה לפע"ד דהא ודאי דעבד שבורח מן השחרור אינו עושה שלא כדין דהתורת לא אמרה שהאשה והעבד מחויבים לקבל גט אלא דהבעל והאדון רשאים ליתן להם גט בע"כ אך לא שיהיו הם מחויבים לקבל. אך אם העבד הזה הבורח משחרור רשאי לאכול בתרומה אם לא בזה גופא נחלקו ר"מ וחכמים דלחכמים באמת אינו רשאי לאכול בתרומה. והא דקאמר ר"מ ומה אילו עבד כהן שברח וכו' הלא אוכלים בתרומה דמשמע דהכל מודים בזה הוא דוקא בעבד כהן דעלמא שבורח מן השעבוד והתם באמת אין שום פלוגתא דלכו"ע אוכל בתרומה והתוס' ז"ל בד"ה שביק כותם רק על עבד כהן כזה הבורח מן השעבוד והי' עולה על הדעת לחוש שמא מכרו רבו לישראל בדמי שויו שהי' צריך למעות ע"ז תירצו דלא שכיח שיקנוהו ויתנו דמי שויו מאחר שברח אבל זה אינו עולה על הדעת כלל לחוש שמא יתננו רבו במתנה לישראל או ימכרנו בדבר מועט רק כדי לפוסלו מן התרומה דמהיכי תיתי ירצה רבו לעשות לו רעה להפסידו מתרומה ולפיכך מותר העבד לאכול בתרומה ואי אתרמי באמת דרבו ירצה לתנהו במתנה או למוכרו בד' זוזי לישראל אסור לו לעשות כן שהרי יכשיל את העבד לאכול תרומה כשהוא זר וכההיא דב"מ הנ"ל. [ואע"פ שהעבד הוא גזלן שגוזל שעבוד רבו לית לן למימר הלעיטהו לרשע וימות דדוקא התם דגוזל פירות הכרם רבעי גופי' או בפונדקית שמחלפת ככר זה גופא וכן בעבד שבורח מן השחרור אם הי' נחשב אכילתו בע"כ של רבו בתרומה לגזילה

אז אמרינן הלעיטהו וכו' דעל הדבר בעצמו שאוכל בגזילה מותר לגרום לו עוד איסור משא"כ בעבד כהן דעלמא שבורח מן השעבוד דאכילתו בתרומה היא בהיתר דהא גם רבו רוצה שיהא עבדו בודאי דאסור להכשילו באיסור דאטו מותר להכשיל גזלן דעלמא במאכלות אסורות]. אך בעבד כהן הבורח מן השחרור בזה נחלקו ר"מ וחכמים דר"מ סבר דמה דעבד כהן אוכל בתרומה מעלה וחשיבות היא לו וע"כ ס"ל דכמו דעב"כ בעלמא הבורח מן השעבוד מותר לאכול בתרומה ואין לו לחוש לשום דבר לא שימכרנו רבו בדמי שויו משום דלא שכיח ולא שמא ימכרנו בד' זוזי או יתננו במתנה משום דאין לו לחוש שמא ירצה רבו לעשות לו רעה כמו כן בעב"כ זה הבורח מן השחרור ג"כ מותר לו לאכול בתרומה ואין לו לחוש שמא יתננו רבו במתנה או ימכרנו בד' זוזי כדי לעשות לו רעה לפוסלו מתרומה. ואע"פ שכאן אנו רואים שרבו רוצה בזה לפוסלו מתרומה שהרי רוצה לשחררו ויפסול מתרומה אבל הרי לא ראינו מרבו רק שרוצה להורידו ממעלת התרומה באופן שנגד ירידה זאת תהי' לו מעלת קדושת ישראל שיהי' משוחרר אבל זה לא ראינו מרבו שירצה להורידו ממעלת התרומה וישאר עבד כבתחילה וע"כ אין לו לחוש לזה שרבו יעשה לו רעה ומותר לאכול בתרומה. וזהו דקאמר ר"מ שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא דגם עבד זה אף שבורח מן השחרור יהי' מותר לאכול בתרומה ומה אילו עב"כ שברח הלא אוכל בתרומה ואין לו לחוש שמא ירצה רבו לעשות לו רעה הכי נמי בעבד זה אף שראינו שרבו רוצה לפסלו מתרומה הרי רוצה גם לשחררו אבל כשיברח ולא יוכל לשחררו לא יעשה לו רעה למכרו בדבר מועט רק כדי לפסלו מתרומה. אבל חכמים סברי דהא דעבד כהן אוכל בתרומה אין זה שום חשיבות ומעלה להעבד ורק משום דהוא קנין כספו אוכל בתרומה כבהמת כהן ואין שום יתרון לעבד כהן על עבד ישראל הלכך ס"ל דעבד הבורח מן השחרור אסור לאכול בתרומה משום דכיון דחזינן לרבו שהוא רוצה לפוסלו מתרומה איכא למיחש דאם ברח ולא יוכל לפסלו ע"י שחרור יפסלנו ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי. ולא דמי לעבד כהן דעלמא שבורח מן השעבוד דאף חכמים מודו דמותר לאכול בתרומה דהתם אין לנו לחוש למידי דלשמא ימכרנו רבו בדמי שויו בשביל שיהי' צריך למעות לית לן למיחש דלא ימצא מי שיקננו אחר שברח ואי דימכרנו לישראל בד' זוזי כדי לפוסלו מתרומה מהכ"ת נחוש לזה הלא לא ראינו לרבו שירצה כלל לפוסלו מתרומה משא"כ בעבד זה הבורח מן השחרור שרואים אנו דרבו רוצה לפוסלו מתרומה ע"י שחרור בודאי דאית לן למיחש שאם לא ישיגנו לפוסלו ע"י שחרור יפסלנו מתרומה ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי מה תאמר דרבו לא ירצה לעשות לו רעה לפוסלו מתרומה באופן שישאר עוד עבד הא ליתא לחכמים דלשיטתם

מה שיפסלנו מתרומה אין זה הורדה ממעלתו כלל ומכיון שאנו רואים שרבו רוצה בזה שלא יאכל העבד בתרומה בודאי דיעשה כן בכל אופן שיוכל ואין זה רעה כלל להעבד אחרי שגם הוא רוצה להיות עבד שהרי בורח מן השחרור מה יתרון לו להיות עבד כהן מלהיות עבד ישראל. והיינו דקמהדרי לי' חכמים לר"מ במתני' מפני שהוא קנינו כפי' הרמב"ם ז"ל שאכילת העבד בתרומה אינה מעלת העבד אלא הוא משום דחשיב קנין כהן כמו בהמתו וע"כ שפיר אית לן למיחש שמא יפסלנו רבו מתרומה ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי כיון שאין זה חוב להעבד. ולא דמי לעב"כ בעלמא הבורח מן השעבוד דמותר לאכול בתרומה דבשלמא התם הרי לא ראינו מרבו שירצה כלל לפוסלו מתרומה הלכך אף דאין זה חוב להעבד מ"מ אין לנו לחוש לזה אבל הכא הרי ראינו מרבו שרוצה לפוסלו מתרומה הלכך אף אם ברח העבד ולא יוכל רבו לפוסלו באופן שרצה ע"י שחרור יש לחוש שיפסלנו באופן אחר ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי. והשתא מדויקים דברי רש"י ז"ל וה"ק טעמא מאי עבד כהן שברח [פי' בעלמא מן השעבוד] אוכל בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן [ר"ל לא מפני שהוא מעלת העבד] הלכך אי בעי ההוא כהן [ר"ל כהן זה שראינו שרוצה לפסול עבדו מתרומה] כשיברח עבדו שקיל ד' זוזי מישראל וכו' ומיפסיל. ור"ל בשלמא אי הוה טעמא בעלמא מפני שהוא מעלת העבד ולפיכך לא חיישינן שיפסלנו רבו מתרומה להורידו ממעלתו אז גם בבורח מן השחרור לא היינו חוששים דלמא שקיל ד' זוזי מישראל לעשות לו רעה להורידו ממעלתו אבל באמת גם בעלמא אין זה משום מעלת העבד אלא דלפיכך לא חיישינן שיפסלנו רבו משום דלא ראינו לרבו שירצה לפוסלו א"כ הכא דראינו שרבו רוצה לפוסלו שפיר אית לן למיחש. ולפ"ז תשובת חכמים במתני' מפני שהוא קנינו היא תשובה מספקת דלפיכך לא חשיב חובה מה שיפסל מתרומה כפירש"י והרמב"ם ז"ל אלא דלפי שבברייתא הקשה ר"מ שביק לי' ועריק לעלמא ע"כ בא רבא לבאר דברי חכמים דלדידהו אף אם יברח לא יאכל בתרומה כיון דאכילתו בתרומה הוא רק מפני שהוא קנינו אי בעי שקיל ד' זוזי מישראל ופסיל לי'. והשתא ניחא נמי מה שהקשינו דלמה לא פריך הגמ' על ר"מ שפיר קאמרי חכמים דלפ"מ שבארנו הרי בדברי ר"מ שאמר ומה אלו עב"כ שברח וכו' מפורש דהוא ס"ל דשניהם שוים משום דאכילתו בתרומה היא מעלת העבד א"כ ליכא למיחש דלמא שקיל ד' זוזי מישראל. ולפ"ז לפי מה שבארנו בע"ה פירוש הסוגיא לשיטת רש"י והרמב"ם ז"ל שפיר יש לתרץ קושיתנו על הפוסקים ז"ל דמתנת שכ"מ לא קניא אלא לאח"מ מהך סוגית הירושלמי כמו שתירצנו לעיל דכיון דאיירי הכא בכתב אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו לרבנן ואפילו בעבד כהן משום דלא חשוב הפסד התרומה לשום חוב:

עוד נראה לפע"ד דלא קשה כלל מהך ירושלמי על שיטת הפוסקים ז"ל הנ"ל לא מרישא ולא מסיפא. מסיפא דהכל מודים לא קשיא דעד כאן לא ס"ל להפוסקים ז"ל דמתנת שכ"מ לא קניא אלא לאח"מ דוקא לדידן דקיי"ל דשכ"מ כ"ז שנשמתו באפו יכול לחזור בו אפילו כשהוא עדיין שכ"מ ולא הבריא אבל לרב דס"ל דדוקא בהבריא חוזר אבל כ"ז שהוא עדיין שכ"מ אינו חוזר מוכרחין אנו לומר דאם מת קנה למפרע משעת כתיבה אי אמירה דאל"כ אמאי אינו יכול לחזור בו ואי משום דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ז"א דהא אפילו בהקדש דקיי"ל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי אמרינן בירושלמי דקדושין (פ"ג ה"א) הרי זו עולה לאחר ל' יום מכרה בתוך ל' יום הר"ז מכורה וכו' ופריך תמן את אמר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ארבב"ח תמן מכבר ברם הכא לאחר ל' יום. חזינן מהכא דבהקדיש לאחר ל' יום יכול לחזור בו בתוך ל' א"כ גם בשכ"מ אי נימא דלא קני' אלא לאח"מ אמאי אינו יכול לחזור בו ומי עדיף שכ"מ מהקדש. ואפילו למאי דמסיק הירושלמי בקדושין שם דאמוראי נינהו אליבא דר"י ואיכא מ"ד דאינו יכול לחזור בו מההקדש היינו משום דס"ל דההקדש חל תיכף ומה דאמר לאחר ל' יום הוא דשייר לו גיזה ועבודה וע"כ אינו יכול לחזור בו עיין בר"ן ז"ל נדרים (כט ע"ב) אבל אם חלות ההקדש הי' אחר ל' יום הי' יכול לחזור בו [וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מערכין ה"ט] א"כ הכא בשכ"מ אי נימא דרב ס"ל דל"ק אלא לאח"מ אמאי סבר דא"י לחזור בו. אלא ודאי דס"ל לרב דקני למפרע ולפ"ז שפיר קאמר הירוש' הכל מודים שאם הי' רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא ור"ל אפילו רב דאיהו ס"ל דמתנת שכ"מ קונה למפרע משעת כתיבה והו"א דכיון דרבו השני המקבל הראשון הוא כהן מותר לו לאכול בתרומה מ"מ כיון דרבו הראשון ישראל אסור לאכול בתרומה דחיישינן שמא יבריא. ואה"נ דלראב"ח ור"י דס"ל דיכול לחזור בו בלא"ה אינו אוכל בתרומה דלא נקנה להכהן אלא לאח"מ. ומרישא דקאמר ע"ד דראב"ח ור"י אינו יכול לאכול בתרומה משום דקנוי למקבל השני אף דלא יקנה אלא לאח"מ השכ"מ נמי לא קשה די"ל דס"ל להירושלמי דמתנת שכ"מ קני עם גמר מיתה וע"כ בכל רגע חיישינן שמא ימות ברגע השני ונקנה להישראל ואסור לאכול בתרומה ודמי להא דאמרינן בגיטין (כח ע"א) הר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד דבכל שעה חיישינן שמא ימות הכי נמי במתנת שכ"מ ס"ל להירושלמי דקונה עם גמר מיתה [ועיין בקצוה"ח ז"ל סי' ר"נ שכתב דלמ"ד עם גמר מיתה חשבינן דישנו למקנה בעולם אם לא דגוסס לא חשיב מקנה יעוי"ש הרי דהקנין הוא ברגע האחרון בעודנו חי] וחיישינן בכל רגע שמא ימות ברגע השני ויהי'

קנוי לרבו השלישי שהוא המקבל השני וע"כ אסור לאכול בתרומה אפי' כשרבו הראשון חי עדיין ודו"ק:
הדרן עלך מלבנות

הלכה ח

הכותב כל נכסיו לעבדו יצא ב"ח שייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח. פי' הרע"ב ז"ל דכל היכא דנחית לשיורא אמרינן לדידי' נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי לי' קאתי ולא שחררי' כיון דלא אמר לי' עצמך ונכסי ואפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר מ"מ לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אתא חוץ ובטל לי' לא פלגינן דבורא והוי בטל לגמרי ולא קנה לא עצמו ולא נכסים עכ"ל. והגרע"א ז"ל תמה עליו דהוא נגד סוגית הגמ' דהא מסקינן בגיטין (ט ע"א) דהיינו טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא והניח בצ"ע. ולפע"ד נראה לתרץ קושיתו ונקדים בע"ה לפרש כל הסוגיא דהכי גרסינן התם (ח ע"ב) ת"ר עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה איבעי' להו כל נכסיי קנויין לך מהו אמר אביי מתוך שקנה עצמו קנה נכסים וכו' הדר אמר אביי מתוך שלא קנה נכסים ל"ק עצמו וכו' אלא אמר רבא א' זה וא' זה עצמו קנה נכסים לא קנה. והרי"ף ז"ל שם וכן הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' עבדים ה"ב) פסקו כרבא דפלגינן דבורא ועצמו קנה נכסים לא קנה. ותמהו עליהם הראשונים ז"ל מהירושלמי דגיטין (ריש פ"א) דגרסינן שם תנינן וכו' אחד ג"נ ואחד שחרורי עבדים שוין במוליך ומביא הי' כתוב בו מתנה ואמר בפ"נ ובפ"נ מאחר שעררו בטל אצל הגט עררו בטל אצל המתנה או מאחר שעררו קיים אצל המתנה עררו קיים אצל הגט כתב כל נכסיו לעבדו את אמר הוא גיטו הוא מתנתו מה את עביד לה וכו' וייבא כהדא כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת והיו עדים כשרים לזה ופסולין לזה ר"א בר"א איתפלגון ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה ורשב"ל אמר כשרין לזה ופסולין לזה וכו' יעוי"ש. והרי"ף ז"ל סופ"ק דמכות והרמב"ם ז"ל (פי"ד מה' עדות ה"ז) פסקו כר"י דמאחר שהן פסולין לזה פסולין גם להשני וא"כ איך פסקו הכא כרבא דהרי הירושלמי תלי זה בזה. והנה הירושלמי הזה הביאו כל הראשונים ז"ל ורבו מאד השיטות בזה אם הלכה כר"י או כרשב"ל עיין בבעה"מ ובמלחמות וברשב"א ובראי"ש ז"ל סופ"ק דמכות. ועיין בכס"מ ז"ל בה' עדות שם שהאריכו הרבה בזה. ואך שהוא ענין שכבר האריכו בו הראשונים ז"ל מ"מ תורה היא וכו' דנלפע"ד לישב שיטת הרמב"ם ז"ל שאין סתירה לפסקיו מהירושלמי. דהנה כך היא הצעת הסוגיא בגיטין שם א"ל ראב"מ לרבא כמאן כר"ש דאמר פלגינן דבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא

ב"ח שייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח רש"א לעולם הוא ב"ח וכו'. ופירש"י ז"ל לא יצא ב"ח דבשלמא רישא דלא גלי דעתי' דנחית לשיורא לא אמרינן דשייר אבל הכא דנחית לשיורא אמרינן לדידי' נמי שייר וכי אמר כל נכסי נתונין לך אשאר נכסים קאמר ולחטפי לי' קאתי ולא שחררי' כיון דלא א"ל עצמך ונכסי עכ"ל והרי"ף ז"ל כתב בטעמא דת"ק וז"ל כיון דשייר קרקע כ"ש סתם לא יכיל עבדא לברורי להההוא כ"ש דליקני איהו שאר נכסי הלכך לא קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קני בנכסים כלום עצמו נמי לא קנה דלא פלגינן דיבורא עכ"ל דס"ל להרי"ף ז"ל דמקנה דבר שאינו מסוים לא חל הקנין עיין בר"ן ז"ל שם. ונקדים לבאר סוגית ירושלמי במס' מעשר שני (פ"ד ה"ד) ובגיטין (פ"ו ה"א) ר' עזרי' בעי קומי ר"מ אף לענין מתנה כן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו [פי' דמיבעי' לי' אם גם במתנה פליגי רבי ור"נ כשיאמר לשלוחו התקבל לי מתנה מפלוני והנותן יאמר הולך ותן לו דלרבי לא יוכל לחזור בו ולר"נ יוכל לחזור בו] א"ל תמן התורה זיכת אותה בגיטה והוא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. וכבר עמלו האחרונים ז"ל [עיין במחנה אפרים ז"ל ה' זכי' ומתנה] לפרש ירושלמי זה ואנחנו בע"ה בארנו שם ע"פ מה שכתב הקצוה"ח ז"ל סי' ר' לחלק בין גט למתנה דבגט מהני גיטה וחצירה באין כאחד ובמתנה כה"ג לא מהני משום דבגט מה שהבעל נותן לה אינו בתורת זכי' והקנאה אלא בתורת נתינה רק דהתורה אמרה דהיא זוכה את הגט ומתגרשת בו אך אין זה מזכוי הבעל הלכך מהני בה גיטה וחצירה ב"כ דאף דלא חשיב כה"ג זכי' והקנאה מ"מ לכה"פ הויא נתינה ובגט לא בעינן יותר. אבל במתנה דבעינן זכי' והקנאה שהנותן יזכה ויקנה לו לא מהני גו"ח באין כאחד דלא חשיבא זכי' והקנאה יעוי"ש בדבריו הנחמדים. [ומה"ט ניחא לפע"ד מה דלא מהני בגט טלי גיטך מע"ג קרקע דבעינן ונתן בידה אף דבכמה דברים ג"כ כתיב ונתן כמו ונתן לכהן את הקודש וכדומה ולא בעינן נתינה מידו דוקא דהוא משום דבעלמא הוא בתורת זכי' והקנאה משא"כ בגט דהוא רק בתורת נתינה והדברים ארוכים אכ"מ] ובזה מבואר הירושלמי בפשיטות דהכי קאמר ר"מ תמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה ר"ל דבשלמא גבי גט שהאשה עשאתו שליח לקבלה והבעל א"ל הולך ותן לה ועשאו שליח להולכה הגם דכ"ז שלא הגיע הגט ליד האשה לא זכתה אותו דהא הבעל לא אמר להשליח שיזכה עבורה ומה שהיא אמרה להשליח שיקבל לה גיטה לא מהני דאין אדם עושה שליח לזכות דבר שאינו שלו אם לא ברשות המזכה מ"מ ס"ל לרבי דאינו יכול לחזור משום דבגט לא איכפת לן מה שהבעל לא זיכה לה דלא בעינן זכי' בגט מכח הבעל רק נתינה והתורה מזכה לה ממילא וכיון דהויא

הכא נתינה שהרי הבעל נתן הגט על ידי השליח והשליח הוא גם שליח לקבלה מהאשה שפיר מתגרשת בו דהרי זה דומה כאילו נתן הבעל גט לאשתו ואמר שאינו מזכה לה דלא חיישינן לדבריו כלום משום דכיון שנתן שוב א"צ להזכי' שלו דהתורה מזכה לה וה"נ בנתן לשליח קבלה של האשה אף שלא זיכה לה לא איכפת לן דהתורה זיכתה לה ממילא ולפיכך היא עושה שליח לקבל דבר שאינו שלה משום דע"י הנתינה יהי' שלה ממילא ע"י זכוי התורה. משא"כ במתנה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו ר"ל דבמתנה הא בעינן זכי' והקנאה שהנותן יזכה להמקבל ע"כ אף רבי מודה דיכול לחזור כשאומר לו הנותן הולך ותן לו אפי' אם הוא ג"כ שלוחו של המקבל דהא כ"ז שהחפץ ביד השליח הרי הוא ברשות הנותן דלא זכה השליח להמקבל ואף דהמקבל עשאו שליח לקבלה אך אין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו אם לא ברשות הנותן והכא הרי לא אמר הנותן זכה לפלוני. וסוגית הירושלמי הכי דלעולם תן לאו כזכי דמי אך בגט לא בעינן זכי' דהתורה זיכתה לה ממילא הלכך מהני תן משא"כ במתנה דבעינן זכי' והכא לא זיכה הנותן ואי דהשליח בעצמו יזכה בעבורו ז"א דאין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. ונקדים עוד מה דגרסינן בגיטין (כד ע"א) על מתני' דהאשה עצמה מביאה את גיטה ובלבד שתאמר בפ"נ ובפ"נ ופריך הגמ' אשה מכי מטי גיטה לידה א גרשה לה. ופירש"י י"ל ואי בעיא למיקלי' לגט מגורשת היא וא"צ להביאו בפנינו אלא לראי' בעלמא ולמה לה לומר בפ"נ הא לאו שליח היא. ומסקנת הסוגיא שם דמיירי בעשאה שליח עד דמטיא להתם יעוי"ש. ופסק הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' גירושין) דאם לא עשאה שליח א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ דא"צ קיום כלל [ולהראב"ד ז"ל שיטה אחרת בזה ועי' בדברינו בשו"ת רידב"ז סי' ו] וה"נ פסק הרמב"ם ז"ל גבי גיטי עבדים (פ"ו מה' עבדים ה"ז) וז"ל כיצד שוין במוליך ומביא וכו' כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה וא"צ לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה כך העבד ששטר שחרור יוצא מת"י אינו צריך לקייניו וכשם שהאשה אומרת בפ"נ ובפ"נ אם התנה עלי' כמו שביארנו במקומו כך העבד שהביא גט ואמר בפ"נ ובפ"נ נאמן על אותו הדרך וא"צ קיום עכ"ל. ובזה נבוא אל הביאור בע"ה דהנה בהא דגיטין הנ"לעבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה יש לפרש על שני אופנים או דהברייתא מיירי שעשאו האדון שליח להוליך את גיטו עד דמטי להתם ובאופן זה צריך העבד לומר בפ"נ ובפ"נ. או דמיירי שהביא גיטו ואומר שכבר נשתחרר ובאופן זה א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ. והנה הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' עבדים ה"ב) כך לשונו עבד שהביא גט וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה והוא ב"ח והנכסים לא קנה עד שיתקיים בחותמיו

כשאר השטרות וכן אם הי' כתוב בו כל נכסי קנוין לך קנה עצמו ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו שחולקים הדבור ואומרים עצמו קנה מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו וא"צ לקיימו אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראי' ברורה לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר עכ"ל. ומבואר מדבריו דהוא מפרש להברייתא באופן השני דמיירי בעבד שהביא גיטו ואומר שכבר נשתחרר דא"צ לומר בפ"נ ובפ"נ שהרי כתב שהוא נאמן להביא גט שחרורו וא"צ לקיימו. וחילוק גדול יש בין שני האופנים דאם העבד הביא את גיטו בתורת שליחות דאי גם על עצמו צריך קיום אז הדבור של העבד הוא בפ"נ ובפ"נ השטר הזה ודבור זה אין בו רק ענין אחד דהשטר הזה נכתב ונחתם באמת. משא"כ אם העבד אינו מביא בתורת שליח אלא אומר שכבר נשתחרר אז הדבור שלו הוא שהאדון נתן לו גט זה ואז דבורו כולל שני ענינים א' שנתן לו השטר שחרור דע"ז א"צ קיום. ב' שהקנה לו הנכסים וע"ז צריך קיום. ולפ"ז בעבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסי קנויין לך והוא אומר שכבר נשתחרר שפיר אמרינן דקנה עצמו אף דלא קנה נכסים וליכא למימר דלא פלגינן דבורא וכמו דבטל דבורו על הנכסים כן בטל דבורו על השחרור ז"א כיון דדבורו כולל שני ענינים בלתי שוים דהא השחרור הוא ע"י נתינה ולא בתורת זכי' והנכסים הם ע"י זכי' ולא בנתינה. ואף דנתן לו שניהם ע"י שטר אחד מ"מ כ"א הוה ע"י קנין בפני עצמו והרי זה דומה למי שהקנה שני חפצים ע"י קרקע אחת חפץ א' בקנין חצר וחפץ ב' בקנין אגב דהוו ב' קנינים מיוחדים אף דהם ע"י קרקע אחת ה"נ הכא אף דהשחרור והנכסים הם ע"י שטר אחד מ"מ הם בשני קנינים זה בנתינה וזה בזכי'. וע"כ אף דלא קנה הנכסים מ"מ קנה עצמו דפלגינן דבורא ונאמן שהאדון נתן לו השחרור ואינו נאמן שזיכה לו הנכסים דבשני הדינים לא שייך לומר לא פלגינן דבורא וכמו דאמרו בב"ב (קלד ע"ב) לחלק בין חד גופא לתרי גופי דאף דבחד גופא לא פ"ד מ"מ בתרי גופי פלגינן ה"נ בשני קנינים לא שייך לומר לא פלגינן דבורא. ובזה ניחא מה דלכאורה קשה בסוגיא זו דהכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח דהקשה הגמ' מזה על רבא דסבר פלגינן דבורא ומסיק דטעמא משום כרות גיטא ולמה לן טעמא דכרות גיטא הא אפי' אם פלגינן דבורא נמי לא יצא ב"ח דהא הוא קנין שבטל מקצתו ועיין בחו"מ (סי' ר"ג) בהחליף מעות ומטלטלין ביחד דשלש שיטות בדבר י"א הואיל וחליפין אינם קונים במעות ל"ק המטלטלין וי"א דכשם דקנה המטלטלין כך קנה המעות וי"א דמטלטלין קנה ומעות לא קנה וכולם תמכו יסודותם על הסוגיא דב"ב (קמג ע"א) בקני את וחמור ונחלקו בקנין שבטל מקצתו אם בטל כולו ע' במרדכי שם פ"ט (סי' תרה) והא התם הוא שני דבורים ומ"מ לא חל הקנין והכא נמי דהקנה לו דבר מסוים עם

דבר שאינו מסוים דהעבד בעצמו הוא מסוים והנכסים הוא אינו מסוים [כמ"ש הרי"ף ז"ל דלפיכך ל"ק הקרקע משום דהוא דבר שאנו מסוים ולא חל הקנין עליו] מיבעי לן למימר להי"א מיגו דלא חל הקנין על שאינו מסוים לא חל על המסוים דקנין שבטל מקצתו בטל כולו. אך לפי דרכנו הדבר מבואר דבשלמא כשהקנה שני דברים בקנין א' והקנין מועיל לדבר א' ואינו מועיל להשני זה שייך לדין קנין שבטל מקצתו אם בטל כולו או לא דשני הדברים הקנה ע"י הקנין הזה והרי הוגרע כחו של הקנין דהא אינו מועיל לדבר א' ע"כ בטל כולו. אבל הכא בכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ"ש דבארנו דהשחרור והנכסים הה בשני קנינים נפרדים זה בנתינה וזה בזכי' לא שייך הכא דינא דקנין שבטל מקצתו כלל דהא לא הוה קנין אחד ואיך יבטל קנין א' את השני ותליא רק אם פלגינן דבורא אם לא משום דהי' ע"י דבור אחד. וע"כ כשאמר רבא דעצמו קנה נכסים ל"ק והוא משום דאחרי שהשטר הוא כבר ביד העבד לאחר שנתן לו רבו הוו ב' קנינים והלכך ס"ל לרבא דפלגינן דבורא ונאמן על הנתינה וא"נ על הזכי' פריך הגמ' ממתני' דשייר קרקע כ"ש דלאחר הנתינה כשהשטר הוא ביד העבד הוו ג"כ שני קנינים ומ"מ ס"ל להת"ק דלא פלגינן דבורא ואמרינן כי היכי דשייר בנכסים כן שייר בעבד וא"כ גבי כל נכסי קנויין לך נמי אף דב' קנינים הם מ"מ מיבעי לן למימר דלא פלגינן דבורא ומסיק הגמ' דאה"נ דפ"ד והכא טעמא משום כרות גיטא. ונמצא לפ"ז דבסוגיא דידן מוכח דהוו ב' קנינים דהא לפיכך לא שייך כאן דינא דקנין שבטל מקצתו וכמו שבארנו בע"ה. ולפ"ז דברי הרמב"ם ז"ל מאירים ופסקיו אינם סותרים זא"ז וגם מהירושלמי לק"מ. דהנה הירושלמי ע"כ מיירי קודם הנתינה כדגרסינן שם א' ג"נ וא' שחרורי עבדים שוין במוליך ומביא והיינו דהעבד הביא גיטו בתורת שליח והוא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ וכבר בארנו דדבורו מה שאומר בפ"נ ובפ"נ השטר הזה אין בו רק ענין א' דאנו דנין אם נכתב ונחתם השטר הזה בפניו כמו שאמר אם לא לפיכך שפיר תלי הירוש' בההיא דכתב כל נכסיו לב' בנ"א כאחת דכמו דהתם לא פלגינן דבורא לומר דכשרים לזה ופסולין לזה משום דכיון דהקנה לשניהם בקנין א' לא פלגינן דבורא הכי נמי בעבד שהביא גיטו בתורת שליחות וכתוב בו מתנה דהוא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ מאחר שעררו קיים אצל המתנה דלא מהימנינן ליה עררו קיים אצל הגט דכיון דהוא ענין א' לא פלגינן דבורא. אבל הרמב"ם ז"ל הא בארנו דנקיט הך דינא דעבד שהביא גיטו דמיירי לאחר הנתינה והוא אומר שכבר נשתחרר [כדמוכח מסוגית הבבלי דאיירי בהאי גונא] ועל עצמו א"צ קיום כלל דהוא נאמן לומר שהאדון נתן לו ובאופן זה כבר בארנו דדבורו כולל ב' ענינים נתינת השחרור וזכוי הנכסים ואנו דנין על דבורו אם הי'

נתינה והקנאה כמו שאומר או לא ע"כ שפיר פסק הרמב"ם ז"ל כרבא דפ"ד כיון דהדבור כולל ב' ענינים וכ"א בקנין מיוחד השחרור בנתינה והנכסים בזכוי שפיר פ"ד ועצמו קנה אף דנכסים לא קנה. אבל היכא דהדבור הוא בענין א' או שני ענינים בקנין אחד כגונא דאירי בי' הירושלמי פסק גם הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן דלא פלגינן דבורא. וע"פ דברינו אלה מתורצת קושית הגרע"א ז"ל הנ"ל. דהוקשה לו להרע"ב ז"ל כיון דמסקינן בגמ' דטעמא דת"ק משום דלאו כרות גיטא הוא א"כ מאי טעמא דר"ש וכי לית לי' לר"ש דכריתות בעינן לכן פי' הרע"ב ז"ל דהא גופא אם הוא כרות גיטא או לא תליא אם פלגינן דבורא בכריתות הגט אם לא ובזה נחלקו הת"ק ור"ש. דת"ק סבר לאו כרות גיטא הוא כפי' התוס' ז"ל דכיון שיש שיור בדבור שהוא משתחרר בו דאמר כל נכסי ואינו מתקיים כולו אין זה כריתות ואף דבעלמא גם ת"ק מודה דפלגינן דבור א' הכולל ב' ענינים נפרדים אבל הכא ליכא למיפלג דבורי' לאמר דהשיור הוא בנכסים ולא בכריתות העבד כיון דכריתות העבד נכלל בלשון הנכסים ובלשון זה יש שיור הרי יש כאן שיור גם בהכריתות ולא פלגינן הכריתות מהנכסים. אבל ר"ש סבר דכמו דבעלמא בשני ענינים אף שהם בדבור אחד פלגינן דבורא כמו כן פלגינן הכא דבור כל נכסי כיון שהוא כולל ב' ענינים כריתות העבד וקנין הנכסים ואמרינן דשייר רק בהנכסים ולא בכריתות העבד דפלגינן הכריתות מהנכסים והוה כרות גיטא:

פרק ד

הלכה א

פרק רביעי תני בשם ר"מ כל האילנות סכנה וכו'. לקמן בריש פ"י נחלקו ר"י ורשב"ל בהפקיר לאדם ולא לבהמה לישראל ולא וכו' דלר"י דמפרש טעמא דב"ה דבעו שיהא הפקר לעניים ולעשירים מקרא דאותם הפקרו הפקר ולרשב"ל דמפרש טעמייהו מקרא דונטשתה אין הפקרו הפקר יעוי"ש. ולכאורה לפי מה שכ' הרמב"ם ז"ל (פ"ב ממ"ע הט"ז) הטעם בדלית ודקל דמחלק בידו משום שהם סכנה גדולה ומוכח לכאורה דנפקא לן מדרשא דאותם שאין בהם סכנה וא"כ מוכח מזה דהרמב"ם ז"ל פוסק כר"ל לגבי ר"י כיון דקרא דאותם מיבעי לן לאין בהם סכנה ע"כ טעמייהו דב"ה גבי הפקר משום דילפי מונטשתה. ועיין בנוב"י ז"ל מה"ק אה"ע סי' נ"ט שמסתפק היאך פוסק הרמב"ם ז"ל בהא דהפקר אם כר"י או כר"ל. אך לפי מה שנתבאר בפנים אין מכאן הכרע כלל דהא אפילו לדרשא דקציר נמי בעינן טעמא דסכנה דאי משום דאין הקטן מושל כגדול לא ידענו רק דאינו מחויב להניח דוקא במחובר אבל לא ידעינן שיהא אדרבה מחויב להניח תלושין

וע"כ דהוא מדרבנן משום סכנה ולפיכך אפילו לרבנן דדרשי קציר הא דבשאר אילנות שהקטן מושל בהם כגדול נותן במחובר הוא משום דסברי דאין בהם סכנה כ"כ אבל אם הי' בהם סכנה הי' מחויב גם בהם לחלק בידו דגם בדלית ודקל הא דמחויב לתלוש ולחלק בידו הוא משום סכנה. וע"כ שפיר י"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל כר"י דמקרא דאותם ממעטינן הפקר לעניים ולא לעשירים וטעמא דסכנה הוא מדרבנן שיהא מחויב לתלוש כדמסיק הירושלמי הכא:

הלכה ב

רשב"ל בשם אבא כהן ברדלא אדם זוכה במציאה בד' אמות מ"ט דכתיב והנה בעניי הכינותי. ר"י אמר רב הושעיא בעי במה אנן קיימין אם בנתונין לתוך ידו עשיר הוא ואם בחוץ לד' אמותיו ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו אלא כי אנן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו וקיימינה במקדיש ראשון ראשון. כך הגרסא הנכונה וה"פ דמוכיח מפסוק זה דד"א קונות לו דא"א לומר דהיו נתונים לתוך ידו וזכה בהם ואח"כ הקדיש דא"כ הוה עשיר. וא"א לומר בחוץ לד' אמותיו דהא אין אדם מקדיש דשא"ש. אלא ע"כ מיירי בנתונים בתוך ד' אמותיו וזכה בהם להקדש ולא לעצמו כמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים (לד ע"ב) על הא דאמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו להקדש וכו'. ופי' הר"ן ז"ל דמיירי שהיתה בתוך ד"א ואמר דזוכה להקדש ולא לעצמו והו"ל כמגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו עיי"ש. וה"נ זכה להקדש מטעם מגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא הוא ונמצא דהקדיש והוא עני. וזהו דמסיק במקדיש ראשון ראשון כלומר דהוא לא זכה כלל אלא ראשון ראשון הוה הקדש. וכן ראיתי בס' א' שפי' כן אך הקשה הא ר"ל ס"ל לקמן (ה"ו) דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו וגם בגליון הש"ס כאן נדחקו בזה. ועוד קשה דאי משום מגביה מציאה לחבירו מנא לן דבד"א דילמא זכה בידו עבור הקדש. ונלפע"ד לבאר ענין קנין ד"א וממילא רוחא לן שמעתתא בע"ה:

בשו"ע אה"ע (סי' ל') פסק המחבר ז"ל התקדשי לי במנה ואמרה לו תנם ע"ג סלע א"מ וכו' ואם הי' סלע של שניהם הר"ז ספק מקודשת. וכתבו שם הח"מ והב"ש ז"ל דלשיטת התוס' ז"ל בקידושין (ח ע"ב) אפשר דאפילו קידושי ספק אין כאן. והאב"מ ז"ל כתב דז"א דהא משנה מפורשת היא בגיטין (עח ע"א) היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מנורשת מחצה ע"מ מגורשת ואינה מגורשת וכן לענין קידושין. והרי הא דד' אמות קונות הוא מתורת חצר כמ"ש הר"ן ז"ל או משום דהוי מקום המשומר והוה חצר של שניהם ומ"מ מקודשת ואינה מקודשת. והא דמיבעי' כלל לרב ביבי בסלע של שניהם ולא פשיט ממשנה זו כתב האב"מ ז"ל לתרץ ע"פ דברי הר"ן ז"ל בקידושין שם

דכתב לתרץ קושית התוס' ז"ל מהא דחצר השותפין אין קונין זמ"ז משום דכיון דדעתה להתקדש ודעתו לקדשה בודאי אקנויי מקנה לה מקום חצרו. משא"כ גבי ד"א או מקום שמירה לא נוכל לומר דמקנה לה המקום דהא המקום אינו שלו ולא תקינו לי' רבנן ד"א רק לקנין החפץ אבל גוף המקום אינו שלו ואין בידו להקנות דבר שאינו שלו ממש [כעין טובת הנאה דלמ"ד דאינה ממון לא מצי להקנות עיין ב"מ (יא ע"ב) עיי"ש]. והא דכתב הר"ן ז"ל בנדרים (לד ע"ב) דד"א שלו זוכין להקדש התם גבי מציאה והפקר שייך שפיר דקונה בלא הקנאת מקום דהוה מגביה מציאה לחבירו משא"כ במקנה חפץ שלו דצריך להקנות מקומו כדאיתא בחו"מ (סי' ר') עיי"ש וזה אי אפשר בד"א דלא מצי להקנות אותם דאינם שלו רק לקנות החפץ אבל הגוף אינו שלו זהו תמצית דברי האב"מ ז"ל. ולע"ד נראה להוכיח דלא כהאב"מ ז"ל ונקדים מה דגרסינן בגיטין (כב ע"א) עציץ של אחד וזרעים של אחר מכר בעל עציץ לבעל זרעים כיון שמשך קנה מכר בעל זרעים לבעל עציץ לא קנה עד שיחזיק בזרעים. ופירש"י ז"ל עציץ הוי תלוש ומיקני במשיכה וזרעים הוי קרקע ונקנה בחזקה ובלא יהיב מעות קמיירי. והתוס' ז"ל כתבו שם ה"ה דהוה מצי לאשמעי' הכל בעציץ וזרעים של א' אלא לרבותא נקט הכי דאע"ג דבעל עציץ קונה זרעים לא קנה אע"פ שהם בתוך העציץ שלו עכ"ל. ומשמע מהך סוגיא דקרקע אינה נקנית בקנין חצר דחצר אינו קונה אלא מטלטלין אבל לא קרקע. דאל"כ אמאי אינו קונה בעל העציץ את הזרעים הא קיי"ל כליו של אדם קונים לו בכ"מ שיש לו רשות להניחו עיין ב"ב (פה ע"א) והוא מדין חצירו ורשותו כמ"ש המח"א ז"ל וכיון דחזינן דכליו אינם קונים את הזרעים מוכח דחצר ג"כ אינו קונה זרעים וע"כ הוא משום דקרקע אינה נקנית בקנין חצר. וגם מכיון דחזינן דעציץ נקנה במשיכה וזרעים אינם נקנין במשיכה רק בחזקה וע"כ הוא משום דקרקע אינה נקנית במשיכה וכיון דקרקע אינה נקנית במשיכה חזינן דלא מהני לה יד מכש"כ דלא מהני להחצר דהא חצר משום יד איתרבאי ומה שאין לו יד אין לו נמי חצר כמ"ש התוס' ז"ל בב"ב (עט ע"א) דלפיכך אינו קונה חצר להקדש דחצר משום יד איתרבאי ולא מצינו יד להקדש. וכ"כ הקצוה"ח ז"ל (סי' קצ"ח) להדיא דבמקום דלא מהני משיכה לא מהני נמי חצר מטעם הנ"ל. עכ"פ מהא דלא נקנו הזרעים לא במשיכה ולא מדין כליו מוכח דאין קרקע נקנית בקנין חצר. [וליכא למימר דמיירי ברה"ר או ברשות המוכר ולפיכך לא קנו כליו דא"כ אמאי נקנה העציץ במשיכה הא גם משיכה אינה קונה ברה"ר וברשות המוכר]. ולכאורה יש להוכיח מדברי התוס' ז"ל דקרקע נקנית בקנין חצר דגרסינן בב"ק (י"ב ע"א) והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם בעומדין בתוכה וכו' וכתבו התוס' ז"ל בד"ה ל"ל דמטעם חצר לא קני דסתם עבדים

אינם משתמרים לדעתו ואפילו עומד בצד שדהו דדומה לצבי רץ כדרכו ול"ל נמי מטעם אגב דהא קרקע אינה נקנית אגב קרקע וכו' אלא ע"כ מטעם מחובר דעשר שדות בעשר מדינות יעוי"ש. ואי נימא דקרקע אינה נקנית בתורת חצר ל"ל להתוס' ז"ל לומר דלפיכך לא נקנו העבדים בחצר משום דאינם משתמרים לדעתו תיפוק להו דקרקע אינה נקנית בחצר כמו דסיימו התוס' ז"ל דל"ל מטעם אגב דקרקע אינה נקנית אג"ק כן הי' להם נמי לומר גבי חצר ומוכח לכאורה דהתוס' סברי דקרקע נקנית בחצר. אך באמת ז"א דודאי קרקע לא נקנית בחצר כדמוכח מהא דזרעים הנ"ל אך הכא דוקא גבי עבדים דהוו מקרקעי דניידי מיקנו נמי בדין חצר כמו דנקנים במשיכה כדאיתא בקידושין (כב ע"ב) וכיון דנקנים במשיכה מיקנו נמי בתורת חצר. ותדע דלא דמי זרעים לעבד דהא זרעים אינם נקנים במשיכה ועבדים נקנים במשיכה וע"כ דשאני קרקע דנייד מקרקע דלא נייד. והרי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מכירה פסק דעבד נקנה באגב וביאר הה"מ ז"ל דאע"ג דקרקע אינה נקנית באגב מ"מ לא דמי עבד לקרקע בזה עיי"ש. וע"כ אין מדברי התוס' ז"ל שום ראי' דקרקע נקנית בחצר. [וכן אין להביא ראי' מדברי התוס' ז"ל בב"ב (פז ע"א) גבי לך ויפה לך קרקע כ"ש וקני כל מה שעלי' דקנה הפשתן מתורת חצר עיי"ש דהתם מיירי שאינו צריך עוד לקרקע והוה הפשתן כמטלטלין דהתוס' ז"ל ס"ל כהרמב"ם ז"ל דפירות שא"צ לקרקע דינם כמטלטלין וע"כ נקנים בתורת חצר אבל להראב"ד ז"ל אה"נ דלא מהני]. וע"כ שפיר הוכחנו מהא דגיטין הנ"ל דקרקע אינה נקנית בחצר. וכיון שכן אי נימא כהאב"מ ז"ל דגוף הד"א לא תקינו לי' רבנן יקשה לן הא דפריך בב"מ (י ע"א) אהא דאמר רשב"ל ד"א של אדם קונות לו בכ"מ דתקינו לי' רבנן דלא ליתי לאנצויי ממתני' דידן נטל מקצת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל לו עלי' פירש טליתו עלי' מעבירין אותו הימנה ואי אמרת ד' אמות קונות נקנו לי' ד"א דידי' וכו' ומשני ר"פ דבשדה בעה"ב אע"ג דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פאה אבל למזכי למיהוי חצרו לא זכי לי' רחמנא עיי"ש ומדקאמר לנקוטי בה פאה משמע דהקושיא היתה מפאה וקשה מאי פריך דהד"א יזכו לו את הפאה הא הכא ע"כ מיירי דהפאה מחוברת לקרקע דאי בפאת עומרין בתלוש הא אמרינן בירושלמי בפרקין לעיל (סוף ה"א) דבפאת עומרין תלושין בע"ה מחלק בידו [עיין בפירושנו שם בשם השנו"א ז"ל] ואין העני נוטל כלל מעצמו אלא ודאי דאיירי הכא בפאה מחוברת לקרקע והא קיי"ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי ושיטת הראב"ד ז"ל דאף בא"צ לקרקע נמי כקרקע דמי וכן פסק הטור ז"ל בחו"מ (סי' קצ"ג) דאף דא"צ לקרקע אינו נקנה בקנין מטלטלין רק כקרקע. וא"כ היאך יקנו הד"א את הפאה הא מה דד"א קונות הוא מטעם חצר כמ"ש לעיל בשם הר"ן ז"ל

והרי בארנו דחצר אינו קונה קרקע והכא יש על הפאה דין קרקע לפיכך אין הד"א קונין אותה ומאי פריך על רשב"ל מפאה הא מצינן למימר דלעולם ד"א קונות מטלטלין בכ"מ ושאני הכא דהפאה היא כקרקע הלכך אינה נקנית בד"א דאין קרקע נקנית בחצר. אלא ודאי מוכח מזה דלא כהאב"מ ז"ל רק דקנין ד' אמות הוא דקונה לשעה גם גוף הד"א וכיון דגוף הד"א הם שלו אם יש בתוך הד"א מחובר לקרקע שדינו כקרקע גם הוא נקנה ולא שהד"א זוכין את המחובר לקרקע אלא דהמחובר לקרקע גופא הוא חצרו מתקנת חכמים דכשם שהקנו לו חכמים בכח הפקר ב"ד את גוף הד"א כן הקנו לו חכמים את המחובר לקרקע שיהי' חצרו. וע"כ פריך שפיר כיון דד"א קונות לו אמאי לא קנה העני את הפאה שנפל עלי' הרי הפאה גופה היא חצרו מתקנת חכמים. [דלהאב"מ ז"ל דגוף הד"א אינם קנוים לו מתקנת חכמים אלא דיש להד"א הכח לקנות כחצרו וא"כ הפאה מעצמה אינה קנוי' לו אלא דצריך לקנות אותה בכח הד"א ע"ז קשה הא אין קרקע נקנית בחצר. משא"כ לדברינו דגוף הד"א קנוים לו מתקנת חכמים א"כ גם הפאה עצמה שהיא כקרקע קנוי' לו לכתחילה מתקנת חכמים וא"צ לזכות בה מכח הד"א]. ועוד קשה לי ע"ד האב"מ ז"ל דהנה בהפקר איכא מ"ד בנדרים (מג ע"א) אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י הבעלים עד דאתיא לרשות זוכה עיי"ש. ובירושלמי לקמן (ריש פ"ו) ובכ"ד אמרינן דהוא מחלוקת ר"מ ור"י דר"מ סבר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו ור"י סבר דאין הפקר יוצא מת"י בעלים אלא בזכי'. ויש לחקור בפאה אם יוצא מת"י הבעלים תיכף כשקרא שם פאה קודם זכיית העני או דהוא כהפקר דעלמא אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י בעלים אלא בזכי'. ומצאתי להמל"מ ז"ל (פ"ב מה' תרומות) שחקר בזה ומסיק דבפאה כו"ע מודים דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני. והביא ראי' לזה מהא דאמרי' בגיטין (מז ע"א) הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר וכו' לעולם דישראל ולקטינהו נכרים ודקאמרת הא מפקרי וקיימי נהי דמפקרי אדעתא דישראל אדעתא דנכרים מי מפקרי. ואי נימא דיצא תיכף מת"י הבעלים קודם זכיית העני א"כ למה חייב במעשרות אם זכה הנכרי הא כבר הוא הפקר מקודם אלא ע"כ דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני וע"כ כשזכה נכרי לאו כלום הוא עיי"ש [וכדברי המל"מ ז"ל מבואר לקמן בירושלמי (ריש פ"ו) דקאמר הפקיר לעניים וזכו בהן עשירים ע"ד דר"מ דאמר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו הפקרו הפקר ע"ד דר"י דאמר אין הפקר יוצא מת"י בעלים אלא בזכי' אין הפקרו הפקר. הרי מבואר דאי נימא דפאה יוצא מת"י הבעלים קודם זכיית העני אפילו אם זכה נכרי צריכה להיות פטורה מן המעשר]. ועיין בב"מ (קב ע"א) לענין הזבל בחצר המושכר מתורי דאתו מעלמא דזכה המשכיר כיון

שגוף החצר הוא שלו אע"ג דרשות התשמיש הוא להשוכר וכן הוא בחו"מ (סי שי"ג) עיי"ש. חזינן מהכא דגוף החצר הוא בר קנין יותר מרשות תשמיש. וא"כ לפ"ד האב"מ ז"ל קשה מאי פריך לרשב"ל ממתני' דנפל לו עלי' פירש טליתו עלי' וכו' דיקנה העני את הפאה בד"א. דלמא לעולם ד"א קונות לו היכא דאין בעלים אחרים על הד"א כגון בצדי רה"ר או בסמטא דהתם אף דגוף הד"א אינם שלו הא כמו כי אינם קנוים לשום אדם ושפיר יכול לקנות בהם אבל הכא בשדה דבע"ה כיון דלהעני אין לו בהד"א רק הרשות לקנות בהם אבל גוף הד"א הם של בעל השדה וכבר בארנו דגוף החצר הוא בר קנין יותר מרשות תשמיש א"כ איך יזכה העני בקנין ד"א הא אף דבעל השדה אינו יכול לזכות פאה של עצמו מ"מ הא כל זמן שלא זכה אחר בהפאה לא יצא מת"י הבעלים א"כ צריך העני לעשות קנין להוציא מת"י הבעלים וזה לא מהני ברשות הד"א כיון דגוף הד"א שהוא קנין יותר חזק הוא של בעל השדה ובמה יצא מת"י הבעלים וא"כ מאי פריך לרשב"ל. אלא ודאי מוכח מהכא דקנין ד"א של אדם הוא דגם גוף הד"א קנוים לו לשעה. וקס"ד הכא דכמו דבכל דוכתי קונה גם גוף הד"א הכי נמי בשדה של בעה"ב כיון דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פאה זכי לי' נעמי למיהוי חצירו וע"כ פריך שפיר דיקנה העני את הפאה בד"א. [ועיין בשטמ"ק ז"ל שם דהא דמסיק הגמ' אע"ג דזכי ליה רחמנא וכו' הוא דמשום זה סליק אדעתין מעיקרא דבשדה של בעה"ב נמי תקינו לי' ד"א ע"ז מסיק דאיטנו כן דלמזכי ולמיהוי חצירו לא זכי ליה רחמנא עיי"ש]. ולפי דברינו נסתר תירוצו של האב"מ ז"ל במה דמחלק בין בעיא דרב ביבי בסלע של שניהם למתני' דמחצה על מחצה דבסלע של שניהם מקנה לה מקום בחצרו אבל במע"מ דהוא ד' אמות או מקום שמירה אינו יכול להקנות לה משום דגוף המקום אינו שלו. דלפי דברינו גם בד"א או מקום שמירה מצי להקנות לה כמו בסלע של שניהם דגם בד"א גוף המקום קנוי לו לשעה. וב"ה שמצאתי להר"ן ז"ל בגיטין פ' הזורק שכתב כדברי. דעל מה שהקשה הרמב"ן ז"ל אהא דשניהם יכולין לשמרו מגורשת ואינה מגורשת הא אגיד גבי' כקושית הגמ' גבי יוצא מד"א שלו לד"א שלה תירץ הר"ן ז"ל דדוקא התם דהמקום מיוחד לו אינו מקנה לה מקום בחצרו הלכך הוה אגיד גבי' אבל הכא במקום המשומר ע"י שניהם או בתוך ד"א של שניהם לא שייך אגיד גבי' דכיון דאין המקום מיוחד לו אמרינן דהשאיל לה המקום עיי"ש. הרי מבואר להדיא בדברי הר"ן ז"ל דגם בד"א יכול להקנות המקום שלא כדברי האב"מ ז"ל ומוכח מזה דגם גוף הד"א תקינו לי' רבנן דאל"כ איך מצי להקנות דבר שאינו שלו וכמ"ש האב"מ ז"ל בעצמו. [וקושיתו דמאי מיבעי לי' לר"ב בסלע של שניהם הא משנה מפורשת היא במחצה על מחצה וכן

לענין קידושין י"ל בפשיטות דר"ב ס"ל כאוקימתא דרבה ור"י בשתי כתי עדים עיי"ש וליכא למיפשט מינה כלל לסלע של שניהם]. ואחרי שבארנו דגוף הד"א הוא שלו לפי שעה מתקנת חכמים נבוא לביאור הירושלמי בע"ה. דהנה הראשונים ז"ל הקשו למ"ד חצר משום שליחות איתרבאי מהא דתנן בב"מ (יא ע"א) ראה אותם רצין אחר מציאה כו' ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. והרי מגביה מציאה לתבירו לא קנה חבירו משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ואפי' עשאו שליח לא מהני ואפי' למ"ד דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו הוא רק משום מיגו דזכי לנפשי'. וא"כ איך זכתה לו שדהו כיון דחצר הוא משום שליחות הא הוי תופס לבע"ח במקום שחל"א ומיגו דזכי לנפשי' לא שייך הכא. ומסקנת הראשונים ז"ל דבמציאה ע"כ כו"ע מודים דחצר הוא משום יד כיון דמשנה מפורשת היא דחצר קונה מציאה עיין בשטמ"ק פ"ק דב"מ ובתומים ז"ל סי' ק"ה. והנה אם יזכה אדם לחבירו את הד"א גופייהו בלא שום דבר מציאה בודאי דלא שייך בזה תופס לבע"ח דדוקא אם תופס מעות הלוה לאחד או שזוכה באיזה מציאה לאחד אז הוי חב לאחרים דהאחרים לא ימצאו עוד המעות או המציאה. משא"כ בד"א דאינם קנוים לו עד עולם אלא בשעה קלה שהוא עומד בה ובשעה ההיא לא הי' בה שום אדם ואחרי רגע שיעבור מהד"א יהי' רשות לכל אדם לזכות בהד"א ע"כ לא שייך בזה חב לאחרים כלל [אח"ה. בלא"ה לא שייך כאן תופס לבע"ח כיון דהד"א הם שלו לפי שעה הרשות בידו לתת אותם לכל מי שירצה דאטו מי שזכה חצר מהפקר לא יוכל לתת אותו למי שירצה. ורק היכא דאינו זוכה לעצמו כלל ולכתחילה זוכה לחבירו שייך בזה תופס לבע"ח וכאן אין אנו צריכים לזה כלל דאה"נ דהוא זכה בהד"א מתקנת חכמים אך הזהב והכסף וכו' גלה דעתו דאינו רוצה לקנות ואח"כ זיכה הד"א להקדש ודו"ק] ואף דאח"כ יזכה האתחר בהד"א איזה מציאה ג"כ לא שייך בזה תופס לבע"ח כיון דהוא לא זכה עבורו את המציאה רק נתן לו הד"א והוא בעצמו קונה את המציאה בהד"א והרי זה דומה לבע"ח שרצה לתפוס מהלוה אך היתה ידו שבורה ובא אחד ורפא את ידו דפשיטא דלא שייך בזה כלל תופס לבע"ח כיון דהוא לא תפס רק נתן יד להבע"ח שיתפוס בעצמו. ומעתה מבואר הירושל' היטב דרשב"ל לשיטתו דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו שפיר יליף דאדם זוכה במציאה בד"א מהא דכתיב והנה בעניי הכינותי וכו'. דאם בנתונין לתוך ידו [ר"ל דהוא זכה מתחילה ואח"כ הקדיש] עשיר הוא. ול"ל דזכה בידו לכתחילה להקדש דהא רשב"ל ס"ל דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. אלא כי אנן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו ר"ל דהוא זיכה להקדש את הד"א וההקדש בעצמו זכה הזהב והכסף והנחושת וחצר במציאה לכו"ע משום יד ולפיכך לא הוה מגביה מציאה

לחבירו. ורק באופן זה הי' יכול להקדיש והוא יהי' עני ושפיר מוכח מזה דד"א קונות במציאה. ואין להקשות מדברי התוס' בב"ב (עט ע"א) שכתבו דחצר אינו קונה להקדש דחצר משום יד אתרבאי ולא מצינו יד להקדש. חדא דהרמב"ן ז"ל חולק וסבר דחצר קונה להקדש ועוד הא כבר הקשה הקצוה"ח ז"ל (סי' ר') הא לא גרע משליחות והגזבר הוא שליח ותירץ עפ"ד התוס' ז"ל בגיטין (כ"א ע"א) דהיכא דלא דמי ליד אפילו שליח לא הוי עיי"ש. ובירושלמי דתרומות (פ"א) ובכ"ד איכא פלוגתא אם גזבר כבעלים או כאחר ולמ"ד דגזבר כבעלים יש יד להקדש וכבר כתבתי בחיבורי שו"ת רידב"ז (סי' י"ד) דהוא מחלוקת תנאים. ועיין לקמן במס' מעשרות (פ"א) שכתבתי שם דלרשב"ל הגזבר כבעלים ודו"ק:

הלכה ו

ר' ירמי' ר"ח בשם ר"י כמ"ד יש קנין וכו' עד סוף הסוגיא. המפרשים ז"ל נדחקו מאד בהסוגיא החמורה הזאת וביותר במאי דמסיק ר"ח בשם ר"פ אף על הקדמייתא. והגאונים מלבוב ז"ל בגה"ש כאן ציינו על הא דאמר למ"ד אין קנין אפילו הפקרו חייב לעיין בכ"מ פ"ב מתרומות הי"א שרמז לסברא זו. ור"ל דכשם דלא מהני קנין נכרי לפטור ממעשר כן לא מהני נמי הפקר נכרי לפטור ממעשר. אך לפ"ז אינו מובן מה שאל ר"א ואין לו קנין נכסים הא כמו דלא מהני הקנין נכסים שלו לפטור כן לא מהני הקנין נכסים שההפקר שלו יפטור. ובס' מעיני הישועה ראיתי שמפרש כוונת השנו"א ז"ל בהא דקל הקילו חכמים בליקוטים דר"ל דלא הי' להם לחכמים לחייב במעשרות את הליקוטים אף דבעלמא גזרו משום בעלי כיסים מ"מ הכא בליקוטים לא הי' להם לגזור משום טובת עניים. ולפי הבנתו בכונת השנו"א ז"ל אינו מובן הא דר"ח בשם ר"פ דאף על הקדמייתא שאל ר"א. אך לפי מה שבארנו בפנים מבוארת כל הסוגיא ע"פ ביאורי הגר"א ז"ל בשנו"א כפתור ופרח בע"ה. וע"פ ביאורנו בירושלמי זה נשכיל להבין סוגית הבבלי בגיטין (מז ע"א) שהיא תמוה לכאורה דגרסינן התם אמר רבה אע"פ שאין קנין לנכרי בא"י להפקע מידי מעשר שנא' כי לי הארץ לי קדושת הארץ אבל יש קנין לנכרי בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות שנא' השמים וגו' והארץ נתן לבני אדם ור"א אומר אע"פ שיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר דגנך ולא דגן נכרי אבל אין קנין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בשו"מ שנא' לה' הארץ וכו' אמר רבה מנא אמינא לה דתנן הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר ה"ד אילימא דישראל וליקטינהו נכרי אלא א"כ הפקיר הא מפקרי וקיימי אלא לאו דנכרי וליקטינהו ישראל טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב וכו' עיי"ש. ולכאורה יפלא מאד לשון הגמ' דמדייק טעמא דהפקיר

הא לא הפקיר חייב מה צריך לדייק על דבר שהוא מפורש להדיא ברישא דמתני' דהא כך היא לשון המשנה הלקט וכו' חייבין במעשר. הרי מפורש להדיא דשדה של נכרי חייב במעשר ומה צריך עוד לדייק מסיומא דמתני' אלא א"כ הפקיר. עוד קשה מה שהקשינו לעיל (פ"ב ה"ב) בתוס' ד"ה שדה דמאי ראי' ממתני' דילמא הב"ע בשדה של ישראל שנתן הקמה במתנה לנכרי וקצר הנכרי והניח לשו"פ וע"כ חייבין במעשר [וב"ה מצאתי כעת קושיא זו בתוס' הגרע"א ז"ל על משנה זו]. ועוד קשה למה נקטו רבה ור"א בלשונם הקנין של חפירת בשו"מ ולא קאמרי סתמא קנין ממון דמר סבר אין קנין להפקיע מקדושה אבל יש לו קנין ממון ומר סבר יש קנין להפקיע מקדושה אבל אין לו קנין ממון והכל בכלל ולאיזה צורך נקטו הקנין של חפירת בורות שיחין ומערות. אך ע"פ הירושלמי הזה מבואר היטב גם הבבלי בע"ה דהנה הא דיליף ר"א דאין קנין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בשו"מ מקרא דלה' הארץ הוא פלא גדול דהא פסוק זה הוא בתהלים (כד) ושם הא קאי על כל העולם וא"כ גם בחוץ לארץ נמי נימא דאין קנין. אלא הדבר ברור דהוא טעות הדפוס וצ"ל כי לי הארץ [וכן היא הגרסא ברמב"ן ז"ל בסה"מ ל"ת רכ"ז] והוא הפסוק עצמו שהביא רבה לעיל אלא דרבה דריש לי' על קדושת הארץ משום דעל קנין ממון נפקא לי' מקרא דוהארץ נתן לבני אדם דיש לו ור"א דריש לי' על קנין ממון משום דעל קדושת הארץ נפקא לי' מדגנך דיש לו. והא בהא תליא דכיון דלר"א ע"כ הקרא דכי לי הארץ לא קאי על הפקעת קדושה דהא מדגנך ילפינן דיש לו קנין להפקיע קדושה מוכרח לומר דקאי על קנין ממון דאין לו אבל לרבה דיליף מקרא דוהארץ נתן לב"א דיש לו קנין ממון א"כ ע"כ הקרא דכי לי הארץ קאי על הפקעת קדושה דאין לו קנין. וגרסינן בירושלמי דמס' דמאי (פ"ה ה"ח) אמר ר"א בר"י קימי ר' יסא ודא מסיעא לר"מ והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית. ופי' הרמב"ן ז"ל בס' המצות (ל"ת רכ"ז) דר"ל דלפיכך ס"ל לר"מ דאין קנין לנכרי משום דכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות ואם ימכור לנכרי הרי לא תחזור ביובל ותהי' מכורה לצמיתות ע"כ ס"ל דאין קנין דלא חלה המכירה ועיי"ש ברמב"ן ז"ל דלהך מ"ד כל עיקר אזהרת מקרא זה הוא דלא חלה המכירה לנכרי משום דלא ינהג דין יובל. והנה הרשב"א ז"ל בגיטין (שם) כתב דלמ"ד דיש קנין לנכרי לחפור בה בשו"מ יש לו קנין יותר מישראל דאילו ישראל שקנה קרקע כיון שצריך להחזירה ביובל אין לו רשות לחפור בה בורות שו"מ כדדרשינן בירושלמי ושב לאחוזתו בעינא עיי"ש. ולפ"ז מדויק מאד מה דנקטו רבה ור"א הקנין של חפירת בורות שו"מ דתרווייהו ילפי מהך קרא והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ (ויקרא כה) דמוכח מיני' דלא חל הקנין אם מכר לנכרי דהא תהי' מכירה לצמיתות אלא דרבה ס"ל דע"כ מה דקאמר

רחמנא דלא חל הקנין הוא על קדושת הארץ דלא נפקעה מידי חיוב מעשר במכירה לנכרי דליכא למימר דאין לו בה קנין כלל דהא כתיב והארץ נתן לבני אדם. אבל ר"א ס"ל דע"כ מה דקאמר רחמנא דלא חל הקנין הוא על קנין הממון דאינה מכורה לו לצמיתות ואין לו רשות לחפור בה בשו"מ דל"ל כרבה דעל קדושת הארץ לא חל הקנין דהא כתיב דגנך דמוכח מיני' דיש לו קנין להפקיע הקדושה. נמצא דרבה ור"א פליגי בהך קרא דלא תמכר לצמיתות מ"ס דקאי רק על הקדושה ומ"ס דקאי רק על הממון והא בהא תליא דלר"א דיש לו קנין להפקיע מקדושה ע"כ דהא דכתב רחמנא ל"ת לצמיתות הוא על קנין הממון דאינו חל [ובפרט לפמש"כ הריטב"א ז"לי שם דהא דנקט ר"א קרא דדגנך הוא רק לפום ריהטא אבל עיקר ילפותא דידי' הוא משום דכיון דהכתוב מזהיר שלא יפסיד א"י מוכח דשארי קנינים יש לו עיי"ש. וללא צדק הגיה הרב המגיה שם בריטב"א ז"ל הפסוק לה' הארץ דברור שגי' הריטב"א ז"ל הוא כגי' הרמב"ן ז"ל הנ"ל דגם ר"א יליף מהפסוק כי לי הארץ]. ועתה נחזור לבאר סוגית הירושלמי ע"פ מקורים נאמנים מביאורי הגר"א ז"ל ובזה יתורצו קושיותינו על הבבלי. דהנה המעיין היטב בדברי קדשו של הגר"א ז"ל בשנו"א ימצא חילוק בין פירושו הקצר לפירושו הארוך דבפי' הקצר כתב דחד מ"ד מוקי מתני' לדברי האומר יש קנין ומדאורייתא פטור וחכמים חייבו אבל כשהפקיר לא גזרו. ולדברי האומר אין קנין מדאורייתא חייב אפילו הפקיר. ואילו בפי' הארוך כתב דחד מ"ד מוקי למתני' כדברי האומר יש קנין ולכך יכול להפקיר דאי לא"ה היאך יכול להפקיר כיון שאין קנין. ולכאורה היא סתירה בין הפירושים דמפי' הקצר דכתב אבל כשהפקיר לא גזרו משמע דלאו משום עצם ההפקר פטור אלא משום דלא גזרו כשהפקיר. ואילו מפי' הארוך דכתב ולכך יכול להפקיר משמע דההפקר עצמו מועיל מדינא ולא משום דלא גזרו. אך באמת דבריו הקדושים מזוקקים שבעתים קילורין לעינים בפירושא דהך סוגיא. דהנה כך גרסינן בירושלמי דדמאי (פ"ה ה"ח) הנ"ל אר"א בר"י קומי ר' יסא ודא מסייעא לר"מ והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית א"ל כל גרמא אמרה דהיא מסייעא לר"י ור"ש לא תמכר הא אם מכרה חלוטה היא. ופי' פשוט דר"א בר"י סבר כיון דכל עיקר האזהרה בפסוק זה הוא שלא נמכור בא"י קרקע לנכרי משום דלא יחזיר ביובל והמכירה אינה חלה א"כ לר"י ור"ש דסברי דיש קנין לנכרי להפקיע הקדושה ע"כ מוקי להאי קרא רק על קנין ממון דלא חלה המכירה וע"כ אמר דא מסייעא לר"מ דאינו מחלק וסבר דעל הכל אין קנין משום דכן משמע פשטא דקרא דלחולטנית כל קנין אינו חל. אבל ר' יסא השיב לו לא כדסברת דלר"י ור"ש הא דיש קנין לנכרי להפקיע הקדושה הוא מפסוק אחר מדגנך ולפיכך מוקמית אליבייהו קרא דוהארץ לא תמכר לצמיתות דקאי

על קנין ממון דאין לו ז"א אלא כל עיקר מה דס"ל לר"י ור"ש דיש קנין הוא מהאי קרא גופי' דמדקאמר רחמנא לא תמכר משמע דאם מכרה חל הקנין על הכל בין על הפקעת הקדושה ובין על קנין הממון דחלוטה היא. ונמצא לפ"ז דראבר"י ור"י פליגי אליבא דמ"ד יש קנין דלראבר"י הא דיש קנין הוא רק על הפקעת הקדושה אבל על הממון אין לו קנין ולר' יסא יש קנין על הכל על הקדושה ועל הממון. והשתא מבוארת סוגית הרושלמי היטב בע"ה דבהא דאמר ר' ירמי' ר"ח בשם ר"י כמ"ד דיש קנין וכו' ברם כמ"ד אין קנין וכו' אפילו הפקרו חייב יש לפרש בזה שני אופנים או דס"ל כר"א בר"י דמס' דמאי הנ"ל דלמ"ד דאין קנין אין קנין על הכל ולמ"ד יש קנין הוא רק על הפקעת קדושה אבל קנין ממון אין לו [דקרא דוהארץ ל"ת לצמיתות ע"כ קאי על קנין ממון כיון דלענין קדושה יש קנין] וע"כ מוקי למתני' דאתיא כמ"ד יש קנין ומדאורייתא פטור וחכמים חייבו אבל אם הפקיר פטור אף דלענין ממון אין לו קנין ואינו יכול להפקיר מ"מ כיון שהפקיר לא גזרו חכמים דהא בהפקר גם בישראל פטור ולא שייך למיגזר בנכרי משום בעלי כיסים. ברם כמ"ד אין קנין לא אתיא מתני' דלדידי' על הכל אין קנין וחייב במעשר מדאורייתא ואינו יכול להפקיר אפי' הפקרו חייב [וזהו כפי' הקצר של הגר"א ז"ל]. אך יש לפרש ג"כ דר' ירמי' ר"ח בשם ר"י ס"ל כר' יסא דדמאי הנ"ל דלמ"ד דיש קנין יש קנין על הכל על הקדושה ועל הממון ולמ"ד דאין קנין אין קנין על הכל [דתרווייהו ילפי מקרא דוהארץ ל"ת לצמיתות רק למ"ד אין קנין גזה"כ הוא דהמכירה לא חלה ולמ"ד יש קנין הוא רק איסור לאו אבל אם עבר ומכר חלה המכירה] וע"כ מוקי למתני' כמ"ד יש קנין וחכמים חייבו אבל אם הפקיר פטור מדינא דהא יש לו קנין ממון ויכול להפקיר. ברם כמ"ד אין קנין אפילו הפקרו חייב דלא מהני הפקרו [וזהו כפי' הארוך של הגר"א ז"ל]. אבל ר' יוסי בשם ר' יוחנן ע"כ ס"ל כשיטת הבבלי שבארנו לעיל דהא בהא תליא דלמ"ד יש קנין על הפקעת קדושה ע"כ אין קנין על ממון ולמ"ד אין קנין על הפקעת קדושה ע"כ יש קנין על ממון [דלשיטת הבבלי הקרא דל"ת לצמיתות לא קאי רק על חדא מילתא דעל אידך מילתא יש מיעוט מפסוק אחר למר מוהארץ נתן לבנ"א ולמר מדגנך וע"כ מ"ד יש קנין סבר דקרא קאי רק על ממון ומ"ד אין קנין סבר דקאי רק על הפקעת קדושה כמ"ש לעיל] וע"כ מוקי למתני' כמ"ד אין קנין לפוטרו מן המעשרות דלדידי' יש לו קנין ממון הלכך אם הפקיר פטור דהא יכול להפקיר. ברם כמ"ד יש קנין לפטרו מן המעשרות לא אתיא מתני' דלדידי' ע"כ אין לו קנין ממון וא"כ אמאי אם הפקיר פטור. וכ"ת כיון דכל חיובו הוא מדרבנן דהא יש קנין אלא דאף בליקוטים נמי חייבו חכמים כיון דמדינא לא הוה עליהם דין לקט וכיון דהוא מדרבנן ע"כ לא גזרו בהפקר ז"א קל הקילו חכמים בליקוטים

ר"ל דכיון דאמרת דבהפקר אף דמדינא לא הוה הפקר מ"מ לא גזרו א"כ גם בליקוטים אף דמדינא לא הוה עליהם דין לקט נמי לא גזרו דמ"ש הפקר מליקוטים. [ומדויק לשון הקילו דאם כפי' המעיני יהושע ז"ל הול"ל יקילו ולא הקילו דמשמע דכבר מצינו שהקילו. ועוד מנא לי' שצריך כלל להקל הלא מדינא אין עליהם שם לקט]. וכששאל ר"א ואין לו קנין נכסים ס"ל לסתמא דגמ' דלא על ר' יוסי בשם ר"י פריך דהא לר' יוסי מ"ד יש קנין ע"כ סבר דאין לו קנין ממון וע"כ אמר דלא על הדא דר' יוסי איתאמרת אלא על הדא ר' ירמי' ר' חזקי' בשם ר"י דאמר ברם כמ"ד אין קנין אפי' הפקרו חייב עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסים. פי' דר"א סבר דלמ"ד אין קנין לאו דאין קנין כלל אלא דאין קנין רק על הקדושה אבל על הממון יש לו קנין וא"כ שפיר מצי אתיא מתני' אפי' כמ"ד אין קנין. אבל אליבא דמ"ד יש קנין סברה סתמא דגמ' דהכל מודים דאין לו קנין ממון [דאי לא"ה במאי מוקי קרא ל"ת לצמיתות כי לי הארץ]. אבל ר' חנינא בשם ר' פינחס אמר דאף על הקדמייתא על דר' יוסי שאל ר"א ואין לו קנין נכסים דר"ח בשם ר"פ ס"ל כר' יסא דדמאי הנ"ל דלמ"ד דיש קנין יש קנין על הכל [דמקרא דל"ת לצמיתות גופי' מוכח דאם מכרה חלוטה היא] ע"כ מפרש דר"א פריך על ר' יוסי דהכא דאמר ברם כמ"ד יש קנין קל הקילו חכמים בליקוטים ז"א דלא מצינו כלל שהקילו חכמים דהא דאם הפקיר פטור הוא מדינא כיון דיש לו קנין ממון יכול להפקיר. וכיון שיש ב' לשונות בירושלמי סתמא דגמ' ור"ת בשם ר"פ דסתמא דגמ' ס"ל דלמ"ד דיש קנין על הפקעת קדושה הכל מודים דאין לו קנין ממון [והוא כפי' הראשון שהזכרנו לעיל בדברי ר' ירמי'] ור"א לא פליג על ר' יוחנן אלא אליבא דמ"ד אין קנין ורק לדידי' סבר ר"א דקנין ממון מיהת יש לו. ור"ת בשם ר"פ ס"ל דר"א פליג על ר' יוחנן אליבא דמ"ד יש קנין דר"א ס"ל כיון דיש קנין יש קנין על הכל וגם על הממון יש לו קנין [והוא כפי' השני שהזכרנו לעיל] ע"כ פי' הגר"א ז"ל כשתי הלשונות אחד בפי' הקצר דלמ"ד יש קנין אין קנין ממון וע"כ פי' דלא גזרו כשהפקיר אף דמדינא אינו הפקר ואחד בפי' הארוך דלמ"ד יש קנין גם על הממון יש לו קנין ולפיכך יכול להפקיר דמדינא הוי הפקר. והדברים עמוקים ונכונים בע"ה. ועפ"ז מבואר היטב גם הבבלי דכבר בארנו דהבבלי ס"ל דמקרא דל"ת לצמיתות כי לי הארץ מוכח עכ"פ דעל חדא מילתא בודאי אין קנין והא בהא תליא אי נימא דיש קנין להפקיע ע"כ דהקרא קאי על קנין ממון דאין לו ואי נימא דיש קנין ממון ע"כ דהקרא קאי על הפקעת קדושה דאין לו קנין וע"כ שפיר מייתי רבה ראי' רק מסיפא דאלא א"כ הפקיר משום דמרישא אין ראי' כלל דלעולם אימא לך דיש קנין להפקיע מידי מעשר והא דחייב כאן במעשר הוא מדרבנן גזירה משום בעלי כיסים. ע"כ מייתי הסיפא ומדייק טעמא דהפקיר הא לא

הפקיר חייב ור"ל מדחזינן דאם הפקיר פטור ואם לא הפקיר חייב ע"כ מוכח דאין קנין להפקיע ומדינא חייב במעשר כשלא הפקיר דאי אמרת דיש קנין להפקיע והא דחייב הוא מדרבנן א"כ אמאי בהפקיר פטור דהא כיון דיש קנין להפקיע ע"כ דאין לו קנין ממון ומאי מהני הפקרו. וכי תימא דבהפקיר לא גזרו א"כ אמאי אם לא הפקיר חייב הא לקט הוא דמ"ש לקט מהפקר [והוא כקושית הירושלמי קל הקילו חכמים בליקוטים] אלא ודאי מוכח מהכא דאין קנין להפקיע ומדינא חייב הלקט במעשר כיון דאין עליו דין לקט והא דבהפקיר פטור הוא משום דיש לו קנין ממון לפיכך מהני הפקרו. וניחא בזה גם קושית הגרע"א ז"ל שהקשה דלוקמי למתני' שקנה הנכרי קמה מישראל והלכך חייב במעשר כיון שגדלה ביד ישראל ולעולם אימא לך דיש קנין דלפי מה שבארנו לא מצי למוקמי הכי דא"כ אמאי אם הפקירו פטור כיון דאמרת יש קנין ע"כ אין לו קנין ממון והכא הרי חייב במעשרות מה"ת דהא גדלה ביד ישראל ואיך יועיל הפקר לפוטרו וכקושית הירושלמי למ"ד אין קנין לכל אפי' הפקרו חייב ודו"ק:

הלכה ז

אר"י דר' יהודה ב"ח היא וכו' כל הסוגיא. עיין בפנים שהבאנו גירסת הגר"א ז"ל ופירושו וכתבו עוד תלמידי הגר"א ז"ל בשמו וז"ל ועפ"ז מתורץ הגמ' במס' חולין (קלד ע"א) דאיתא התם גר וכו' ספק פטור שהממע"ה וכו' גמרא כי אתא רב דימי אמר רמי לי' רשב"ל לר"י תנן ספק פטור אלמא ספיקא לקולא ורמינהו חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי אלו של בעה"ב ושלאחר הקוצרים העליונים לעניים ותחתונים לבעה"ב ר' מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט א"ל אל תקניטני וכו' דתני ריב"א אומר משום ר"מ ספק לקט לקט וכו' אמר לו אל תשנה אותה אלא בלשון בן תדל והא טעמא קאמר כו' אמר רבא הכא פרה בחזקת פטור קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא עכ"ל הגמ' עיי"ש. והגמ' הלזו כולה מוקשה א' מה הקשה אר"מ דאמר ספק לקט לקט הא חכמים פליגי עלי' ורש"י ז"ל דחק א"ע ע"פ סוגיא דסתם מתני' ר"מ ע"ש. גם קשה מאד מאי מקשה רשב"ל לר"י והא טעמא קאמר כו' תקשי לי' לדידי' הא בלא זה קשה ג"כ אדרבנן דס"ל דאין ספק לקט לקט מ"ט הא כתיב עני ורש הצדיקו וכו'. לכך אמר מורנו ורבינו הגאון זי"ע דלפי הירושלמי הנ"ל אתיא שפיר דכאו"א אזיל לשיטתי' דלפי הירוש' הנ"ל ס"ל לרשב"ל דגם חכמים מודים בזה דספק לקט לקט אלא דס"ל דלא הוה ספק אלא הלבנים הם ודאי מן העליונים והירוקים הם ודאי מן התחתונים וא"כ לפי שיטתו מקשה שפיר לר"י. ור"י לשיטתו דס"ל דר"מ הי' מלמד את ריב"א הא דספק לקט לקט אבל חכמים אינם מודים לר"מ ולכך לא קשה המתני' דאתיא כרבנן והשיב לו רשב"ל הא

טעמא קאמר דע"כ מוכרח לפרש כמו שהוא ס"ל דכ"ע מודים בזה שספק לקט לקט אלא דפלוגתייהו כמ"ש לעיל דעת החכמים (ור"י לשיטתו אזיל כמו דאיתא בירושלמי) אלא אמר רבא ארשב"ל הכא פרה וכו' כצ"ל ואזל לשיטתו כמו דאיתא בירושלמי רשב"ל אמר ד"ה הוא ישראל שעקרו חייב ספקו נמי חייב נכרי שעקרי פטור ספקו נמי פטור וא"כ מתורץ קושיתו הנ"ל שהקשה לר"י דהכא פרה בחזקת פטורה קיימא קמא בחזקת חיובא קיימא ודו"ק היטב כי מתוק הוא מאד עכ"ל בשנו"א. ויפלא באמת על רש"י ז"ל מדוע פי' דפריך מסתם מתני' ר"מ ולא פי' בפשיטות דפריך אליבא דכו"ע וכמו שפי' גם התוס' ז"ל שם. וליכא למימר דרש"י ז"ל ס"ל דגם אליבא דרשב"ל סברי רבנן דספק לקט אינו לקט דהא מוכח מהירושלמי כהתוס' והגר"א ז"ל. ועוד דהמדייק בלשון רש"י ז"ל יראה להדיא דמפרש דגם רבנן סברי ספק לקט לקט שהרי כתב שם בד"ה העליונים וז"ל חטין העליונים שע"פ החור איכא למימר לקט הן וכו' עכ"ל הרי אף דאינו רק ספק דאיכא למימר לקט הן מ"מ הוא לעניים וע"כ הוא משום דספק לקט לקט. ובהא דתחתונים לבעה"ב כתב דקודם קצירה כנסוה נמלים שם ולא כתב בלשון איכא למימר והוא משום דהם ודאי של בעה"ב מקודם קצירה. הרי דגם רש"י ז"ל מפרש הכי וא"כ קשה מה הכריחו לפרש דפריך רק מר"מ. ונראה לומר בזה דהנה בגמ' שם איתא דכי אתא רבין אמר קמה אקמה רמי לי' ופירש"י ז"ל מתניתא אחריתי אשכח לר' מאיר דפטר בקמה של גר ספק נקצרה קודם שנתגייר ספק משנתגייר ורמיי' אהא דקתני ספק לקט לקט ושני לי' בלשון בן אגדא אני שונה אותה עכ"ל. והנה בהך רומיא דקמה אקמה יש לרש"י ז"ל לטעמי' ראי' מכרחת דרק מר"מ אר"מ פריך דאי לא נימא דקמה של גר ספק כו' ר"מ הוא דקאמר לה ליכא למירמי מינה מידי על הא דספק לקט לקט כאשר יבואר לפנינו בעז"ה. וע"כ פירש"י ז"ל גם ברב דימי דאמר דמתנות כהונה אלקט רמי לי' דג"כ מר"מ אר"מ רמי לה דהא משמע מהגמ' דאין בין רב דימי לרבין אלא דר"ד סבר דמת"כ אלקט רמי לי' ורבין סבר דקמה אקמה רמי לי'. דאי נימא דיש עוד נפקותא ביניהם דלרב דימי רמי לי' אליבא דכ"ע ולרבין רק מר"מ אר"מ א"כ הכי הו"ל להגמ' למימר כי אתא רבין אמר ר"מ דקמה אר"מ דקמה רמי לי' ולשון זה הי' מציין יותר החילוק שבין רבין לר"ד [או דהול"ל כי אתא רבין אמר ר"מ אר"מ רמי לי' ותו לא ומעצמנו היינו יודעים דר"מ דקמת גר קאמר כמו שאנו יודעים עכשיו לפרש איזו ברייתא דכמה קאמר כן היינו יודעים ג"כ איזה ר"מ קאמר] ומדלא קאמרה הגמ' הכי משמע דבזה אין חילוק בין רב דימי לרבין ואחרי דלרבין בודאי דרק מר"מ אר"מ פריך נכן פירש"י ז"ל גם ברב דימי כן. ולבאר מה שהכריחו לרש"י ז"ל דהרומיא דקמה אקמה הוא רק אליבא דר"מ

נקדים מה דנחלקו הראשונים ז"ל בפירושא דכיבוש יחיד. רש"י ז"ל בגיטין (ח ע"ב) ובע"ז (כ ע"ב) מפרש דמה שלא נכבש ע"י כל ישראל בששים רבוא הוא כיבוש יחיד ולשיטתו אפי' בא"י גופי' נמי כיבוש יחיד הוי. והתוס' ז"ל (שם) מיאנו בזה ודעתם דבא"י אף אם כבשה יחיד הוי כיבוש לפיכך פירשו ע"פ הספרי (פ' עקב) דמה שכבשו בסוריא קודם שנכבשה א"י זהו נקרא כיבוש יחיד. והרמב"ם ז"ל (פ"א מה' תרומות) פסק כשניהם דאם נכבשה ע"י יחיד אף בא"י הוי כיבוש יחיד ובחו"ל מה שכבשו קודם שנכבשה א"י אפילו ע"י ס' רבוא וב"ד הגדול אין דינה כא"י. והנה בב"ב (פא ע"א) אר"י א"ש מחייב הי' ר"מ [בביכורים] אפי' בלוקח פירות מן השוק והא כתיב מארצך ההוא למעוטי חו"ל והא כתיב אדמתך ההוא למעוטי אדמת נכרי והקשו בתוד"ה ההיא תימא לרשב"א אמאי איצטריך הא לר"מ יש קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשר דתנן בע"ז (כא ע"א) אין משכירין וכו' מיהו אומר רשב"א דההיא דע"ז י"ל כמ"ד אין קנין עכ"ל. ומוכח מקושית התוס' ז"ל דלמ"ד יש קנין לנכרי בא"י נתשבת הקרקע כחו"ל ונפקע קדושתה לכל מילי דאי לא"ה מאי מקשו מהא דיש קנין לענין מעשר דילפינן מדגנך על ביכורים. וכ"כ הרא"ש ז"ל בתשובותיו [הובא בתשובות החדשות להשאג"א ז"ל חו"ק סי' ג' עיי"ש] דלמ"ד יש קנין פקע קדושת הארץ מהמקום ההוא וחשוב כחו"ל. וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"א מה' תרומות ה"י) נכרי שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצות אלא הרי היא בקדושתה לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד כו' וחייב במעשרות. הרי מבואר בדבריו דלמ"ד יש קנין הוה כחו"ל ואם חזר ישראל וקנה ממנו הוה כיבוש יחיד דהרמב"ם ז"ל לשיטתו דאפי' בא"י הוי כיבוש יחיד. ולפ"ז קשה בהא דפריך מקמה אקמה דקמה של גר ספק נקצרה משנתגייר ספק עד שלא נתגייר פטור ואילו בחורי הנמלים אמרי דספק חייב ומאי קושיא דילמא הך מתניתא דקמת גר אתיא כמ"ד יש קנין לנכרי בא"י להפקיע והוה עלי' דין חו"ל ואחר שנתגייר הוי כיבוש יחיד דלא שמי' כיבוש ואינו חייב בפאה ובלקט מדאורייתא כדדרשינן לעיל (סוף פ"ב) קציר ארצכם ולא קציר חו"ל ואינו חייב רק מדרבנן כסוריא הילכך מקילינן בספיקו ככל ספיקא דרבנן דאזלינן בי' לקולא משא"כ בחורי הנמלים דאיירי בשל ישראל וחיובו מדאורייתא ע"כ מחמרינן בספיקו. ולעולם אימא לך דספק ממון עניים לחומרא ולא אמרינן בהו הממע"ה דדמי לספק איסור דהוה לחומרא כמש"כ הר"ן ז"ל בנדרים (ז ע"א) בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל אבל בקמה דגר דהאיסור גופי' הוא ספק דרבנן ע"כ אזלינן בי' לקולא. ועל כרחינו לומר דהא מתניתא דקמת גר ר' מאיר הוא דקאמר לה כדפרש"י ז"ל וע"כ פריך שפיר דלר"מ ממנ"פ הוי כאן מדאורייתא דלהך שיטה דסברה דלר"מ אין קנין בודאי דהוה

דאורייתא ולהך שיטה דסברה לר"מ יש קנין [עי' בתוס' ז"ל מנחות (סו ע"ב) ד"ה מירוח] א"כ אליבא דר"מ הוא דאמרי' בע"ז דכיבוש יחיד שמי' כיבוש והוה כאן נמי מדאורייתא וכיון דרומיא דרבין ע"כ הוא מר"מ אדר"מ לכן פירש"י ז"ל גם רומיא דרב דימי דהוא מר"מ אדר"מ להשוותם יחד כמ"ש לעיל. [משא"כ התוס' ז"ל לשיטתייהו דבא"י לעולם אף כבוש יחיד הוה כיבוש וא"כ בגר שנתגייר לכו"ע הוו חיובו מדאורייתא אין הכרח ברומיא דרבין דרק מר"מ אר"מ פריך לכן פירשו ברומיא דרב דימי כפשוטו דאף מדרבנן פריך] ודו"ק:

ר' יהודא בן חגרא משום ר' מאיר מחייב. לכאורה קשה להמ"ד דס"ל לעיל (בהלכה הקודמת) דלר"מ דסבר אין קנין לנכרי בא"י [דשיטת הירושלמי (דמאי פ"ה ה"ח) דר"מ הוא דסבר אין קנין] אין לו קנין כלל ואפי' קנין ממון א"כ היאך מחייב כאן ר"מ בפאה כלל לאחר שנתגייר הא השדה והקמה אינם שלו דלא הי' לו קנין ממי שלקחה ממנו וגם לאחר שנתגייר מי הקנה לו עתה. ונהי דאחר שיקצור ויהיו עומרין תלושין יהי' לו קנין בהם דאז הוו העומרין ככל מטלטלין אבל לענין פאה שחובת פאה בקמה הרי כיון דבשעה שהי' קמה לא הי' לו בה קנין ולא נתחייב בפאה אף לאח"כ לא חל החיוב על העומרים כההיא דגרסינן לעיל (סוף פ"ב) קצרוה לסטים פטורה דאפי' הם ישראל נמי פטורים כדמפרש הירושלמי מאחר שהפאה נתנית במחובר לקרקע ואין קרקע נגזלת ופי' השנו"א ז"ל דקודם הקצירה בשעה שהיא בקמה עדיין לא הוו שלו דאין קרקע נגזלת ואינו חייב בפאה וע"כ אף שקצר אח"כ לא חזרה פאה לעומרין דדוקא כשהי' חייב בקמה אז אם לא הפריש חוזר על העומרין אבל אם לא הי' החיוב על הקמה אין החיוב חוזר על העומרין יעוי"ש. והכא נמי כיון דכ"ז שהיא בקמה אין לו קנין אפילו לאחר הקצירה אינו חייב וא"כ אמאי מחייב ר"מ בפאה כלל. וי"ל דר"מ לטעמי' דס"ל באומר הא"מ לאחר שאתגייר מקודשת דאדם מקנה דשלב"ל [ובפרט לשיטת הפוסקים ז"ל שהביא הרמ"א ז"ל בחו"מ (סי' רט ס"ד) דבאומר שיקנה כשיבא לעולם אף לרבנן קנה דלא נחלקו רק במקנה לו סתם א"כ לר"מ אף במקנה לו סתם קנה לאחר שיתגייר ועי' בביאורי הגר"א ז"ל שם סוף אות י"ב ואכמ"ל] ע"כ תיכף כשנתגייר קנה השדה והקמה ודו"ק:

הדרן עלך הפאה נתנית

פרק ה

הלכה א

פרק חמישי א"ל ר' יוסי שמענו שפטור מן המעשרות ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר. פי' דלפיכך פטור מן המעשרות אף לב"ה משום שהפקר ב"ד הפקר כמבואר בפנים. ונלפע"ד דרשב"ל דס"ל אליבא דב"ה דחייב במעשרות לטעמי' אזיל דס"ל בנדרים (מד) וכן בירושלמי שם (סוף פ"ד) אליבא דר' יוסי דהפקר כמתנה ועד דמטי ליד זוכה חייב במעשר. דסבר דטעמא דהפקר פטור ממעשרות הוא מדכתיב דגנך ארצך שדך וכרמך המיוחד לך ולא של הפקר שאיו לו בעלים [כמש"כ רש"י ז"ל בב"ק (צד ע"א) והרמב"ם ז"ל בפי' המשניות ריש מעשרות] וע"כ לר' יוסי דהפקר כמתנה ויש לו בעלים אף שיש לו חלק עמך דגם הוא רשאי ליטול מ"מ חייב במעשרות דלא אימעוט מקרא. אך בירושלמי דנדרים (שם) נחלקו על ריש לקיש וגרסינן התם תמן אמר הבקר כר' יוסי ואין חייב במעשרות דאר"י בשם ר"י ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שוין בו. ולא איכפת לן מה דהפקר הוה כמתנה כיון דעכ"פ יד כולם שוים בו. והנה בהא דהפקר ב"ד הפקר יש ע"ז שתי דרשות ביבמות (פט ע"ב) ובגיטין (לו ע"ב) ר' יצחק יליף לה כדדרשינן הכא מוכל אשר לא יבוא וגו' יחרם כל רכושו ור' אלעזר יליף מאלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן וגו'. וידוע מש"כ היש"ש ז"ל ביבמות (שם סי' יט) דהנפ"מ בין שתי הדרשות היא דלמאן דיליף מיחרם כל רכושו הב"ד מפקירים אבל לא מחליטים להזוכה ולמאן דיליף מאשר נחלו הב"ד מחליטים להזוכה. ואף אנו נאמר דלמאן דיליף מאשר נחלו אין הב"ד מפקירים אלא דבשעת הזכי' מוציאין מזה ומחליטין לזה אבל למאן דיליף מיחרם כל רכושו ס"ל דהב"ד מפקירין והזוכה זוכה מן ההפקר. וע"כ לרשב"ל דאין פטור הפקר אלא מטעם דאין לו בעלים סבר הכא לב"ה דמה שקנסו חכמים להיות לקט חייב במעשר ואף דהוה הפקר ב"ד ס"ל דהב"ד מוציאים מהבעה"ב ונותנים להעני וע"כ אף שיד הכל שוים בו כיון דלא יצא מרשות הבעה"ב עד דאתי ליד הזוכה חייב במעשר. וע"ז אמר לי' ר' יוסי שהפקר ב"ד הפקר גמור הוא דיליף מיחרם כל רכושו דהב"ד מפקירים והזוכה זוכה מעצמו מההפקר וע"כ אף לב"ה פטור מן המעשרות ואף דלא הוה רק לעניים מ"מ ע"י ב"ד חשוב הפקר גמור. [וס"ל נמי דדרשינן מובא הלוי וכו' וכאן הא יד הכל שוים בו וכמ"ש בפנים] וקאמר מנין שהוא פטור מן המעשרות דילמא אין ביד ב"ד רק להפקיר הממון אבל לא שיועילו מעשם אף לאכול טבל בקום ועשה ויליף לה משביעית. וסוגיא זו עיקרה במס' שקלים ונעתקה כאן כדרך הירושלמי בכ"מ:

הלכה ב

ר"ז ר"א בשם ר"י מחלפת שיטתי' דר' אליעזר תמן הוא אמר זכה לו וכא אמר הכין. מכאן הקשה הר"ש ז"ל בפרק דלעיל (מ"ט) על פירש"י ז"ל בב"מ (ט ע"ב) דפירש על הא דמייתי התם מתני' דמי שליקט את הפאה ואמר הר"ז לפלוני עני ר"א אומר זכה לו וז"ל אדם בעלמא שאינו בעל שדה דאי בבעל שדה לא אמר ר"א זכה דליכא למימר מיגו דזכי לנפשי' דאפי' הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פאה משדה שלו כדאמר בחולין לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו עכ"ל דהרי מירוש' זה דקאמר מחלפת שיטתי' דר"א כו' מוכח להדיא דבעל השדה גופי' יכול לזכות בשביל עני כן הקשה הר"ש ז"ל יעוי"ש. וגם בפי' הרא"ש ז"ל שם כתב דכן נ"ל דאי מפקיר נכסי' גם אותה שדה מופקרת ויכול לזכות בה לעצמו עכ"ל. ונראה לפע"ד לתרץ ויתורץ בזה ג"כ מה שהקשה השאגת ארי' ז"ל (סי' ע"ז) על שיטת רש"י ז"ל בפסחים (ד ע"ב) דהא דבחמץ מדאורייתא בביטול בעלמא סגי הוא מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה דיקשה לפ"ז מהא דפריך שם (ז ע"א) ולבתר איסורא לא מצי מבטל לי' והתניא הי' יושב בבהמ"ד ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יו"ט בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל י"ד להיות בשבת אלא יו"ט בתר איסורא הוא כו'. ומאי פריך דילמא הך ברייתא כר' יוסי הגלילי ס"ל דחמץ אפי' בפסח נמי מותר בהנאה ולדידי' ודאי חמץ בפסח ברשותי' קאי והילכך מצי מבטל לי' אפילו בפסח. ועיין בשאג"א ז"ל שהוכיח מזה דלא כשיטת רש"י ז"ל. והנראה בשיטת רש"י ז"ל דהנה גרסינן בירושלמי פסחים (פ"ב ה"ב) אית תניי תני לא יראה לך לך אין את רואה אבל רואה את לגבוה אית תניי תני אפי' לגבוה מאן דאמר לך אין את רואה רואה את לגבוה בשהקדישו קודם לביעורו מ"ד אפילו לגבוה כשהקדישו לאחר ביעורו [פי' כריה"ג דמותר בהנאה ויכול להקדיש ומ"מ עובר בבל יראה כיון דהקדיש לאחר ביעורו] א"ר בון בר חיי' קומי ר"ז תיפתר בקדשים שהוא חייב באחריותן כר"ש. לא יראה לך אית תניי תני לך אין אתה רואה רואה את בפלטייא [פי' של הפקר] אית תניי תני אפילו בפלטייא מ"ד לך אין את רואה רואה את בפלטייא בשהבקירו קודם לביעורו מ"ד אפילו בפלטייא בשהבקירו לאחר ביעורו. פי' וה"נ אתיא כריה"ג. ופשוט דמהך ברייתא דפלטייא איתותב ר' בון בר חייא דע"כ יש נפ"מ בין הקדיש והפקיר קודם ביעורו להקדיש והפקיר אחר ביעורו. ונראה לי דהא דלא מחלק רבב"ח בין הקדיש והפקיר קודם ביעורו לאח"כ הוא משום דאזיל לטעמי' דלעיל במכילתין (סוף פ"ב) גרסינן המוכר מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרין [פי' שקצר חצי שדה ומכר אח"כ השדה עם העומרין דהלוקח חייב להפריש פאה גם על

העומרין והמוכר הוא עני ומיבעי' אם מותר לו לזכות בפאה זו] נשמעינה כו' א"ר בון בר חייא הדא אמר שהמוכר זכה בפאה שהיא מתרת את העומרין א"ר יוסי תמן לא נתחייבה שדהו ברשותו ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו כו'. חזינן מהכא דרבב"ח ס"ל בהא דלא חלקנו לעני להזהיר עני על שלו דאע"פ שכבר נתחייבה ברשותו מ"מ עכשיו שהיא אינה שלו שוב לא קרינן ל"ת לעני להזהיר עני על שלו. אבל ר' יוסי פליג ע"ז וס"ל דכיון שכבר נתחייבה ברשותו אף דעכשיו אינה שלו הרי מוזהר הוא בלא תלקט לעני. וע"כ אזיל רבב"ח לטעמי' וסבר התם בפסחים דאין חילוק בין הקדיש והפקיר קודם ביעורו לאח"כ דכמו דבפאה סבר דמה שנתחייב בלא תלקט בשעה שהי' ברשותו אינו מועיל שיהי' חייב גם לאחר שיצא מרשותו ה"נ בחמץ אף שכבר נתחייב בבל יראה מ"מ לאחר שהקדיש והפקיר דאינו שלו תו לא עבר בב"י וע"כ מוקי לה רבב"ח בקדשים שחייב באחריותן כר"ש. אבל סתמא דגמ' ס"ל כר' יוסי דכיון דכבר נתחייב בשעה שהי' ברשותו שוב לא נפקע החיוב אף לאחר שיצא מרשותו. ולענין הלכה כמאן קיי"ל חזינן מהך ירושלמי דפסחים דהלכה כר' יוסי דהא ברייתא דפלטייא א"א לאוקמה כרבב"ח וע"כ דיש חילוק בין הקדיש והפקיר קודם שנתחייב בב"י להקדיש והפקיר אח"כ. והשתא מתורצת קושית השאג"א ז"ל הנ"ל דאפי' אי נוקמה להברייתא דהי' יושב בבהמ"ד ונזכר שיש חמץ בביתו כריה"ג נמי לא מהני מה שיבטל ביו"ט אחרי שכבר נתחייב בב"י ואפי' הפקר גמור ג"כ לא מהני. והא דקאמר בגמ' לבתר איסורא לאו ברשותי' קיימא ולא מצי מבטל דמשמע הא אם הי' ברשותו הוי מצי לבטל זהו משום ע"פ משעה ששית עד הלילה דאז אינו עובר בב"י וצריכים אנו לטעמא דלאו ברשותי' קאי אבל לאחר שעובר בב"י שוב לא מהני ביטול אף לשיטת רש"י ז"ל דביטול הוא משום תשביתו. ועפ"ז ניחא נמי קושית הר"ש ז"ל על פרש"י ז"ל דר"ז ר"א בשם ר"י דמקשה מחלפת שיטתי' דר"א על כרחך ס"ל כרבב"ח דאפי' נתחייבה שדהו ברשותו מ"מ לאחר שיצאה מרשותו אין עליו הלאו דלא תלקט לעני להזהיר עני על שלו אבל לדידן דקיי"ל כר' יוסי שפיר פירש"י ז"ל דמיירי דוקא באדם אחר שאינו בעל השדה דבעל השדה אפילו אם יפקיר נכסיו לא יוכל לזכות בפאה לעצמו כיון שכבר נתחייבה שדהו ברשותו ודו"ק:

הדרן עלך גדיש

פרק ו

הלכה א

פרק ששי רבי חייא בשם רבי יוחנן טעמייהו דבית שמאי כו'. ראיתי בספר עמודי אש שכתב כן. המפרשים החליטו כי אין פלוגתא בין רבי יוחנן ורבי שמעון ב"ל. רק זה נותן טעם לבית שמאי וזה לבית הלל. לכן כל דברי הסוגיא בזה שגבה מהם. אך ישר נוכח עמנו כי רב המרחק בין ר"י ורשב"ל:

ר' יוחנן סובר כי מקור פטור הפקר הוא פאה אף לבית הלל, רק בית שמאי מדמים הפקר לפאה לכל מילי, וכמו בפאה די לפטור ממעשר בהפקר לעניים לבד כן בהפקר. ובכן כאשר בפאה אף אם נטלו העשירים פטורים הפירות ממעשר כדמוכח בב"ק (כח ע"א) "זה וזה פאה לפוטרן ממעשר", כן בהפקר אם נטלו גם אלה שלא הפקיר להם ג"כ פטורים. ובית הלל מאותם ממעטים הפקר ומגרעים כמו כי אינו שוה בכל לפאה, ומודים לב"ש כי בזה דומה הוא לפאה, שאם הפקיר רק לעניים פטורים העניים ממעשר, אבל אם נטלו העשירים אינם פטורים, עד כי יופקרו גם להם:

אך גם לב"ה די אם יפקיר לעניים ולעשירים, כי אז יופטרו ממעשר גם הפירות אשר נטלו גוי ובהמה, כי המיעוט מאותם סובב הולך על לעני תעזוב אותם, ממעט הפקר. כי בהפקר לעניים לבד אם נטל המשיר פירותיו חייבים. ורשב"ל אשר יאמר כי טעם בית הלל משמיטה, אין כונתו כי ב"ה מצריכים אשר ההפקר יהי' לכל יצורי תבל כשמיטה, כי שפתי ב"ה ברור מללו:

"עד שיפקיר אף לעשירים" וגוי ובהמה אין זכר למו:

רק להורות נתן לנו כי כמו בשמיטה, אשר ההפקר הוא לאדם ובהמה יחד, ובלתי אפשר המציאות כי יהיו הפירות ביד אחרים אשר לא הופקר להם, ויופטרו, כן בהפקר הפטור הוא רק לאותם שהופקר להם ולא לאחרים. ויצא לנו מזה כי לב"ה אף אם הפקיר לעניים ולעשירים, רק המה פטורים, אך אם נטלו גוי ובהמה הפירות חייבים, וממילא מוכח דמה שאמרו ב"ה עד שיפקיר אף לעשירים, כונתם דאם לא הפקיר גם לעשירים אז גם פירות העניים חייבים, דאם רק לחייב פירות העשירים, למה פרטו עשירים הלא דין אחד לכלם, כי רק אלה אשר הופקר להם פטורים, כבשמיטה. ואחרי ידענו זאת כל דברי הירושלמי ישר מתוקה:

הפקיר לבהמה אבל לא לאדם, לגוים ולא לישראל, לעשירים ולא לעניים ד"ה אין הפקרו הפקר - כי גם בפאה לא זכתה להם התורה - לאדם אבל לא לבהמה, לישראל ולא לגוים, לעניי אותה העיר ולא לעניי עיר אחרת, פלוגתא דר"י ורשב"ל, ע"ד דר"י הפקרו הפקר,

היינו, בשני האופנים הראשונים אף אם לקטו גוי ובהמה הפירות פטורים, ובאופן השלישי אשר הפקיר רק לעניים, פטורים לעניי עיר הזאת, אך לא לעניי עיר אחרת, אחרי כי לא הפקיר גם לעשירים. ולרשב"ל אין הפקרו הפקר, היינו, בשני האופנים הראשונים, אינו מועיל ההפקר לפטור פירות גוי ובהמה, ובאופן השלישי, גם מה שלקטו עניי עיר הזאת אינו פטור, כשיטתו לב"ה אשר אם לא הפקיר אף לעשירים גם העניים חייבים. ור' אבון ב"ר חייא הוסיף ביאור כי מקור המחלוקת אם הפקיר לעניים וזכו בהם העשירים טבע מהפלוגתא אשר בין ר"מ ור' יוסי אם הפקר יוצא מתחת ידי בעלים, מיד כשהפקיר, או בעת הזכי'. ע"כ דפח"ח:

חד מרבנן אמר קומי ריש לקיש הדא דר' יוחנן כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש. הרמב"ם ז"ל (פ"ה ממ"ע הי"ז) כתב וז"ל היו כל העומרים של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכח הר"ז שכחה יתר על הארבעה אינו שכחה וכן אם היו של שני שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין אינו שכחה עכ"ל. והמל"מ ז"ל שם תמה ע"ז מנין הוציא הרמב"ם ז"ל דין זה דיתר על ד' וח' אינו שכחה ומהירושלמי נראה להיפך דהא כיון דמשקינן דלב"ש נידון כשורה ע"כ טעמא דב"ה הוא משום דכיון דהוא עומר אחד לא אמרינן רואין כאילו הוא מוחלק ולפ"ז אין שום נפ"מ בין אם הוא של ד' קבין או יותר מד' קבין והניח בצ"ע וכן בתוס' הגרע"א ז"ל הניח בצ"ע. ולפענ"ד נראה דהרמב"ם ז"ל אינו מפרש הירושלמי כפי' הר"ש ז"ל דפירושו דחוק מאד דהא לקמן בהלכה ד' אמרינן להדיא דטעמא דב"ש דסברי ג' לעניים וד' לבעה"ב דילפי מדכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהי' ולא משום דהוי שורה. תדע דהא המקשן פריך בפשטות אי משום שורה דיו ג' וכי לא ידע המקשן דב"ש סברי דארבעה דוקא לבעה"ב וע"כ דס"ל דהוא מגזה"כ ולא מטעם שורה. ודוחק לאמר דר' יוחנן מחדש זאת בטעמא דב"ש דד' לבעה"ב הוא משום שורה ויהי' הכא פי' שורה מנין ג' וד' כההיא דאמרי' בפרקין (ה"ה) אין תעבדינא כגדיש אינו נידון כשורה ואין הכונה שורה באורך או ברוחב אלא ר"ל מנין של ג' וד' דא"כ עיקר חסר מן הספר. ועוד מאי האי דקאמר כב"ש בכף הדמיון הול"ל לב"ש דהא לדידהו קאי. אשר ע"כ מפרש הרמב"ם ז"ל באופן אחר דהנה כששאל אי משום דבר מסוים דיו ב' משמע דאי לא הי' דיו ב' אתיא שפיר טעמא דב"ש דהוא משום מסוים ויקשה א"כ מ"ט דב"ה וע"כ צריכין אנו לומר דהשתא אליבא דר' יהושע קאי דלדידי' פליגי בהא ב"ש וב"ה (בהלכה ב' ועי' פה"מ להרמב"ם ז"ל) בעומר, שהוא סמוך לגפה ולגדיש דלב"ש אינו שכחה משום שהוא אצל דבר מסוים ולב"ה לא מהני דבר מסוים דגם דבר מסוים גופי' אם שכחו הוה שכחה. ומפרש הרמב"ם ז"ל דהא דקאמר חד מרבנן כו' כל שהוא

יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש אליבא דב"ה קאמר ור"ל דאם יכול לעשותו שורה גם ב"ה סברי כב"ש משום דבהא דפריך אי משום שורה דיו ג' ליכא לתרוצי דלעולם לב"ש דיו ג' והא דנקט ד' הוא לרבותא דב"ה דאפי' ד' הוה שכחה ז"ל דלב"ה מאי רבותא בד' יותר מבג' כיון דלית להו רואין כאלו נחלק. ע"ז משני החד מרבנן בשם ר' יוחנן לעולם טעמייהו דב"ש הוא משום שורה ואה"נ דלדידהו דיו ג' והא דנקט ד' הוא משום ב"ה דדוקא אם הוא ד' הוה שכחה אבל ביותר מד' אף לב"ה אינו שכחה דהא דפליגי ב"ה במתני' וסברי דאף של ד' הוה שכחה הוא משום דלא הוה אלא דבר מסוים לבד שכן דרך דבר מסוים שיחזיק ד' פעמים נגד שאר עומרי השדה כמבואר בירושלמי לקמן רפ"ז וע"כ כל שהוא רק ד' פעמים נגד שאר עומרי השדה חשבינן לי' רק לדבר מסוים וב"ה לטעמייהו דדבר מסוים לא מהני להציל משכחה. אבל ביותר מד' פעמים נגד עומרי השדה גם ב"ה מודים דאינו שכחה משום דבודאי לא משום דבר מסוים הניחו אלא משום שורה דמהעומר הזה רוצה לעשות שורה חדשה דעד עתה עימר ממזרח למערב ועתה רוצה לעמר מצפון לדרום. וסוגיא דגמ' ה"ק חד מרבנן אמר קומי ר"ל הדא דר"י דלעולם טעמייהו דב"ש משום שורה ולא משום מסיים וכל פלוגתתן דב"ש וב"ה הוא רק עד ד' וד' בכלל דיש סברא לומר דלפיכך הניחו בשביל שהוא דבר מסוים וסברי תרווייהו דהסיום הזה לא מהני להציל משכחה לב"ש משום דלא חשוב מסוים גמור ולב"ה משום דדבר מסוים לא מהני כלל בתלוש. רק דלב"ש כשהוא ג' פעמים נגד עומרי השדה אף דלא משיב מסוים גמור מ"מ אינו שכחה משום שורה ולב"ה לא מהני שורה כל שיש סברא לתלות דהוא משום מסוים אבל ביותר מד' אף לב"ה בודאי הוא משום שורה ואינו שכחה. וזהו דקאמר כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש פי' היכא דיכול לעשותו שורה אף ב"ה סברי כב"ש דאינו שכחה. כנלפע"ד פ' סוגיא זו אליבא דהרמב"ם ז"ל. וראי' גדולה לפי' זה מהא דאמר לקמן רפ"ז עד די עביד ד' כיפליסין כי ההוא דתנינן תמן כל עומרי השדה של קב קב וא' של ארבעת קבין ושכחו יעוי"ש ולפי' הר"ש ז"ל הוא נגד מסקנת הגמ' הכא דהוא משום שורה אבל לפי' הרמב"ם. א"ש דלפי המסקנא דהכא מסוים גמור הוא ד' פעמים ועיין בדברינו שם רפ"ז ודו"ק:

הדרן עלך פאה

פרק ז

הלכה א

פרק שביעי עד די עביד ד' כיפליסין כי ההיא דתנינן תמן כל עומרי השדה של קב קב וא' של ארבעת קבין ושכחו כו'. מכאן סייעתא גדולה למה שפירשנו בפרק דלעיל (סוף ה"א) לשיטת הרמב"ם ז"ל דהא דקאמר התם הדא דר"י כל שיכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש אליבא דב"ה קאמר ור"ל דביותר מד' גם ב"ה מודים לב"ש דנידון משום שורה דדוקא אם העומר הוא ד' פעמים נגד כל עומרי השדה אז אמרינן דעשאו כן משום מסוים דדרך מסוים גמור הוא להיות ד' פעמים כפל עד שאר העומרים וסברי ב"ה דהוה שכחה דלדידהו לא מהני דבר מסוים בתלוש להציל משכחה. אבל ביותר מד' גם ב"ה מודים דנידון משום שורה כב"ש דביותר מד' בודאי כונתו לעשות עתה שורה חדשה וכפי שבארנו שם. וע"כ שפיר מביא הגמ' הכא ראי' ממשנה זו דמסוים גמור הוא בד' כיפליסין דהא לפיכך נקיט במתני' וא' של ארבעת קבין משום דעד שיעור זה נחשב למסוים לב"ה. ומסיק מכיון שהוא עושה יותר מחבירו כמי שהוא מסוים. פי' דאפילו אם רק עושה יותר מחבירו ג"כ דומה למסוים גמור של ד' כיפליסין. אבל לפי' הר"ש ז"ל דכל שיכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש אליבא דב"ש קאמר ור"ל דלפיכך בעי ד' משום שורה ולא סגי בג' דלטעמייהו אזלי דסברי ד' לבעה"ב אינו מובן מאי ראי' מייתי ממשנה זו לענין מסוים הלא הא דנקיט במתני' וא' של ד' קבין הוא משום שורה דלא שייך הכא כלל. ועוד היאך מייתי ראי' מב"ש הא ב"ה פליגי וסברי דג' לבעה"ב. אלא ודאי כדברינו לשיטת הרמב"ם ז"ל ודו"ק:

הלכה ב

פתר חורן כ"ז שיש לו תחתיו יש לו בראשו הלכה המחבואה אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו. בהירושלמי שתח"י הוגה בכי"ק של הגר"א ז"ל על תיבות אע"פ שאין לו כו' יש לו כו' במקום שאין נ"ב יש ובמקום יש נ"ב אין. והמדפיס הגהות הגר"א ז"ל סבר דכונת הגר"א ז"ל לגרום אע"פ שיש לו בראשו אין לו תחתיו וז"א דברור שכונת הגאון ז"ל היא להחליף המאוחר להקודם ור"ל במקום שאין לו בראשו צ"ל שיש לו תחתיו ובמקום יש לו תחתיו צ"ל אין לו בראשו וכצ"ל אע"פ שיש לו תחתיו אין לו בראשו וגרסתו זאת מכונת למ"ש הוא ז"ל בשנו"א וכמ"ש בפנים:

הלכה ג

הדא אמרה פרט בנשירתו קדש וכו'. עיין בפנים מה שביארנוט שיטת הגר"א ז"ל ולדברינו אין מקום לדברי הגה"ש כאך דמקשו על השנו"א ממס' תמורה (כה ע"א) דקיי"ל דלקט בנשירה קדוש לעניים וא"כ הוה גזל גמור דלדברינו אף לפי מה דקיי"ל בלקט מ"מ בפרט דאינו אלא כשנפרט לפרוטות לאו גזל גמור הוא ודו"ק:

הלכה ה

מעתה אל יהא לו קדושה קדושתו מאליו למדו כו'. עיין בפנים פי' הסוגיא ומובן בזה מאי דגרסינן בברכות (לה ע"א) חד דאמר רחמנא אחלי' והדר אכלי' ולכאורה שפת יתר הוא האי והדר אכלי' דהא בעי למילף דצריך חילול ודי אם יאמר אחלי'. אך לפי דברינו בדיוק גדול קאמר דמתחילה אחלי' והדר מותר לאכלו אבל קודם החילול אסור לאכלו דהוא קדש ובעי פדיון וזהו עיקר הילפותא מהך קרא דעל החילול יש מקרא אחר. וכן כתב להדיא הרשב"א ז"ל בברכות שם בשם הראב"ד ז"ל וז"ל פי' לא שנחליף את האותיות ונעשה הלולים כמו חלולים אלא פירושא בעלמא הוא שההלול הזה שאמרה תורה היינו הילול של חילול כשמחללין קדושתו על פדיונו אבל עיקר החילול ממקום אחר למדנוהו מדכתיב אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו וגו' אלא שמשם לא למדנו מתי יהי' החילול וכאן גילה הכתוב שהוא בשנה הרביעית דדרשינן האי קדש הילולים שהא מהולל כקדש שלא יאכל פריו בלא פדיון שיפדנו בשנה הרביעית עכ"ל. ועפ"ז נשכיל להבין בע"ה ירושלמי במס' סוטה (פ"ח ה"ה) דגרסינן שם אימתי הוא מחלל ברביעית ובחמישית מסתברא בחמישית אבל ברביעית דמים הוא חייב לו ורבנן דקסרין אמרין לא מסתברא אלא ברביעית דכתיב ובשנה הרביעית יהי' כל פריו קדש הלולים לה'. ונתקשו המפרשים ז"ל לבארו. ולפי דברינו מתבאר בפשיטות דבעי אימתי הוא מחלל אם דוקא ברביעית דאסור לאכלו קודם שיחללנו או דהוא רק מצות חילול בעלמא ומותר לאכלו ברביעית ולחללו אח"כ אף בחמישית וקאמר מסתברא בתמישית דאחר אכילה ג"כ רשאי לחללו אבל ברביעית אין איסור לאכלו דמים הוא חייב לו ר"ל דרק דמים הוא דחייב לו ולא שאסור לאכלו קודם הפדי'. ע"ז קאמר דרבנן דקסרין אמרי דלא מסתברא אלא ברביעית דוקא דקודם לכן אסור באכילה דכתיב ובשנה כו' קדש הלולים והוא הדרשה דסוגיין הלולים חלולים דהפירות עצמן הן קדש עד שיחללה וע"כ אחלי' והדר אכלי' ודוק היטב כי זהו הפי' האמיתי בע"ה:

ויפדה במחובר לקרקע. התוס' ז"ל בב"ק (סט ע"א) ד"ה אימא הביאו מתוספתא דמע"ש דהכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע וכתבו ונראה דטעמא דילפינן קדש קדש

ממעשר ואף דמסקנת התוס' ז"ל דהוא מדרבנן דלא ילפינן נ"ר ממע"ש לענין זה מ"מ מהירושלמי דמע"ש (פ"ה סוף ה"א) מוכח דנ"ר אין נפדה במחובר לקרקע מדאורייתא וע"כ הוא משום דיליף ממע"ש וע"כ פריך הכא אי לא ילפת ממע"ש א"כ יפדה במחובר לקרקע ונשאר בקושיא. וע"כ דלרשב"ג באמת נפדה במחובר לקרקע דהא לדידי' לא למדו נ"ר ממ"ש כל עיקר. ומובן מה דמשני בירושלמי דמע"ש (שם) אהא דפריך ויש אדם פודה במחובר לקרקע ולאו רשב"ג הוא ור"ל הא רשב"ג ס"ל דנפדה במחובר ולא איתפרש היכן ס"ל לרשב"ג הכי. ולפי דברינו מוכח הכי מברייתא דסוגיא זו ודו"ק:

הלכה ז

וכא מפני שקדם הבקרו להקדשו. כמבואר בפנים דלאו משום דשביעית חלה על ההקדש אלא דמעולם לא חל ההקדש על שנת השביעית מפני שקדם הפקר תורה דשביעית להקדשו. ולכאורה צריך ביאור וטעם למה לא חל ההקדש הלא הא דבשותפין שנדרו הנאה זמ"ז קיי"ל כראב"י דמותרין ליכנס לחצר שאין בו דין חלוקה משום דלכל אחד ביום שהוא משתמש בו הוי קנין גמור ואין להשני רק שעבוד על מחר וכמש"כ הר"ן ז"ל בנדרים (מה ע"ב) דהוי כנכסי לך ואחריך לפלוני הוא דוקא בקונם פרטי כדקתני זה מזה אבל בקונם כללי הי' מפקיע מידי שעבוד כמבואר בקצוה"ח ז"ל סי' קע"א ועיין בדבריו בסי' קי"ז וכ"ש כשהקדיש האחד ביומו דהוי הקדש ולפ"ז הכא אמאי לא חל ההקדש על שנה השביעית הלא בשש השנים הוא שלו ושפיר הי' יכול להקדיש אז. ובחיבורי מגדל דוד במערכה ראשונה דמס' גיטין כתבתי דטעמא דירושלמי הוא ע"פ מש"כ התוס' ז"ל במס' ב"ב (נה ע"א) ד"ה א"כ דשעבוד המלך לא דמי לשארי שעבודים כמלוה וכתובה משום דמלוה וכתובה מחסרי גובינא וצריכי אדרכתא ואכרזתא ושומא אבל במס המלך עיקר הקרקעות הן של המלך וכבר הוא מוחזק ולא מחסרי גובינא עיי"ש. וע"כ בשביעית דהוא אפקעתא דמלכא כלשון הגמ' ב"מ (לט ע"א) אלים שעבודה דהוא כגבוי דמי ואפילו בששת השנים עומדת הקרקע ברשות גבוה על שנת השבע ולא דמי להיא דנדרים משום דבחלק גבוה המשותף עם הדיוט כולי עלמא סבירא להו דאפילו ביום של הדיוט הוא גם ברשות גבוה וע"כ הכא בשביעית לא חל ההקדש כלל ועיין בספרנו שע"פ היסוד הזה תרצנו קושיא חמורה שהקשו האחרונים ז"ל:

הדרן עלך כל זית

פרק ח

הלכה ב

פרק שמיני דו מתני' אינן נאמנין כו' כיני מתני' כו'. זה לשון הר"ש ז"ל במתניתין אהא דקאמר ובן לוי נאמן לעולם דמעשר ראשון אין לו הפסק כו' ונאמן בן לוי לומר שנתן לכהן תרומתו דאמרינן בירוש' דר"א א"ר הושעיא כשם שלא נחשדו ישראל כו' כך לא נחשד ב"ל על תרומת מעשר א"ר הושעיא מתני' אמרה כן מפרש בירושלמי היכא מתניתא [ונקוד כאן ב' נקודות להורות שכאן הוא סיום הענין ואח"כ מתחיל ענין חדש] אין נאמנין אלא על דבר שדרך בנ"א נותנין כן כדקתני באידך בבא נאמנין על החיטין עכ"ל הר"ש ז"ל. והנה הא דקאמר הר"ש ז"ל דבירושלמי מפרש היכא מתניתא אין לזה מובן כלל דהלא הכונה בירושלמי על מתני' דידן דעלה קאי הר"ש ז"ל. ובהגת הגר"א ז"ל על הר"ש ז"ל איתא נמחק היכא ונ"ב כיני עכ"ל. ועפ"ז צ"ל בר"ש ז"ל מפרש בירושלמי כיני מתניתא וגם לזה אין ביאור מאי שייכות היא לדעיל. אך באמת פשוט וברור דשתי הנקודות אחר תיבת מתניתא הוא טעות הדפוס ומקום הנקודות הוא אחר תיבת מתני' אמרה כן דשם הוא סיום הענין דר' אושעיא הוכיח כדבריו ממשנתנו. ואח"כ מביא הר"ש ז"ל את הירושלמי על סוף המשנה וקאמר דמפרש בירושלמי כיני מתני' אין נאמנין אלא על דבר שדרך בני אדם נותנין כן ור"ל דהירושלמי מגיה נותנין במקים נוהגין. כן ברור כונת הגר"א ז"ל בהגהתו על הר"ש ז"ל. ועפ"ז מבואר בפנים דהא דקאמר דו מתניא הוא לשון ציון שמסמן את המקום מהמשנה שהוא רוצה למישקל ולמיטרי בי' וכמ"ש שם: הדרן עלך מאימתי וסליקא לה מסכת פאה בס"ד: